

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ÅRSSKRIFT

Fuglebjergens Lokalhistoriske Forening –
Borupris' Venner
2010

FUGLEBJERG 2010

ÅRSSKRIFT

Fuglebjergens Lokalhistoriske Forening – Borupris' Venner 2010

Redigeret af
Hans Jørgen Heegaard,
Preben V. Andersen
og
Bertel Hansen

FUGLEBJERG 2010

Dette årsskrift er udgivet med støtte fra, Næstved Kommune, Den Lille Bikube og P.H. Sørensen.

Foreningen "Borupris' Venner" blev stiftet 17. maj 1990 og havde til formål med udgangspunkt i middelalderlandsbyen Borup i Borupris og tilgrænsende områder i Fuglebjerg kommune at bidrage til fortsat undersøgelse af og udbredelse af kendskabet til samvirket mellem mennesket og dets omgivende natur gennem tiderne. Foreningen afløste institutionen Borupris' Venner, der var oprettet i 1975 og begyndte at optage medlemmer og udgive et årsskrift i 1978.

Foreningens navn og formålsparagraf blev ændret på en ekstraordinær generalforsamling den 4. november 2006. Foreningens navn er nu "Fuglebjergegnens Lokalhistoriske Forening – Borupris' Venner".

Foreningens formål er at medvirke til at afdække og udbrede kendskabet til lokalhistorien på Fuglebjergegnen.

Foreningen har et særligt fokus på middelalderlandsbyen Borupris og tilgrænsende områder.

Foreningens formål nås i samarbejde med Lokalhistorisk Arkiv.

Der tilstræbes afholdt en række arrangementer i årets løb og udgivet et årsskrift med lokalhistoriske emner. Årsskriftet udleveres til foreningens medlemmer. Årsskriftet kan derudover sælges til interesserede.

Foreningen medvirker ved indsamlingen af arkivalier til Lokalhistorisk Arkiv.

Vignetten på titelbladet, der er tegnet af professor, dr. phil. Axel Steensberg, viser, hvordan man opvarmede stenene på et bål over kogegruben, inden kødet blev lagt i.

Årsskriftet er trykt i 200 eksemplarer.

ISSN: 1903-5004.

Foto på forsiden: Byfestoptog 1961 (foto Henry Rasmussen)

Foto på bagsiden: Plan over Fuglebjerg – O.L. Rasbech 1796 (foto Knud Danielsen)

Trykt hos Nymedia, Stege.

Indhold

Forord.....	Side 4
Den 9. juli 1920 – Genforeningsdagen af Anna Olsen Hansen	Side 5
Erindringer fra Rejnstrup 3 ved Preben V. Andersen	Side 10
Bestyrelsen	Side 15
Den forsvundne hovedgård i Gunderslevlille af H.J. Heegaard	Side 16
Glimt af Sparekassen Den lille Bikubes 150 års historie af Preben V. Andersen	Side 26
Hansen Slægten, Præste- og malerslægt fra Skelby-Gunderslev af H.J. Heegaard	Side 36
Peder Bodilsen og Skovkloster af H.J. Heegaard	Side 47
Hans Henrik Bøgh, Erik Bøgh og Fuglebjerg 1819-1899 Fra Jonstrup via Farumgaard til Fuglebjerg 1841-1842 af Knud Danielsen	Side 62
De første 25 byfester i Fuglebjerg af Preben V. Andersen	Side 93
Bestyrelsens beretning	Side 100
Regnskab 2009	Side 103

Årsskriftet redigeres af:

Hans Jørgen Heegaard
Riddergade 12.1 tv.
4700 Næstved
Tlf. 55450025
e-mail h.j.hg@stofanet.dk

Preben V. Andersen
Dalsgårdsvej 72
4250 Fuglebjerg
Tlf. 55453773
e-mail von-a@get2net.dk

Bertel Hansen
Skovhusvej 2
Arløse, 4262 Sandved
Tlf. 55456348
e-mail bertel@arløse.dk

Forord

I dette årsskrift opererer vi med en del runde tal.

Næstved by fejrer i 2010 sit 875 års jubilæum, og det markerer vi her i skriftet med en artikel, som H.J. Heegaard har skrevet om Peder Bodilsen og Skovkloster.

Sparekassen den lille Bikube kunne i 2009 fejre sit 150 års jubilæum. Preben V. Andersen, der har en fortid som direktør i dette pengeinstitut, har skrevet en artikel, som han kalder Glimt af Sparekassen Den lille Bikubes 150 års historie.

Svend Dyhre Rasmussen, som har sin store andel af vores forenings eksistens – uden ham var agrene i Borupris næppe blevet fundet og beskrevet - blev født for 100 år siden. Det skriver vi ikke om i dette skrift – men vi håber på senere på året at kunne udgive en biografi om Dyhre Rasmussen.

I år er det 90 år siden, at Sønderjylland blev forenet med Kongeriget Danmark, og den begivenhed har en bondekone fra Rejnstrup oplevet og levende beskrevet. Anna Olsen Hansen fra Skelbækgården – læs selv hendes beretning!

Og så er i år den 50. byfest, der bliver holdt i Fuglebjerg. Preben V. Andersen skriver om

de første 25 byfester i Fuglebjerg. Næste år kommer beretningen om de følgende 25 byfester. Vi tænker måske ikke på byfesterne som historie. Meget er forandret over et halvt århundrede – men traditionen lever i bedste velgående.

Vi bringer også artikler, som ikke har relation til runde tal, nemlig de to føljetoner - Lærerkonen Ingrid Rasmussens erindringer fra Rejnstrup, som i år blandt andet handler om områdets stednavne og Knud Danielsens beretning om Erik Bøgh og hans slægt. Dette års afsnit indeholder blandt andet en helt utrolig beretning om, hvordan den nyansatte lærer Erik Bøgh blev modtaget af sognepræsten, Chr. Lemvig.

Hans Jørgen Heegaard skriver om den berømte præsteslægt fra Skelby og Gunderslev med efternavnet Hansen, blandt hvis efterkommere vi finder en berømt maler, og om den forsvundne hovedgård i Gunderslevlille, hvis rester forhåbentlig stadig ligger under jordoverfladen og venter på at blive undersøgt nærmere.

Vi håber, at vores medlemmer finder emnerne interessante.

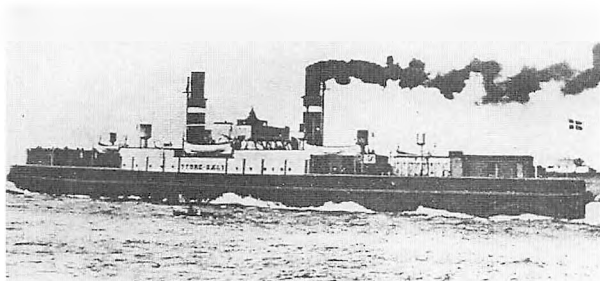
Redaktionsudvalget

Den 9. juli 1920 – Genforeningsdagen

af Anna Olsen Hansen, Skelbækgården i Rejnstrup

Det vidunderlige er sket – det havde vi aldrig tænkt – vi er på vej til Gjenforeningsfestlighederne. Med toget fra Hyllinge går det ganske langsomt ad Slagelse til. Vi ser den første modne vinterbygmark og den første mejemaskine i gang med græsfrø. Vejret er tilpas – hverken for koldt eller for varmt. Efterhånden vi når frem begynder flagene at vaje – vi hejste vort eget, før vi rejste, da solen stod op ganske langsomt, imedens vi sang: ”Den signede dag med fryd vi se”. Ved Slagelse St. ser vi de første veteraner med sløjfen på stilende ad Sønderborg til, samtalende om, at sidste gang de rejste den vej, var det ikke så glædelig en tur.

Ildtoget kommer farende fra Kjøbenhavn fuldt lastet. Og vi er mange og skal med. Vi står pakkede tæt sammen til Korsør, og hele færgen er fuldt optaget, men vandet er stille.

Færgen Store-Bælt sejlede på ruten Korsør-Nyborg 1900-1938.

Herligt at sejle på den store gode færge. De så tit omtalte måger kredser omkring og venter en lille bid, mange af dem har mørkebrune hoveder og en mørk plet på vingerne. Det ser meget smukt ud – en flot fugl at se på. De kongelige biler er med, de står der med kronen på.

Der er ganske enkelte bekendte med. Om lidt har vi Fyn i sigte, ja, Fyn. Vi stod op stuede sammen over Fyn, og til sidst på turen så vi på marken, at det havde regnet.

Fra Fredericia kom vi med et meget gammelt tog, et rigtigt skrummel, med god siddeplads til Kolding, og nu i øjeblikket på Kolding St. regner det vande ned. Vi er nu ved at tage til Tarps St., hvorfra Kongen kommer i morgen. På vejen til Tarps kommer vi i kupe med en elektriker, som tilbyder os logi for natten. Da vi så har drukket te, går vi en tur ned ad landevejen mod Christiansfeld. Den første æresport er rejst lige bag den gamle grænse. På vejrabatten ligger den tyske grænsesten med sine sort-hvide farver, som den faldne storhed den er, og ved siden af står den nye, danske sten med sine rød-hvide farver og ser ud som den smiler til os. Hele den 4 mil lange landevej fra Kolding til Haderslev var smykket med æresporte med ganske korte mellemrum – vel en ½ fjerdingvej.

Vi når det tyske toldsted, der bor endnu en tysker. Vi bestemmer, at der vil vi stå i mor-

gen, når Kongen kommer. Vi går videre til Christiansfeld, en gammel Herrnhutterby med gamle huse kaldet brødre- og søstrehuse, egen kirke, en smuk gruppe meget gamle træer med springvand i midten. Hele byen var smukt pyntet med gran og flagalléer og masser af flag, små og store alle tænkelige steder. Vi gik igennem byen til Tyrstrup Kirke, som ligger lige udenfor. Vi var derhenne ved, men kunne ikke komme ind i den, en stor smuk kirke. Vel tilbage hos elektrikerens sov vi tre i to senge, to damer fra Kjøbenhavn, en lærerinde og en telegrafdame. Olsen strakte sig på en chaiselong. Det gik helt udmærket alt sammen.

Lørdag morgen fra kl. 3-4 tiden kører folk, og efter som tiden går stiger tempoet for hvert minut. Fodgængere, biler, cykler, motorcykler, køretøjer, ølvogne – vi marcherer af med bagagen ved 6-tiden. Vejen er sort af mennesker, der havde været indkvarteret omkring alle vegne. I skolen havde de fyldt skolestuen med halm. Der havde en hel masse sovet om natten. Vi når stedet, hvor vi havde bestemt at stå. Der var nemlig et stykke vej på begge sider af den gamle grænse, som ikke måtte passeres efter kl. 7 og til Kongen kom. Vi spiser frokost, imedens vi venter. Vi har fået plads på en bænk ved det tyske toldsted med udsigt til grænsen.

Vi ser ud på folkehavet, der efterhånden har samlet sig. Unge piger i hvide kjoler med høj-røde skærf, blomsterkurve i hænderne, tager

opstilling langs vejen. Deputationerne begynder at tage opstilling sammen med gamle veteraner. Alt er fest og flag og pyntede, glade mennesker. Folk synger fædrelandssange, nogle stiger op i træerne. Pludselig begynder trommer at lyde, et kompagni infanteri kommer marcherende og tager opstilling. Lidt efter kommer de grønne spejdere, og hundreder af omegnens unge mænd på smukke fyrige heste klædt som herolde paraderer og danner spalier – et enestående smukt folkelivsbillede.

Efterhånden som tiden nærmer sig, begynder folk at blive mere urolige, forventningen stiger med hvert minut, flagene vifter, blomsterne dufter, folk synger fædrelandssange. Alle spejder stadig mod grænsen, folkehavet bølgere frem og tilbage, og pludselig hører man hurraråbene, og Kong Christian kommer over grænsen på sin hvide hest, en prægtig gang. Han holder sin hest an et øjeblik, bøjer sit hoved, løfter sine øjne mod himlen, og rider frem til talerstolen, som er rejst et lille stykke indenfor. Han smiler og hilser glad bevæget til alle sider. En af omegnens gårdejere byder ham velkommen. Han takker dem for deres trofasthed mod Danmark og ønskede, at det måtte have været hans bedstefar eller far, der havde fået lov at være med i dag i stedet for ham. (Jeg sidder og tænker på den store Konges indtog i Jerusalem, og hvordan mon menneskeskarerne vil tage imod ham, når han engang kommer igjen).

Kongen rider videre. Nu sker det store, det mærkelige – en lille pige 5-6 år klædt i hvidt-

rødt med lysegult hår rækker en blomsterbuket imod ham. Han følger en indskydelse, drager barnet op til sig og rider med hende i favnen. hendes hoved hviler ved hans bryst, den højre arm holder ham om halsen, og han holder hende med venstre arm.

Christian X rider over grænsen.

I det øjeblik tog kongen alle folks hjerter med storm, i det favntag favnede han hele Sønderjylland.

Og toget red videre – med de kongelige prinser, dronningen med damer i biler, Rigsdagens medlemmer, hoffet, amtmænd med fjerhjælme og flotte distinktioner, militær af alle slags. Pragtfuldt alt – feststemning, glæde – et uendeligt langt tog af højtidsstemte, glade mennesker. Toget går videre ad Christiansfeld til – til Tystrup kirke, hvor Kongen var inde. Derfra i bil til Haderslev. Vi kommer til at køre pr. vogn. Hele den 4 mil lange vej fra Kolding til Haderslev var et menneskehav. Biler, køretøjer, cykler, guirlander, flag – ikke

i hundredevis, men i tusindevis, æresporte med korte mellemrum – på den smukkeste stod to unge piger i nicher iført nationaldragter, holdende Dannebrog i hænderne. Viftende lommetørklæder fra dem, der stod ved vejene, hvor vi kom frem.

Fest – glæde alle vegne. Vi skuer over Sønderjyllands dyre jord, alt er her frodigt, rigt, grønt med store marker og store gårde. Vi når Haderslev, en meget smuk by ualmindelig smukt pyntet. Kongen har holdt sit indtog på en af sine egne heste, men vi hører jo, at den er blevet ustyrlig, så han er faldet af den. Vi når lige et glimt af dem, da de kom ud af kirken. Vi går til banegården og afventer et tog, der skal føre os til Dybbøl.

Ja, så sidder vi atter i toget. Langsom rejse. Vi skifter et par gange – når Sottrup - skifter igjen og er kort tid efter i Stenderup. Vor vært har været to gange forgæves i Sønderborg, de har ikke fået vores telegram. Vi kommer der ved 9 tiden. Er meget velkomne (elskværdige mennesker). Vi er ikke trætte, men lige parate til at tage Dybbølfesten dagen efter.

SØNDAG

Den store dag er atter kommet. Vi sidder på Dybbøl Skanser. Ja, tænk – på Dybbøl Skanser. Det havde vi aldrig drømt om skulle gå i opfyldelse – nu er det sket. Den store plads fyldes efterhånden. Man mener, at den er 5 tdr. land stor. Skarerne strømmer til – de synger alle vegne – mest ”Jeg elsker de grønne lunde” med tryk på ordene ”thi du er mit fædreland” og ”end er der en Gud foroven, der

råder for Danmarks sag”. Og stadig siger de ”deroppe i Danmark”, men med et lykkeligt smil retter det til vort Danmark. Deres udlændighed har været en streng tid – deres glæde er dyb og sand, men ikke støjende – minderne fra den sidste hårde kamp er tunge. Man ser alle de mange sorte klædninger og enkeslør, smerten over alle dem, de har mistet derude dæmper – så det stormende falder væk, men elskværdighed og stille glæde lyser ud af alles øjne – spejler det hele folkelivsbillede.

Vi har været i Skanse no. 9, hvor tyskerne har rejst deres mindesmærker. Store sten ligger endnu, så man kan se kanonkuglernes mærker i dem fra '64. Vi har skuet ud over Vemmingbund, set det hele storslåede panorama foran os. Her er meget smukt. Den berømte Dybbøl Mølle her ved siden af, og lidt herfra den mægtigste flagstang. Granen er hentet fra en krigergrav fra '48 – og det største flag, jeg nogensinde har set – man siger 4 m. Nu lyder igjen ”Jeg elsker de grønne lunde” ”end er der en Gud foroven, der råder for Danmarks sag”. ja, der er der da håndgribelige beviser for i dag.

Vi kørte igennem Dybbøl By hertil. Over indkørselen til præstegården var æresport med masser af flag og blomster. Der har altid været dansksindet præst, og på selve Dybbøl Kirke vajede et mægtigt flag fra tårnet, og to flag var stukket ud af det ene lydhul og et af det andet ved den anden side. Det så imponerende og pragtfuldt ud. Indgangen til skanserne var jo endnu smukkere pyntet end alt, hvad vi hidtil har set. Tusinder af flag- den konge-

lige tribune er rejst højt og frit i midten af skanserne, så alle kan se. Nu kommer søkadetterne med fuld musik og tager opstilling. Så infanteri og garden - alle med musik og i galla. De gamle veteraner – alle de indbudte er alle på plads og pludselig begynder hurra-råbene. Det store flag oppe ved møllen ryger til tops. Jubel og begejstring – hoved ved hoved – forventning – Kongen kommer. Bilerne svinger ind. De kongelige bliver ført på plads – musikken spiller ”De skønne land med dal og bakker fagre”. Grev Schack taler for Kongen – ”vi hilser dig, Kong Christian”. Musikken spiller dæmpet ”Slumrer sødt i Slesvigs jord”. Nu kommer 4 unge piger – hvidklædte – holdende et gammelt flag fra '64 i hvert hjørne. En gammel veteran, Hans Thomsen, fører dem. Kongen omfavner den gamle mand og siger: ”Som jeg omfavner dig, omfavner jeg Jer alle hernede”, kysser flaget, slynger det om sig, går takkende frem for skranken. Alt en konge værdig. der var mange våde øjne i Dybbøl Skanser. En flyver kommer – kaster et flag ned i kongetribunen. Meget smukt at se. Nu blev ”Kongernes Konge” sunget. Og alle vi havde været med til en historisk begivenhed for Danmark. Man mener, her har været 150.000 mennesker samlet. Kongen hilser på folk, trykker dem i hånden, da han forlader skanserne – taler med dem. de er alle meget glade og begejstrede for ham. Vi går nu til Sønderborg – der er fest – fest. Beser byen. Ser Christian d. 2.'s fængsel. Kommer hjem ved 4-tiden.

Dagen efter er vi ude på køretur. Ser de to soldaters grave – ”de vog dem, vi grov dem” ved landevejen ude ved Bøffelkobbelskov. Dragon Jens Kristensen, Spjellerup og infanterist Hans Hansen, Kyse. Dragonen faldt lige uden for gamle Finks dør, og infanteristen lidt nede i marken. De var ude på rekognoscering, og de to gamle mennesker begravede dem i deres have, Og der er smukt og fredet om dem. Mange steder er der soldater begravet omkring Dybbøl. Alle smukt fredede og velholdte.

Vi har været ude på Broager. Der er meget smukt. I det hele en rig og smuk egn dernede omkring Sønderborg.

Vi er atter på hjemrejsen. Fra Sønderborg med damper – en smuk sejltur til Fåborg. Over Fyn – Nyborg – Korsør. Og vel derhjemme glade og taknemmelige for, hvad vi har fået lov til at overvære. Glade for vort gode hjem, som var skærmet for de store storme, som vi havde fået lov til at få et ganske lille indblik i hos vores venner dernede i det så dyre Sønderjylland, hvor så mange unge sønners liv måtte gives i løsepenge (6.000 unge).

En gjengivelse af Guldhornene blev også overrakt Kongen.

Det var i Sønderjylland, at de virkelige guldhorn blev fundne med 100 års mellemrum – og stjålet fra vort museum. De ny lå på talerstolen hele dagen, og man kunne tage dem og se på dem.

At Genforeningen var en historisk begivenhed, som gav genlyd overalt i det danske rige, vidner de talrige mindesten om.

Også i Rejnstrup blev der opstillet en genforeningssten.

Manuskriptet er stillet til rådighed af Mette Søgaard Jørgensen, Gunderslevlille, der er barnebarn af Anna Olsen Hansen.

Erindringer fra Rejnstrup 3 ved lærerinde, fru Ingrid Rasmussen

redigeret af Preben V. Andersen

I år vil vi lade fru Rasmussen fortælle om områdets stednavne, om hvorfor hun mener, at de har fået de navne, de har. Det er en ganske interessant udlægning, hun er kommet frem til. Vi

hører om hverdagslivet i landsbyerne, lige fra de opstod her på egnen. Hun fortæller om livet på en så levende måde, at man næsten føler, man er med blandt ”granderne”, der på bystævnet træffer bestemmelser om, hvordan fællesskabet skal forløbe.

Redaktionen har tilladt sig at indsætte enkelte fodnoter med præciseringer i teksten.

Områdets stednavne

I enhver egn i vort land vil man støde på gamle stednavne, som ikke mere bærer et reelt indhold. Således er det også med den egn, jeg her har beskrevet. Som første eksempel kan Kirkeskoven nævnes. I den katolske tid var kirken eller rettere klostrene betydelige godsamlere. Ofte testamenterede døende mennesker, der havde ejendom, en del af deres ejendom til stedets kloster. De håbede derved at gøre pinen i skærsilden kortere. Var der meget gods, kunne man måske endda håbe at

slippe fri for skærsilden. Altså en slags handel med ”Vor Herre”.

Nu var dette jo ikke noget den døende selv havde opfundet. Nej, det havde munkene gennem tiderne været gode til at indprente. Man ville næppe med rette kunne kalde dette et fromt bedrag, thi for det første var det jo ikke ”Vor Herre” – men munkene, klostrene – der fik den døendes efterladte ejendom. Og for det andet var det jo egentligt familiens arv, eventuelt den efterladte hustrus ”lev”, der ved dette bedrag forsvandt. Og ofte kom der da også stridigheder mellem familien og kirken ud af denne handel.

Det kunne være gård – jord eller skov, man på denne måde lod overgå til klostrene som arv. Netop således har Kirkeskoven i sin tid fået navn. Men så kom reformationen i 1536. Og med den – eller på grund af den – forsvandt den katolske kirke. Alt, hvad der havde været kirkens og klostrenes ejendom, tilfaldt da efter kongelig anordning ”Kronen”. I dag ville vi kalde det ”Statskassen”.

Nu var det jo sådan, at skoven, der tilfaldt ”Kronen”, ikke umiddelbart gav penge til den altid slunkne ”Statskasse”. Men så gjorde kongen det, at han udbød kirkens og klostrenes gods til salg. Og hvem havde råd til at købe – andre end herremanden. Da det var lige så store godssamlere, som kirken og klo-

strene havde været, købte de det, der lå nærmest.

På den måde kom ”Kirkeskoven” i Gunderslevholms besiddelse. Måske var den langt tilbage i tiden – helt tilbage i den historieløse tid – af en daværende ejer af Gunderslevholm givet til Gunderslev Kloster¹, hvis tilstedeværelse antydes i Gunderslevholms historie.

Men det dokument, nemlig ”gavebrevet” angående gaven til klosteret, kendes ikke. Altså må man gætte.

Øllemose

Et andet interessant navn er Øllemose². Det er interessant først og fremmest fordi, der i dag slet ikke findes nogen mose på stedet. Men her må man huske at ved den dræning, der i mere end hundrede år er gennemført i Danmark, er megen mosejord blevet omdannet til agerjord. Derfor kan man roligt – på grund af navnet, Øllemose, gå ud fra, at der engang har været en mose på stedet. Spørgsmålet er så, hvorfor har man givet stedet navnet eller forledet ”Ølle”.

Hvor der er mose, gror der ofte elletræer. I min barndomsegn er der et sådant fugtigt område, som er overgroet med elletræer. Dette område er slet og ret blevet kaldt ”Ellerne”. Kan det være navnet ”Elle”, der i folkemunde er blevet til ”Ølle?” ”Måske?”

---

¹ Der er ikke noget historisk belæg for at antage, at der skulle have eksisteret et kloster i Gunderslev.

² Navnet kan godt være afledt af ”Elle”, men i dag anses det for mest sandsynligt, at begyndelsesbogstavet Ø betyder ”et landområde, der er omgivet af vand”.

Men en anden tanke kunne også være relevant. Her tænker jeg på gamle fru Hansens smukke digt om hjemstavnen, hvor hun skriver: ”mod aften brygger mosekonen god og lægger lette tårer for min fod.” Dette kunne tyde på, at man på denne egn sagde: ”Nu brygger mosekonen”, når man så den fine damp over lavtliggende steder og moser om aftenen. Og hvor der var tale om at brygge, måtte man også kunne forvente, at der kom øl ud af det. men man må dog nok regne med, at det i så fald er brugt som en vittighed.

Når fortidens mennesker har kunnet sammenligne synet af en sådan aftentåge over fugtige områder med ølbrygning, skyldtes det, at intet fremkalder mere damp i et bryggers end netop ølbrygningen.

Man kan mene, hvad man vil, om dette. Men jeg finder navnet ”Øllemose” interessant. Og det må være meget gammelt.

Et tredje stednavn er Rejnstrup Overdrev

I dag er såvel Øllemose som Rejnstrup Overdrev opdyrkede og beboede områder. Skoven er rykket endnu længere borte. Men sådan har det ikke altid været.

Navnet ”Overdrev”³ er også et historisk navn, der stammer helt fra den tid, da de første landsbyer blev til.

Lad os begynde med at analysere navnet ”Overdrev.” Ifølge Salmonsens Leksikon var

---

³ Ordet ”Overdrev” betyder uopdyrket jord, som hører til landsbyen, og som bruges som fælles græsningsareal, altså at ”jorden drives som uopdyrket”.

dets første og ældste navn "Oredrev," udtrykket "Oredrift" kendes også. Tager vi nu første led i ordet, får vi udtrykket "Ore", hvilket betyder: stenet, udyrket område."

Her må man huske, at efter den sidste Istids afslutning var Danmarks overflade oversået med større og mindre sten, som isen havde ført med på grund af dens skuren frem over Norges og Sveriges fjelde. Disse sten lå nu tilbage, efter at isen var borte og et stort arbejde ventede fremtidens danske bønder, der, inden de kunne dyrke jorden, måtte fjerne stenene. En af vore digtere fortæller om dette i en salmelinje: "Her rydded' de jorden for stene engang og dyrked' den siden med suk eller sang." Digteren har med disse få ord mindet os om, hvilke vanskeligheder oldtidsbonden stod overfor, da kultivering af den danske jord tog sin begyndelse.

Men gøres skulle det, om han og hans familie ikke skulle dø af sult. Derimod gav man sig ikke til at fjerne stenene fra overdrevet, for trods sten, kunne der gro græs og ukrudtsplanter, som dyrene kunne leve af.

Altså kunne området stadig betegnes som "Ore" – stenet, udyrket område. Kunne det tænkes, at da man begyndte at drive dyrene ud på dette "Ore", kom efterleddet "drev", idet man jo drev med dyrene for at få dem derud? At man så derude er nået frem til ordet: "Overdrev" er vel kommet af den sædvanlige sjusken med udtalen af vort sprog.

Men hvorledes er i det hele taget dette Overdrev blevet til – eller fremstået?

Den første begyndelse blev, som allerede nævnt, gjort ved, at man dels brugte ild og dels brugte økse for at fjerne skov på et så stort område, som man mente, man havde brug for. Hvor man havde afbrændt skov, må der have været en bræmme af bevoksning udenom, der havde lidt under denne afbrænding, og hvor træerne efterhånden gik ud, mens græs sammen med kratbevoksning efterhånden bredte sig.

Herved dannedes der et ypperligt område, hvor landsbyens kreaturer kunne finde føden. Og længere inde i skoven bag dette Overdrev kunne landsbyens svin æde sig fede af egens og bøgens nedfaldne frugter.

Her må vi atter huske, at det hele var begyndt i fællesskab. Opgaven var så stor, at ingen kunne magte den alene. Derfor var det også naturligt, at dette samarbejde fortsatte som fælleseje af Overdrevets muligheder for at føde landsbyens kreaturer sommeren igennem, ligesom landsbyens beboere i fællesskab nød godt af det, der efterhånden groede på den opdyrkede jord. - Men som supplement til dette måtte man stadig ty til jagt i skoven og til at fiske i åer og søer.

Landsbyen er nu etableret, men udviklingen går stadig videre.

Flere steder har man ved arkæologiske undersøgelser fundet spor i jorden af det, man kalder et langhus. Det vil sige et ret langt hus i forhold til husets bredde, og det ser ud, som om et sådant hus har været delt på tværs i flere rum. Man har deraf sluttet, at hver enkelt familie har boet i hver rum, mens dyrene som

fælleseje om sommernatten og om vinteren, hvis denne blev for kold, blev lukket inde i en fælles stald.

Efterhånden som udviklingen skred videre frem, og det blev nødvendigt, at det gamle langhus skulle fornyes, er man familievis begyndt at bygge eget hus. Og i det nye hus tog man sine egne dyr med. Her boede nu mennesker og dyr i samme rum. Men den dyrkede jord og Overdrevet var stadig fælleseje.

Omsider blev man dog også ejer af egen mark, idet man delte den dyrkede jord imellem sig, og stadig har man sikkert afbrændt skov til ny opdyrkning.

Man er nu nået frem til at dele den allerede opdyrkede jord mellem hverandre. Man gjorde dette på den måde, at alle fik et stykke af den bedste jord, og samtidig delte man den mindre gode jord på samme måde.

Det viser en human tankegang, men det gjorde det besværligt, at hver havde sine markstykker på forskellige steder. Det bevirkede, at man måtte bruge fællesdrift. Alle måtte pløje, så og høste samtidig.

Hele denne beskrevne udvikling har det taget århundrede at nå frem til. Man lever dog stadig i fællesdriftens tidsalder.

Som jeg allerede har antydnet, har der fra begyndelsen været en stærk og driftig mand, der gik i spidsen for det hele, og som i flere tilfælde huskes endnu den dag i dag derved, at landsbyen bærer hans navn. Men under den nævnte udvikling, og da bymarken blev delt

mellem landsbyens bønder, blev det nødvendigt, at der var flere om at bestemme.

Da er man efterhånden nået frem til den tid, hvor man i landsbyen har ”grander”⁴. Hvem var disse ”grander,” og hvad skulle de foretage sig.?

I adskillige landsbyer landet over ser man stadig mere eller mindre tilhuggede kampesten, der er anbragt på en åben plads midt i landsbyen. Disse sten ses anbragt i rundkreds undertiden omkring et stort gammelt træ. Dette er byens gamle grandeplads, hvor granderne holdt deres stævne i fællesskabs tid. Desværre har ikke alle landsbyer bevaret deres grandeplads som et historisk minde om en svunden tid.

Men granderne var altså de mænd, der sadende på grandestenene, i samtale om byens ve og vel, bestemte, hvad der skulle ske. De bestemte, hvornår byens jorde om foråret skulle behandles, hvornår sæden skulle i jorden, og hvornår der skulle høstes.

Det var også dem, der beregnede hvor mange dyr, der måtte sendes til græsning på byens Overdrev, og som derefter tillod den enkelte gård at sende så og så mange dyr med byhyrden, når denne om morgenen, tudende i sit horn, gik gennem landsbygaden og samlede dyrene sammen for at gå ud på Overdrevet med dem og opholde sig der sammen med dem og sin hyrdehund – dagen lang – sommeren igennem.

---

⁴ ”Grande” betyder i denne sammenhæng ”nabo” eller ”bymand”.

Det var også granderne, der vidste besked om de forskellige gårdes hartkorn, og som tillod de andre bymænd at sende dyr med, i forhold til hartkornet, ligesom det var granderne, der ansatte byhyrden.

At byhyrden ved aftenstid kom tilbage med dyrene, skyldtes, at helt op i 1700-tallet var der endnu ulve i vore skove, det var derfor farligt for såvel byhyrden som hyrdehunden og kvæget at overnatte ude på Overdrevet. Altså måtte dyrene hjem i stalden.

Men også på anden måde var granderne ansvarlige for byens ve og vel. Brændte en gård, og det hændte jo – ja det hændte, at flere både gårde og huse brændte samtidig, så var det granderne, der tog kommandoen og tilkaldte mandskab, der uddelte ordrer, og som i det hele taget ledede arbejdet angående dette at redde, hvad reddes kunne.

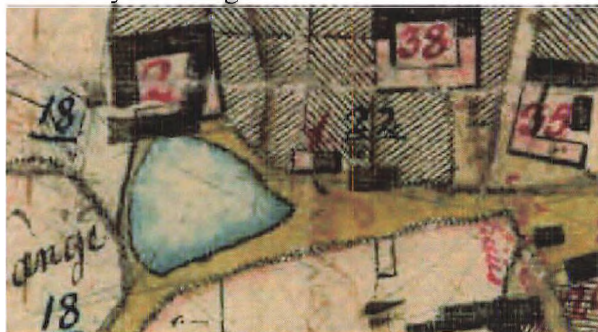
Det var også granderne, der bagefter sørgede for hjælp til de brandlidte – på både den ene og anden måde. Enhver måtte da yde sit i forhold til hartkornet, altså efter devisen: ”De stærkeste skuldre må bære de tungeste byrder”. Her må vi huske, at på den tid kendte man endnu ikke forsikring af nogen art. Men kendte dette at hjælpe hinanden. Og den hjælp, man siden kunne yde, var blandt andet at hjælpe med oprydning efter branden og derefter med genopbygningen.

Vi må nok tænke os, at det har været Tokkerup bys grander, der i sin tid, på byens vegne gik til Gunderslevholms daværende ejer, Carl Adolf von Plessen, og bad om hjælp, da deres by brændte.

Også stridigheder mand og mand imellem tog granderne sig af. Det blev så ordnet i mindelighed, og – må vi håbe – med retfærdighed ved disse grandestævner.

Nu var det ikke alle, der kunne blive grander. For det første skulle det være mænd, man havde tillid til, og som havde vist dygtighed med hensyn til at styre deres eget. Så det var lidt af en slags udmærkelse for udvist besindighed og overblik at være blevet foreslået og valgt til at være en af byens grander.

Mon nogen ved, hvor grandepladsen i Rejnstrup har været? Det ville være interessant at få dette at vide. Desværre kommer spørgsmålet nok for sent. De gamle burde i tide have været spurgt. Selv har jeg tænkt over det. Og det sted, jeg finder mest centralt, må være det, hvor skolen, der var oprettet i 1730, lå. Det må have været et nybygget hus i 1730. Det passer netop med den alder, huset i 1947 så ud til at have. Som vi husker, nedbrændte det efter et lynnedslag.

Udsnit af matrikelkortet fra 1807.

Gården Honningager har nr. 2. Den bygning, der er markeret med 1, må være Rejnstrups første skole.

Når denne grund til at bygge skolen på, blev benyttet til dette, kunne det tyde på, at den netop var en offentlig grund. Og i 1700-tallet – op mod år 1800 var man, så vidt jeg ved, begyndt at samles hos oldemanden, som var grandernes førstemand. Jeg ved godt, at dette er en dristig hypotese. Derfor tag den ikke for andet. Men måske kunne en eller anden få lyst til at finde ud af dette. Det ville glæde mig at høre om det.

Det samarbejde mellem bønderne, der foran er beskrevet, førtes videre, også efter at markerne var blevet udskiftet, og den enkelte gårds mark til dels var blevet samlet omkring gården. Det var andelsbevægelsen, der atter knyttede trådene sammen, og som kom til at betyde velstand i danske bondehjem. Da blev granderne til bestyrelsesmedlemmer og sognerådsmedlemmer. Det hændte, at en bonde blev rigsdagsmand.

I Rejnstrup var der, da vi kom dertil, en gammel dame, der boede i Rejnstrup Overdrev, som, når hun sendte et lykønskningstelegram, underskrev sig ”Landstingsmandens enke”. Også han var en dansk bonde – en af ”granderne” – men nu i en større sammenhæng.

Hermed har jeg vist skildret Rejnstrup med dens omgivelser, samt Rejnstrups historie gennem tiderne i store træk.

Bag denne skildring ligger så det enkelte menneskes skæbne, dels skabt af egne muligheder og forventninger, og dels skabt af omgivelsernes påvirkning, opmuntring eller tryk.

Alle må vi betænke, at vi er hverandres skæbne på godt eller ondt. -

Foreningens bestyrelse

Formand
Preben V. Andersen
Dalsgårdsvej 72, 4250 Fuglebjerg
Tlf. 55453773
e-mail von-a@get2net.dk

Næstformand
Ulla Mynster
Rejnstrupvej 18, 4250 Fuglebjerg
Tlf. 55454616
e-mail u.jankovic@privat.dk

Kasserer
Karen Bjerre
Haldagermaglevej 7, 4250 Fuglebjerg
Tlf. 55453365 –
e-mail karen.bjerre@postkasse.net

Bestyrelsesmedlem
Peter Schou
Kirkeskovvej 3, 4250 Fuglebjerg
Tlf. 25566336
e-mail peterschou62@hotmail.com

Sekretær
Bertel Hansen
Skovhusvej 2, Arløse
4262 Sandved
Tlf. 55456348
e-mail bertel@arlose.dk

Den forsvundne hovedgård i Gunderslevlille.

af H.J. Heegaard

Bebyggelsen Gunderslevlille er en af de gamle bebyggelser i Gunderslev Sogn; den er med stor sandsynlighed anlagt som en udflytterbebyggelse fra Gunderslevmagle, som var placeret der, hvor nu Gunderslevholm er beliggende.

Udflytningen er sket i årene omkring 1200-1300, og Gunderslevlille er derfor en såkaldt ”adelsby”, dvs. en landsby hvorfra der sker, eller er sket, en udflytning.

At der har været placeret hovedgårde i både Gunderslevlille- og Rejnstrup-området hersker der ikke nogen tvivl om. Det kan man bl.a. konstatere ved at følge datidens slægters køb og salg af jord i netop dette område.

Man kan i Danmarks Riges Breve finde mange diplomer, skøder m.v., der omhandler forskellige slægters køb og bytte af jord i området, handler, der fortrinsvis skete fra slutningen af 1300-tallet og i starten af 1400-tallet. Også Birgitte Gøyes jordebog, der omhandler slægtens besiddelser og indtægter fra 1500-tallet, anfører diverse handler med jord i Gunderslevlille og Rejnstrup og i det nærmest omliggende område.

Man skal være opmærksom på, at Rejnstrup og Gunderslevlilles jorder i yngre middelalder da lå i fællig, hvilket betyder, at den dyrkede jord i området i nogen udstrækning var fælles jord, men hvor det hele blev dyrket i en form for fællesskab, således som det senere også fremgår af markbogen fra 1682.

I den yngre middelalder skete mange udflytninger af hovedgårde fra landsbyerne, bl.a. på grund af den byldepest, der ramte hele Vesteuropa, og dermed også Danmark i midten af 1300-tallet. Denne svøbe kom i bølger, og første gang, det skete, var i 1348-50. Virkningen af denne sygdom var, at folk døde i tusindvis.

Det faldende befolkningstal resulterede i et prisfald på jord, som medførte bl.a. en omlægning af landsbyerne, således at landbebyggelserne blev færre, men med større fæstegårde, og et stort antal landsbyer, torper og rydningsbyer fra vikingetiden blev i forbindelse hermed nedlagt.

Fra Diplomatarium Danicum kan nævnes følgende eksempler på køb og salg af jord i dette område:

1401:

Esbern Pedersen af Ravnstrup overlader sit gods i Rejnstrup til Anders Jakobsen Lunge.

1402:

Jens Moltke skøder Anders Jakobsen Lunge, ridder, gods i Gunderslevlille og Rejnstrup.

1403:

Ingmar Nielssøn sælger og skøder Anders Jakobsen Lunge, ridder, en gård i Gunderslevlille.

Jens Povlsen af Frøslev sælger og skøder til hr. Anders Jakobsen Lunge i Gunderslevlille alt det gods på Sjælland, som han har fået skødet på Fakse herredsting af Jens Pedersen.

Hr. Tyge Basse i Nielstrup, ridder, skøder hr. Folmer Jakobsøn Lunge, ridder i Ryde, en gård i Gunderslevlille.

Hr. Folmer Jakobsen Lunge, ridder, mageskifter en gård i Rørbæk, Musse herred, til Tyge Basse af Nielstrup mod at få en gård i Gunderslevlille i Flakkebjerg herred.

1404:

Hr. Osterd Suenssøn i Rejnstrup skøder hr. Anders Jepsøn Lunge i Gunderslevlille en lille skov og mark, der ligger ved Bavelse sø.

Niels Knudsen i Fuglebjerg skøder en gård i Rejnstrup til hr. Anders Jakobsen Lunge.

Jens Ingvarsen skøder sin rettighed i en gård i Gunderslevlille til hr. Tyge Basse.

Hr. Anders Jakobsen Lunge i Gunderslevlille skøder ved mageskifte 2 agre og 3 skæpper land til Jakob Nielsen Rentaf i Rejnstrup.

Jakob Nielsen Rentaf i Rejnstrup skøder skov og mark ved Bavelse til hr. Anders Jakobsen Lunge.

Anders Svendsen i Rejnstrup skøder skov og mark ved Bavelse sø til hr. Anders Jakobsen Lunge.

Hr. Anders Jakobsen Lunge mageskifter to agre, der tidligere har ligget til en gård i Gunderslevlille, til Anders Svendsen i Rejnstrup for dennes jord ved Bavelse sø.

1407:

Peder Snubbe i Gerdrup oplader sin del af Borup til hr. Anders Jakobsen Lunge.

Hr. Erik Thomsen i Vinstrup skøder hr. Anders Jakobsen Lunge i Gunderslevlille Kullevigs gård i Rejnstrup mod betaling.

1409:

Hr. Peder Snubbe i Gerdrup skøder hr. Anders Jakobsen Lunge i Gunderslevlille Kringlegård i Rejnstrup mod betaling.

1410:

Hr. Evert Moltke i Veksø pantsætter Strids mølle til hr. Anders Jacobsen Lunge i Gunderslevlille.

Som man kan læse, så var det i stor udstrækning adelsslægten Lunge, der havde sin oprindelse i Roskilde området, der samlede jord i Gunderslevlille. Lunge-slægten var af den sjællandsk uradel, det vil sige en slægt, der blev regnet som tilhørende den ældste danske adel, før der blev udstedt adelsbreve. Slægten er nævnt første gang i 1268 med Oluf Lunge,

og slægten uddøde med den sidste mand Oluf Olufsen Lunge, der døde 1473.

En markant person af denne slægt var Anders Jakobsen Lunge, han var født i 1363 og døde omkring 1429. Han var ikke en hvem som helst, han var en af rigets fornemmeste, da han var medlem af rigsrådet og rigshovmester for dronning Margrethe (1387-1412), høvedsmand på Kalmar slot m.m., og han havde Helsingborg slot, Ravensborg og Tranekjær i forlening. Han skrev sig som yngre til Skafterup og Broby, 2 sjællandske hovedgårde, der dog for længst er forsvundne. Han boede nogle år på hovedgården i Gunderslevlille. Han var 1. gang gift med Ingeborg Nielsdatter af adelslægten Panter, efter hvem han arvede herregården Egede, og han skrev sig da til denne gård. Han havde formodentlig et eller flere børn med sin første hustru, men ved sin død var han barnløs, og da broderen Folmer Lunge efterlod sig døtre, mistede slægten hurtigt den herskende stilling, den indtil da havde indtaget.

2. gang blev Anders Jakobsen Lunge gift med Eline Evertsdaughter af adelsslægten Moltke. Hans forældre var Jakob Olufsen Lunge og Sophie Folmersdatter Folmersen, der var datter af Folmer Folmersen til herregården Rye-gård.

Lunge-slægten ejede Gunderslevholm i tidsrummet mellem 1410 og 1458, hvorefter godset igen gled ud af slægtens ejerskab.

Slægten Lunges våben var:

Skjold: tre gule (guld) liljer i rødt. Hjelmtegn: to røde vesselhorn hvert besat med tre gule liljer.

En anden ganske interessant handel indgås i 1403 mellem Grubbe Jensen af Gunderslevmagle og Jakob Rentaf:
Grubbe Jenssøn i Gunderslevmagle mageskifter seks skæpper jord med tilhørende eng med Jakob Rentaf mod andre seks skæpper jord med eng beliggende mellem Gunderslevmagle gård og Ørnokulle bjerg.

Slægten Rentaf tilhørte også den sjællandske uradel, hvis adelsnavn var Griis, denne slægt skrev sig til godset Nordrup.

Af breve fra 1422 og 1423 ses det, at Jakob Rentaf af denne adelsslægt lod sin ejendom i Rejnstrup overgå til Skovkloster. Denne ejendom må have været den gård, der senere fik navnet "Klostergården", den blev derefter fæstet af en brodersøn til Jakob Rentaf med navnet Niels Griis og ligeledes af dennes efterkommere.

Også en Peder Griis er i 1404 nævnt som ejer af jord i den senere nedlagte landsby Tokkerup, da han i et diplom vedkender, at han

skylder sin broder Jakob Rentaf i Rejnstrup 17 mark sølv, dvs. 17 lødige mark.

Slægten Griis våben var:

Skjold: lodret delt. 1. felt et blått løveben i hvidt (sølv), 2. felt tre gange tværdelt af blått og hvidt (sølv). Hjelmtegn: to vesselhorn tre gange tværdelt af vekselvis blått og hvidt (sølv).

I 1467 optræder der en Hemming Griis i Holløse, temmelig sikkert en brodersøn til Jakob Rentaf, som tilsyneladende var fæster af Skovklosters ejendom i Holløse, som må have været den nuværende gård med navnet ”Troldebjerggård”.

I øvrigt overgik Anders Jakobsen Lunges jorder i Borup Ris efter hans død i 1458 til Aksel Lavesen Brok af Gunderslevholm.

Det er interessant, fordi disse handler herved viser, at Gunderslevholm begynder at samle sit jordtilliggende, og at den da erhvervede jord stadig tilhører det samme godskompleks. Hvis man ser den opstillede række af ejere af Gunderslevholm gods i Årsskrift 2007, vil man hurtigt kunne finde Grubbe Jenssøn.

I Birgitte Gøyes jordebog 1552 nævnes i et brev, at:

Hr. Erik Thomsen i Vinstrup skøder hr. Anders Jakobsen Lunge i Gunderslevlille, Kullevigs gård i Rejnstrup mod betaling.

Givet på Gunderslevlille på paven sankt Steffens dag 1407.

I Birgitte Gøyes jordebog 1552 nævnes i et brev, at:

Hr. Peder Snubbe i Gerdrup skøder hr. Anders Jakobsen Lunge i Gunderslevlille, Krinkelgaard i Rejnstrup mod betaling.

Givet i Gunderslevlille på den hellige apostel og evangelist Johannes' aften 1409.

At der også, udover i Gunderslevlille, har været placeret en lille hovedgård i Rejnstrup, er der ikke megen tvivl om. Det kan bl.a. ses af et gavebrev til Skt. Clara klosteret i Roskilde fra Elitze Jensdatter, af adelsslægten Finkenow, ved hendes indtrædelse i klostret i 1469. Elitze Jensdatter var enke efter ridder Jep Lunge af Næsby, der døde senest i 1453. Den lille hovedgård i Rejnstrup, som klostret modtog som gave, havde siden 1300-tallet været ejet af adelsslægten Krag, En Jakob Krag skal have beboet ejendommen, hans søn Svend Jakobsen fik i 1376 i byen gods i pant. I 1402 skiftede han med sine sønner og overdrog den ene, væbner Anders Svendsen den gård i Rejnstrup, hvor han selv boede, medens den anden søn, væbner Ostrad Svendsen fik en gård i Rejnstrup, som han allerede beboede. Dennes søn var Henrik Ostradsen Krag, som i 1446 solgte gården i Rejnstrup til Jep Lunge af Næsby (død senest 1453). Det var dennes enke Elitze Jensdatter (Finkenov) der i 1469 gav gården til Skt. Clara klosteret i Roskilde, den blev senere udlejet til ridder Axel Lavesen for 1 pund byg pr. år. Jep Lunge var af den samme slægt, som igennem nogle år først i 1400-tallet samlede gods

på begge sider af Bavelse Sø, fortrinsvis på sydsiden.

Finkenov-slægten var af sjællandsk uradel, og slægtens våben var:

Skjold: skrådelt fra sinister (venstre), øverste felt skaktavlet af gult (guld) eller sort, og hvidt, nederste felt rød. Hjelmtegn kendes ikke.

Krag-slægten var af den sjællandske uradel, og slægtens våben var:

Skjold: i et gult (guld) felt en sort krage.

Hjelmtegn: en sort krage.

Hvorom alting er, så må det konstateres, at mange af 1400-tallets adelsslægter, store som små, udviste interesse i at eje jord i områderne Borup Ris, Rejnstrup og Gunderslevlille, der var rent ud sagt, mange handler og en ivrig mageskiftning af jorden, der involverede både udefra kommende og beboerne imellem, og følgende kan fastslås at:

dronning Margrethes rigshovmester Anders Jakobsen Lunge i tiden 1409 til 1413 bliver nævnt og benævnt "til Gunderslevlille" og det må derfor meget stærkt formodes at han også har haft en hovedgård her.

Det må derfor kunne forventes, at der udover de få dokumenter og skøder, også forekommer mere håndgribelige fysiske efterladenskaber fra de mange aktiviteter, der er forekommet i dette område for omkring 600 år siden.

Men desværre mangler der de egentlige beviser på tilstedeværelsen af en hovedgård i Gunderslevlille, at finde disse beviser mangler i nogen udstrækning stadig, selv om man har gjort et halvhjertet forsøg på at fastslå tilstedeværelsen af en hovedgård ved hjælp af den undersøgelse, der løb af stablen i 1962. Denne undersøgelse resulterede i en beskrivelse/rapport, med tegninger over de felter der blev undersøgt. Rapporten viser, at man kun på et forholdsvis lille areal har foretaget en undersøgelse i området, og rapporten viser også, at undersøgelsen desværre ikke blev ført ned til de ældste kulturlag.

Rapporterne med tegninger over det undersøgte område, fra oktober 1962, befinder sig i Næstved Museums arkiv, og det er disse rapporter, der til dels danner grundlaget for denne artikel.

Som daværende leder af Næstved Museum, museumsinspektør F. Michelsen skriver i en pressemeddelelse vedrørende undersøgelserne i Gunderslevlille:

"Vi søgte en middelalderlig hovedgård – men stødte på en 1700-tals bondegård"

Og det var faktisk det, der skete. Rapporten indeholder følgende hovedområder:

Besigtigelse af området:

Stud.mag. Svend Nielsen skriver i sine noter, at der 25. januar 1962 blev aflagt et besøg hos

gdr. E. Palmvang (EP), Gunderslevlille af lektor F. Michelsen, Næstved, lærer Johannesen, Næstved, dommer Worsaae, Vordingborg og Svend Dyhre Rasmussen (SDR), Hammersmølle. Dette møde var berammet efter henvendelse fra EP og SDR, da disse i de foregående år havde fundet adskillige teglstumper, og ligeledes opsamlet et betydeligt antal skår på det areal der skulle undersøges, hertil var der også af jordens ejer fundet en 18 cm lang nøgle, dateret til antagelig at være fra middelalderen. Nøglen blev overdraget til Næstved Museum, sammen med de fundne skår som er dateret til, for en stor dels vedkommende, 1600-tallet, medens nogle dog kunne dateres til de tidligere århundreder, nemlig 1300, 1400 og 1500-tallet

Ved hjælp af spader og stenspyd blev undergrunden i ca. 25 cm dybde undersøgt, og man kunne da konkludere, at der på stedet ikke syntes at være tale om fundamenter, men snarere en brolægning. Der, hvor stenbelægningen ophørte, tog man et par spadestik, og det viste sig, at der i samme dybde som brolægningen var et lag, der var rigt på teglbrokker og trækul, i øvrigt viste flere prøvehuller, at der i 25 cm's dybde var et gult lerlag der indeholdt en del trækul. Ved flere prøvegravninger på arealet viste det sig, at der i 35-40 cm's dybde også lå adskillige store brudstykker af munketegl og desuden stykker af trækul.

Konklusionen på denne lille undersøgelse sammenholdt med de fundne skår og nøglen kunne tyde på, at det måske drejer sig om

tomten af den hovedgård, der vides at have ligget i Gunderslevlille først i 1400-tallet.

Rapport vedr. prøvegravningen i Gunderslevlille:

I rapporten meddeles det, at der i oktober 1962 blev foretaget en overfladeundersøgelse og en mindre prøvegravning på de områder, der var udpeget af ejeren Ejvind Palmvang (EP). Denne aktivitet blev foretaget af stud.mag. Svend Nielsen (SN) og den lokale amatørarkæolog Svend Dyhre Rasmussen (SDR). SN blev senere mag. art. og museumsinspektør på Landbrugsmuseet Gl. Estrup. Ligeledes deltog Jørgen greve Ahlefeldt, Fodbygård, i arbejdet, og arkitekt Vestergård Jensen, Næstved, foretog opmåling af det undersøgte område.

Prøvegravningen i oktober viste så gode resultater, at Næstved Museum besluttede, at der i tidsrummet 17. – 20. november 1962 skulle foretages en egentlig undersøgelse. Denne undersøgelse blev ledet af SN, hvor han sammen med ejeren af jorden EP og amatørarkæologen SDR begyndte en mindre prøvegravning i området. Denne undersøgelse blev i dagene 22. – 24. november 1962 ført videre af SDR alene. Hele undersøgelsen blev foretaget på matr. nr. 14.b af Gunderslevlille, der nu hører sammen med matr. nr. 13.

Som det allerede er nævnt ovenfor, stødte man hurtigt ved prøvegravningen på ret store mængder af brokker fra munkesten og -tegl. Selve prøvegravningen skete ud fra EP's an-

visninger, da han nemlig under markarbejde i området var stødt på stensamlinger, og hvor de terrænmæssige forhold ligeledes gjorde det sandsynligt måske kunne antyde placeringen af en tidligere hovedgård. Resultatet af denne undersøgelse viste sig desværre ikke at være hovedgården, men derimod en 1700-tals bondegård.

Dog viste det sig ved nogle af prøvegravningerne, at der forskellige steder under pløjelaget fandtes et ret tykt lag af påført ler. I dette lag og i mulden under lerlaget er der også fundet brokker af munkesten og -tegl.

Det kunne godt tyde på, at der i det nærmeste område har ligget et middelalderligt anlæg af en rimelig betydning, som kunne have været Anders Jakobsen Lunges hovedgård. Formålet med prøvegravningen var at søge efter rester efter dette anlæg.

Men man måtte konstatere, at den tomt og dens efterladenskaber, der blev blotlagt, er fra en 1700-tals bondegård, hvilket hovedfeltet af udgravningen, der ligger langs med det daværende stuehus, bekræfter. Man kunne dog af ydervæggene kun konstatere et stykke af dens vestgavl. Umiddelbart øst for denne vestgavl blev der afdækket et ildsted I, der til dels blev overdækket af fundet af endnu et ildsted II.

Da ildsted II overdækker ildsted I, må dette derfor være yngre, muligvis har der her været et ildsted mere, men det har ikke kunnet konstateres på grund af et tidligere gravearbejde på dette sted.

De to fundne ildsteder er sandsynligvis bundene af to små røgovne med lerkappe.

I den østlige del af hovedfeltet er der afdækket en større stensamling, som igen var dækket af et lergulv. Et mindre parti af dette lergulv var stærkt rødfarvet af aske, og det må formodes, at der her er tale om fundamentet til en stor skorsten, der har stået her i husets sidste tid. Vest for dette fundament er der afdækket en meget kompakt dyngelér iblandet brokker af munkesten og -tegl, igen afgrænset mod vest af en række munkesten. Uden for vestgavlen konstateredes et påført lerlag, og der kunne iagttages en dobbeltrække af sten, men da denne stensamling ligger noget dybere end de øvrige fundne stensamlinger og brølægninger, må denne dobbeltrække af sten derfor hidrøre fra et ældre anlæg, dette blev dog ikke undersøgt nærmere. En lang søgegrøft gående fra nord til syd er udført af SDR alene, efter SN havde forladt udgravningen. Denne søgegrøft rammer tværs over endnu en længe, idet der foreløbig er konstateret fundamentet for sydmuren, et lergulv og endnu et ildsted der tilsyneladende har været et simpelt åbent ildsted. Lidt nord for den sydlige længe er ligeledes afdækket et kort stykke af en stenrække, men den er orienteret ØSØ – VNV og er dybere beliggende end de øvrige fund, hvorfor den også må tilskrives et ældre anlæg, heller ikke dette lag blev undersøgt nærmere.

De fundne rester af gårdtomten synes ret så velbevarede til trods for, at de ligger i en yderst ringe dybde – ildstederne f.eks. i 10 – 15 cm dybde – men det skyldes antagelig den omstændighed, at området i en lang årrække

har været benyttet som urtehave og derfor har undgået behandling med en moderne dybtgående traktorplov.

Ved at studere et gammelt kort i matrikelarkivet har man kunnet konstatere, at der i 1791 lå en firlænget gård på stedet, og denne er senest i 1844 flyttet ud fra Gunderslevlilles bykerne.

Udsnit af matrikelkort fra 1807 – Gunderslevlille.

Fund i området:

Af fund fra denne undersøgelse, der er bevaret på Næstved Museum, kan bl.a. nævnes, at der var fund lige fra yngre stenalder, over ældre og yngre middelalder, og til nyere tid. De relativt mange fund fra yngre middelalder viser, at dette var en periode, hvor der havde været en rimelig stor aktivitet i Gunderslevlille området.

Hvad der dog er mest interessant i denne sammenhæng, er de mange fund af skår, der er fra yngre middelalder, det drejer sig om

Østersøkeramik, blyglaseret keramik, gråbrændt keramik, stentøj og en fingerring af bronze.

Østersøkeramik er en fællesbetegnelse for krukker, drikkekar, skåle og andre husholdningskar, der som mønster har bølgelinier og furer, der var fremstillet ved hjælp af f.eks. en pind eller en kam der trak mønstret hele vejen rundt om karret. Farverne på østersøkeramik var oftest ensfarvet flammefarvet i nuancerne fra grå til gråbrun afhængig af råmaterialet. Denne form for keramik, har altid en flad bund, og var særlig udbredt og brugt i vikingetiden og den tidlige middelalder, næsten kun i det sydøstlige Danmark

Blyglaseret keramik var for det meste af lokal fabrikation.

Andre interessante fund er de mange fragmenter fra munkesten og -tegl. Det antyder under alle omstændigheder, at der her på et areal af ca. ½ ha på matr. nr. 13, 14.b og 14.a i yngre middelalder må have stået et tegltækket munkestenshus, at det både var tegltækket og bygget i munkesten viser, at det ikke kunne have været en bondegård, der havde været placeret her.

Teglsten blev fremstillet fra slutningen af 1100-tallet til brug på de lidt fornemmere huse.

Ligeledes er der et interessant fund af en 18 cm lang nøgle, der må antages at være fra middelalderen. Denne nøgle befinder sig nu på Næstved Museum og er nøjere beskrevet i

vort årsskrift 2007, side 22-27 i en artikel af Knud Danielsen.

Konklusion:

For at kunne fastslå beliggenheden af Anders Jakobsen Lunges hovedgård i Gunderslevlille ville det måske være en ide, at der blev foretaget en undersøgelse mere i området, der kunne gå dybere i undergrunden, da visse fund antyder en form for bebyggelse i denne dybde. Det må antages, at den fundne gård fra 1700-tallet tilsyneladende er bygget ovenpå en ældre bebyggelse, som kunne være den forsvundne hovedgård.

Det var nu bondegården, man fandt, men der må kunne findes rester af den middelalderlige hovedgård under bondegården eller nord for denne.

Professor Steensberg, som besøgte området med en halv snes af sine elever, var meget stemt for en fornyet undersøgelse, som han mente ville have en stor videnskabelig værdi.

- o - O - o -

Ordforklaring:

Blyglaseret keramik =

Forlening =

Fællig =

Hovedgård =

Høvedsmand =

Kringelgård =

blyholdig keramisk glasur til lertøj der i sin enkleste form er sammensat af ler og mønje – forekommer først i årene efter ca. 1200.

blev tildelt et len. dyrket i fællesskab. herregård eller hovedgård var i Danmark en større gård der tilhørte en adelsmand og som var fri for almindelige skatter. Oprindelig var hovedgårdens stilling alene knyttet til ejerforholdet, senere blev skattefriheden knyttet til et vist jordtilliggende. Hovedgårde havde foruden egen jord et større eller mindre antal fæstegårde, hvis brugere (fæstere) var forpligtede til dels at betale landgilde til, dels at yde hoveri for hovedgårdens ejer. Et sådant samlet ejerskab af hovedgård med eller uden ladegård og fæstegårde betegnes som et gods.

kongelig embedsmand som bestyrer et len og opkræver afgifter. krumning – gårdanlæg på et kredsformet areal.

Kullevigsgård =	nøgen – afrundet top af en bakke; vig = krumning, bøjning.	dre steder, da hovedgårdens jorder udskilles fra fæstegårdene i et særskilt "enemærke", hovedgårdens placering blev i områder, hvor der var eng og skov, hvilket i særdeleshed passer godt med Gunderslevlilles hovedgård.
Len =	større gods, arvelig inden for en slægt/en administrativ enhed (senere et amt).	
Magle =	stor.	
Mark =	1 gros = 9 penninge (lødig mark = renhed for sølv eller guld).	
Renæssancen =	fra 1536 til omkring 1625 (Danmark)	
Rigshovmester =	førsteminister med ansvar for rigets finanser.	
Rigsråd =	en af rigets ca. 30 fornemste mænd – medbestemmende ved rigets styre.	
Skæppe land =	1/8 tønde land – 689,5 m ² .	
Stentøj =	gråhvidt – næsten vandtæt – brændt ved høje temperaturer – forekommer her i landet fra ca.1300-tallet.	
Torper =	udflytterlandsby.	
Uradel =	kan føre sin slægt tilbage til før 1500.	
Ældre Middelalder =	indtil omkring 1348	
Ørtug =	gammel nordisk vægt- og værdienhed – dansk regnemønt i middelalderen.	
Yngre Middelalder =	fra 1348 til omkring 1536 – det var i denne periode hvor hovedgården, der som regel normalt var beliggende i landsbyerne, begyndte at blive placeret an-	

Litteratur:

- "Diplomatarium Danicum". Det danske sprog- og litteraturselskab.
- "Dansk Stednavne Leksikon". Bent Jørgensen. Gyldendal 1981.
- "Skelby – Gunderslev" Sognebog. 2004.
- Skeel & Kannegaards genealogy. 2009.
- Wikipedia og Google.
- Trap – Danmark. 5. udgave bd. Sorø Amt.
- "Rapport over prøvegravning i Gunderslevlille". 29. oktober 1962 af Svend Nielsen, stud.mag. Næstved Museum.
- "Den Store Danske Encyklopædi". Gyldendal 1995.

Glimt af Sparekassen Den lille Bikubes 150 års historie

af Preben V. Andersen

Den 1. april 2009 havde Sparekassen Den lille Bikube bestået i 150 år. Det er ret enestående af en sparekasse med en balance på kun ca. 110 mio. og en egenkapital på ca. 15 mio. (2008).

Den lille Bikube er en af landets mindste sparekasser, men Danmarks ældste sognesparekasse. Betegnelsen bruges ikke mere, selvom der eksisterer en del af dem. Sognesparekasserne var sparekassernes græsrodsbevægelse. Dengang vi havde en stor sparekasse ved navn Bikuben, blev Den lille Bikube ofte forvekslet med den, men lad mig én gang for alle slå fast, at de aldrig har haft noget med hinanden at gøre rent ledelsesmæssigt. Bikuben blev oprettet i København i 1857, og Den lille Bikube i den gamle rytterskole i Haldagerlille i 1859. Da det var før den første sparekasselov af 28. maj 1880 blev vedtaget, har de højst sandsynligt ikke kendt hinandens eksistens. Selvom sparekasserne tilbage til 1854 var pålagt at indsende en beretning om deres virksomhed til Det kongelige statistiske Bureau, var der vist ikke ret mange der gjorde det.

Dette er tænkt som et lille glimt af sparekassens lange historie, om nogle af de ildsjæle, der har stået bag sparekassen, ikke mindst gennem de første mange år.

Baggrunden for oprettelsen af sparekassen
Den tidsperiode Den lille Bikube blev oprettet i, kalder landbrugshistorikeren Claus Bjørn, ”En ny tids bonde” – et nyt landbosamfund. Landbrugskrisen 1818-28 var for længst overstået med de omvæltninger den medførte. Fra midten af 1800-tallet begyndte en modernisering af dansk landbrug, som mandede ud i en gennemgribende ændring af landbrugets produktion og afsætning samt af det danske landbosamfund. De store brug begyndte at øge den animalske produktion, så gødning fra de øgede husdyrhold kunne bidrage til at styrke den vegetabiliske produktion. Prisfaldet på korn på verdensmarkedet og afsætningsvanskeligheder for levende kreaturer gav det endelige stød til produktion og salg af forarbejdede husdyrproduktion. Ikke blot de store landbrug, men også de mindre og mellemstore brug kunne bidrage til denne produktion i kraft af andelsbevægelsen, hvis gennembrud kom efterfølgende. Overgangen fra naturaløkonomi til pengeøkonomi forandrede landbefolkningens situation og livet på landet. Landbruget var ikke længere en livsform, men blev en forretning.

Danmarks første højskole oprettedes i Rødding i Nordslesvig i 1844, og Sjællands første højskole i 1852 var Hindholm Højskole ved Fuglebjerg. Den er givet blevet benyttet af, og

har haft stor betydning for landboungdommen på egnen, kun få kilometer fra Haldagerlille. Højskolen gav viden og indsigt, der satte dem i stand til selv at tage initiativer i deres egne sogne.

En tredje tilskyndelse til at oprette en sogne-sparekasse var, at man mere eller mindre var tvunget til at benytte købstadssparekasserne eller herredssparekasserne i købstæderne. Navnlig de mindre gårdejerers voksende behov for et pengeinstitut til indskud og lån gav visse besværligheder i købstaden.

Når man ønskede lån til forbedring af bygninger, jorden og besætning, fik man ofte afslag på låneansøgningerne. Bysparekasserne ønskede ikke at sætte lån i de gamle landbrugsbygninger. Mange steder var det endnu lerklynede stuehuse og staldbygninger. I stedet for blev bøndernes penge sat i byejendomme. De blev nærmest en slags andenrangs personer. Bysparekasserne havde måske kun åbent et par timer om ugen og det medførte, lange køer, ja i flere byer stod man i timevis på fortovet, og i værste fald nåede man ikke frem til lukketid, og måtte tage hjem med uforrettet sag.

Derudover var man i byerne for længst i administrationen og forretningslivet gået i ”sort”, det vil sige, at man gik klædt i mørkt tøj. Når bønderne kom til byen i deres mere hverdagsagtige påklædning, måske i spidsnuede træsko, trak byboerne ofte på smilebåndet og bønderne følte sig til grin ”for deres egne penge”.

I årene 1854-56 skrev lærer Lars Bjørnbak en række artikler i Nørrejysk Tidende under overskriften ”Frem bondemand, frem” netop om disse modsætningsforhold og opfordrede landboerne til at oprette deres egen sparekasse.

Der er ingen tvivl om, at bønderne i Haldagerlille og Tystrup har haft et ønske om at ændre deres hverdagsliv og deltage i omlægningen til animalsk produktion og derfor ønskede at have deres egen sparekasse.

Hvorfor navnet Den lille Bikube?

Sparekassens ældste forhandlingsprotokol starter først i 1871 og giver derfor ikke noget svar på ovennævnte. Der har givet ikke eksisteret nogen protokol før. Jeg vil tro, at der er blevet anskaffet en forhandlingsprotokol på grund af de stramning, der kom i 1870, blandt andet vedrørende regnskaber for de nye sparekasser, at man har følt – eller er blevet påbudt – nødvendigheden af, at have en protokol.

Sparekassen Den lille Bikube har de mest ejendommelige vedtægter nogen sparekasse har haft i dette land!

I § 1 står: ”Den lille Bikube bestyres altid af 3 visere, der in solidum er juridisk ansvarlige for hvad deri indskydes. Visererne dele forretningerne imellem sig efter indbyrdes overenskomst”.

Det har været diskuteret meget i sparekaskredse, hvordan navnet ”visere” skal forstås.

Uddrag af de første vedtægter for Den lille Bikube:

Den lille Bikube

i

Ljustrup og Haldagerlille Pastorat.

§ 1.

Den lille Bikube bestyres altid af 3 Visere, der in solidum ere juridisk ansvarlige for hvad der indskydes. Viserne dele Forretningerne imellem sig efter indbyrdes Overenskomst.

§ 2.

Undertegnede Stiftere af Bikuben betragtes som dens Visere og fungere i 3 Aar; efter saadan Tids Forløb afgaaer aarlig een efter Tour, der bestemmes ved Lodtrækning. Den Afgaaende kan gjenvælges.

§ 3.

Alle de der have gjort Indskud i Kuben betragtes som dens Medlemmer.

§ 4.

Viserne vælges ved Stemmeslæbhed af samtlige myndige Medlemmer, og umyndige ved deres naturlige eller bestiftede Bøtter.

§ 5.

Viserne ere i 3 Aar fra den Tid Bikuben begynder sin Virksomhed, ulønnede.

§ 6.

Fra 1ste April 1859 modtager Bikuben Indskud af samtlige Personer i Ljustrup og Haldagerlille Sogne.

§ 7.

Indskud modtages regelmæssig 1 Gang ugentlig hver Mandag Eftermiddag og Aften.

§ 8.

Viserne vis, regelmæssig 1 Gang maanedlig, den

tut måtte imidlertid rekonstrueres på grund af en tillidskrise, foranlediget af nogle ganske små tab på udlånet, vistnok kun nogle få rigsdaler, og af rekonstruktionen opstod Den lille Bikube, hvilket navn så vidt vides, ikke kendes før 1859." Blinkenberg mener, at vedtægterne bærer spor af denne fortid.

Sparekassens første formand
Thomas Thomasen Roe

Fra Eigil Holms bog "Lærebog i Biavl" fortælleres: "En trækbi kan drage ud som spejder. Når den finder en planteart med masser af nektarfylde blomster,

fylder den honningmaven og flyver hjem til staden. Den kravler op på en tavle og giver sig til at danse i mørket. Dansen er dens sprog. Den giver oplysninger til de andre: 1. Blomstens art. 2. Afstanden til blomsterne. 3. Retningen til blomsterne. 4. Kvaliteten af fundet". Måske har de tre visere været biavlere?

Starten i Den gamle Rytterskole i Haldagerlille og bogholder Thomas Thomasen Roe

Sparekassen startede sin virksomhed i Den gamle rytterskole i Haldagerlille, og de tre visere var skolelærer Thomas Thomasen Roe,

O. Blinkenberg Nielsen, skriver i bogen "De Danske Sognesparekasser 1865-1914" "Ifølge mundtlige overleveringer i sognet skal sparekassen være oprettet i 1856. Dette første insti-

gårdmand og sogneforstander J. P. Sørensen, Haldagerlille, gårdmand og sogneforstander J. Jørgensen, Tjustrup, med Thomasen som initiativtager.

Thomasen blev sparekassens første formand og virkede også som kasserer/bogholder. Han var på alle måder en igangsætter, viste blandt andet omegnens bønder, hvorledes den frie bonde kunne få mere ud af sin jord, og hvorledes han kunne være med til at forme sin tid og sin egn. Han drev skolelodden på knapt 11 td. land som et mønsterlandbrug.

I et referat fra 50 års jubilæet står, at det var Thomasen der tog initiativet. Det var også tilfældet ved oprettelsen af sognesparekasser mange andre steder, at det var sognets skolelærer, som dels stod for oprettelsen, dels fik jobbet som bogholder.

Om Thomasen Thomasen Roe ved vi, at han var født i Ans kro ved Viborg den 26. oktober 1813 og han døde i august 1902 i Haldagerlille.

Som ung havde han været murer, skulle være arkitekt, men blev soldat og nåede at blive sergent på Sølvgadens kaserne. Han fik lærereksamen i 1846 fra Jelling Seminarium og var lærer på Sølvgade Kasernes Børneskole, inden han i 1850 kom til Haldagerlille. Hans hustru døde allerede i 1864.

Han passede skolen godt. Ved 25 års jubilæet i 1875, fik han et sølvbæger af beboerne og en sølvbeslået merskumspibe af kvinderne. Thomasen kunne overkomme meget. Han var

sekretær i sognerådet, han besøgte alle syge og fattige, så sognerådet ikke fik lov at glemme dem! stod for bandforsikringen og sparekassen, og arrangerede udflugter for alle byens gårdmænd til Sjællands smukkeste egne. Han tog sig særligt af de unge tjenestefolk på egnen. På lønningsdage 1. maj og 1. november gik han rundt på gårdene for at høre, om de ikke kunne undvære lidt af lønnen til sparekassen.

I skolens kakkelovn indrettede han rundtræk. Han var nærmest storryger, han fik som regel 16 pund tobak hjem fra Slagelse på én gang.

Haldagerlille Ryterskole.

På hans ældre dage kørte gårdmændene for ham efter tur, og han fik sin frokost rundt på gårdene.

Først i 1894, hvor Thomasen er 81 år gammel, overlod han sit "plejebarn", sparekassen til lærer Peter Hansen, men han var allerede

mærket af en snigende sygdom, og måtte opgive efter 4 år. Samtidig flyttede sparekassen fra Rytterskolen. Thomasen døde i august 1902 i ”Aldersro” ved kirken (er nedrevet). Som kirkeværge havde han fået bygget et nyt ligkapel – og hans kiste blev den første i kapellet. Peter Hansen dør senere på året i 1902.

Flytning til Kirkerup og bogholder Niels Pedersen

Det havde i længere tid gået tilbage for sparekassen, lige fra Thomasens sidste år. Haldagerlille var et lille sogn med kun et par hundrede indbyggere, Tystrup sogn bidrog ikke meget, her havde Bondestandens Sparekasse også filial. Nogle af bestyrelsesmedlemmerne foreslog, at man flyttede sparekassen til Fuglebjerg. Der havde Den sjællandske Bondestands Sparekasse haft kontor siden 1864 og Holsteinborg Sparekasse siden 1866. Derfor blev denne plan opgivet, men en forandring var nødvendig. Det var vanskeligt at få kontakt med stør-

re indlånskunder i Haldagerlille, hvilket betød, at sparekassen ikke havde mulighed for at yde de ønskede lån til kunderne. Valget faldt på Kirkerup - kun 4-5 km fra Haldagerlille. Her var et noget større opland inden for landbruget. Hertil flyttede man 1. april 1898, hvilket man ikke senere fortrød. Samtidig udvidede man bestyrelsen, som blev fordelt i sognene Haldagerlille, Kirkerup og Sørbymagle, og som ny bogholder ansattes lærer Niels Petersen, Kirkerup skole. Endvidere fik man i samarbejde med sparekasseinspektøren nye og omfattende vedtægter.

Lærer Niels Petersen, Kirkerup

Niels Petersen var ungkarl, født i 1844 i Krummerup ved Fuglebjerg. Han havde været lærer i Kirkerup fra 1877. Han byggede en ret stor villa ”Villa Pax” i 1906, hvor der også blev plads til sparekassekontor. Sparekassen købte ejendommen i 1920 for kr. for 6.800,- kr. Han viste sig at være en god mand for Sparekassen. Ved flytningen 1. april 1898 havde Sparekassen 200 kunder, et indlån på 62.000,- kr. og udlån på 51.000,- kr. Ved 50

års jubilæet i 1909 havde Sparekassen nu 500 kunder, et indlån på 300.000,- kr. og udlån 250.000,- kr.

I 1910 skriver Niels Petersen følgende til sparekasseinspektøren:

”Siden 1. april 1902 har bestyrelsen været sammensat således:

1. gårdejer og sognefoged Hans Chr. Petersen, Haldagerlille
2. gårdejer og teglværksejer Søren Pedersen, Haldagerlille
3. gårdejer Rasmus Jensen, Sørbymagle
4. bestyrer Hans Jensen, Gyldenholm Mark
5. gårdejer Ole Larsen, Esholte
6. Lærer Niels Petersen, Kirkerup.

For at blive i traditionen fra Haldagerlille, hvor sparekassen er oprettet, er der ingen af bestyrelsesmedlemmerne, der er ”tituleret” formand, men deres stilling i bestyrelsen er fuldstændig sideordnet, dog at undertegnede er signaturberettiget, ligesom jeg også er regnskabsfører. Man har fordelt bestyrelsesmedlemmerne i de 3 sogne, i hvilke sparekassen har sine fleste indskydere og låntagere, for på en lettere måde at kunne varetage sparekassens interesse.

Ærbødigst N. Petersen, Sparekassen Den lille Bikube”.

Han havde et brændende ønske om at opnå et indlån på en million kr. - det nåede han i 1922! Først i 1924 sluttede han i Sparekassen, da var han også 80 år gammel. Han døde i

1926. Noget tyder dog på, at han uofficielt var bogholder til sin død, idet Hans Hansen bliver regnskabsfører i 1924 og først bogholder 1. marts 1926

Niels Petersen fik et meget smukt gravsted på Kirkerup kirkegård, en mandshøj granitsten med inskription, omgivet af 8 mindre granitsten, der – forbundet med metalkæder – afgrænsede gravstedet. Den store granitsten var foroven forsynet med et nicheformet relief. Det forstillede en knælende engel med foldede hænder. Over englen ordet FRED.

I 1984 fik menighedsrådet den ”gode ide”, at inddrage gravstedet, bruge den mandshøje granitsten til markering af de ukendtes urnegrave, og man fjernede gravindskriften på stenen. Hvor kunne man gøre det? – samtidig med, at man udtalte at gravstedet med granitstenen havde været en pryd for kirkegården! Desværre kom den nye lov om at bevare minderige og historiske gravsteder et par år for sent. (Loven trådte i kraft 1. juli 1986!)

Hans Hansen, Næblerød, blev indvalgt i bestyrelsen i 1920 og udtrådte først i 1961, efter 41 år. Han er den mand, der har tjent Sparekassen længst.

Mange gode mænd har gennem Sparekassen Den lille Bikubes lange historie arbejdet trofast og uegennyttigt for at bevare sparekassen som et lokalt og selvstændigt pengeinstitut, heriblandt gårdejer Harald Olsen, Næblerød.

Han har siddet i bestyrelsen i 26 år, halvdelen af tiden som formand. Det var i hans tid de store ændringer skete, han så klart nødvendigheden af, at der skulle ske en modernisering af sparekassen, samt flytning fra Kirkerup. Han var altid personalets mand. I 1998, efter vi havde indviet de nye lokaler på Sorøvej 3, forlod han bestyrelsen og blev afløst af Claus Jensen. Der har i sparekassen været en tradition for, at søn afløste fader. Således var det også i Harald Olsens tilfælde. Han afløste i 1972 sin far, Bernhard Olsen, der havde siddet i bestyrelsen siden 1961.

Fra personales side har bankassistent Kirsten Berggren, der i skrivende stund stadig er ansat i sparekassen, bidraget til, at mange problemer blev løst gennem de 27 år, hun har været ansat. En kort periode som leder af sparekassen. Ikke mindst overgangen til EDB var et stort og hårdt arbejde, men for hende kom sparekassen og dens kunder altid i første række.

I februar 1964 havde man inviteret Sparekasseforeningens konsulent til et bestyrelsesmøde, for at drøfte emnet ”Hvad med sparekassens fremtid?”. Man har muligvis ikke været tilfreds med driften.

Konsulenten foreslog, at man udvidede åbningstiderne, eventuelt oprettede et kontorsted i Sørbymagle. Dette skete allerede i september samme år, hvor man lejede et lokale hos bageren.

Filialen på Torvet 5 i Fuglebjerg

I 1970'erne foretog man en tilbygning til villaen i Kirkerup, hvor sparekassen fik kontor.

Da jeg tiltrådte som direktør for sparekassen i 1988, havde vi ingen former for EDB udstyr. Det foregik med en sort og rød tuschpen. Flere af de andre sognesparekasser i Sydvestsjælland og i landet som helhed var gået over til EDB bogføring.

Det nye hovedkontor på Sørbymagle 29 i Sørbymagle.

Derfor drøftede jeg med bestyrelsen vore muligheder for at tilslutte os en datacentral. Vi var enige om, at det var tvingende nødvendigt, hvis vi ville bevare sparekassens selvstændighed – og det ville vi meget gerne!

Flytning til Sørbymagle og filial i Fuglebjerg, samt tilslutning til datacentral

Vi foretog i 1990 den største ændring nogensinde i sparekassens historie.

I Kirkerup var der ingen forretninger tilbage udover sparekassen. Derfor besluttede vi at flytte hovedkontoret til Sørbymagle. Der blev købt et lille hus, og der blev oprettet filial i Fuglebjerg på Torvet 5 i lejede lokaler, Så kom Sparekassen Den lille Bikube til Fuglebjerg med 92 års forsinkelse!

Vi havde valget mellem Landbrugets EDB central og Sparekassernes Datacentral SDC. Valget faldt på SDC, da de var billigst, men det var en stor mundfuld for kun to medarbej-

dere, Kirsten Berggren og jeg. Senere kom Bodil Jørgensen til og overtog hele kontakten til SDC og ansvaret for den daglige drift.

Køb af forretningen, Sorøvej 3

I 1998 købte sparekassen "Butik 3" med tilhørende villa på Sorøvej i Fuglebjerg. I forretningslokalet blev der indrettet en fuldt moderne Sparekasse med det mest avancerede EDB - "Kernesystemet", og med udendørs dankortautomat. Hvorefter jeg gik på pension i 1999.

Indvielse af de nye lokaler på Sorøvej 3, Fuglebjerg, den 1. september 1998.

Senere har man nedlagt sparekassens hovedkontor i Sørbymagle, og flyttet det til Fuglebjerg, hvor det er det eneste sted Sparekassen virker i dag. Nu er sparekassen flyttet til det nye butikstov ved siden af Netto.

Sparekassen Den lille Bikube har før, og i min tid, redet mange storme af, gennem snart 150 år. Jeg har selv været i blæsten til nær orkan, men også det klarede vi.

Hvad der er sket efter, skal være mig usagt, men det ser i hvert fald ud til at sparekassen har klaret finanskrisen, selv om det ikke er milde vinde, der blæser over hele den globale finanssektor.

I Kirkerup havde sparekassen en gammel bogføringsmaskine, der til stadighed ikke virkede. Her arbejder bankassistent Kirsten Berggren med at få den køreklar.

Den lille Bikube har mistet to "naboer" i 2008, Bank Trelleborg fra Slagelse, oprettet 1855, Hårslev Sparekasse fra Dalmose, oprettet 1867, og Nordea Bank lukkede sin filial i Fuglebjerg den 1. oktober 2009. Herefter er der kun Den lille Bikube og Danske Bank tilbage i Fuglebjerg. Her i 2009 ser det ud til at Skælskør Bank har arbejdet sig gennem krisen, og heldigvis kan fortsætte som et selv-

stændigt pengeinstitut her i Sydvestsjælland, hvor sparekassernes og bankernes vugge har stået siden 1810, da Holsteinborg Sparekasse blev oprettet.

Et billede fra 1998. Fra venstre nuværende direktør Arne Keinicke, daværende direktør Preben V. Andersen, filialdirektør i BG-Bank Pia Jørgensen og bankassistent Kirsten Berggren.

Den lille Bikube – Byagervej 6C, Fuglebjerg. (2009)

Kasserere, bogholdere, forretningsførere og direktører i Sparekassen Den lille Bikube

Lærer Thomas Thomasen Roe, f. 1813 død 1902.

Bogholder, kasserer og forretningsfører fra 01.04.1859 til 31.03.1894.

Lærer Peter Hansen, f.1861 død 1902.

Bogholder, kasserer og forretningsfører fra 01.04.1894 til 31.03.1898.

Lærer Niels Petersen, Kirkerup f.1844 død 1926.

Bogholder, kasserer og forretningsfører fra 01.04.1898 til 31.03.1924.

Hans Hansen, Næblerød (tidligere regnskabsfører) fra 01.04.1924 til 1961 bliver kasserer og bogholder fra 01.03.1926 til 29.09.1937.

(Lærer Niels Petersen dør 25.februar 1926 Der er noget som tyder på, at han har været bogholder til sin død.)

Bmd. Ejner Petersen, Fladholte, fra 30.09.1937 til 1961.

Niels Kjeldsen (1913-1980)

Ansæt som kasserer, 01.04.1961 (bogholder fra 08.05.1972) fra 01.04.1961 til 01.10.1981.

Kaj Andersen, fra 01.10.1981 til 01.07.1983.

Benny Jensen fra 01.07.1983 til 30.11.1987.

Kirsten Berggren og Jonna Sørensen fra 01.12.1987 til 01.04.1988.

Preben V. Andersen fra 01.04.1988 til 31.07.1999.

Poul Brix Magnussen fra 01.08.1999 til 30.09.2004.

Arne Keinicke fra 01.10.2004.

HANSEN-SLÆGTEN

Præste- og malerslægt fra Skelby-Gunderslev

af H.J. Heegaard

Man kan følge den jyske slægt Hansen flere generationer tilbage, og det viser sig, at denne slægt mærkelig nok, som en af de meget få slægter, har ført efternavnet Hansen i hvert fald siden 1620, besynderligt fordi det helt op til 1850 var langt den største procentdel af landets foretrukne form for efternavn faderens fornavn + sen (søn). Denne navnedannelse blev forbudt ved lov i 1856 og -sen-navnene blev omdannet til almindelige efternavne, der gik uændret i arv fra forældre til børn, således som vi kender det i dag.

Slægten Hansens efternavn er ikke det eneste, der så at sige adskiller denne slægt fra andre af datidens slægter, men det er også en slægt der gennem generationer viste nogle karakteregenskaber, der gjorde, at de kunne begå sig blandt den landlige befolknings ypperste lag, heriblandt også tilbage til nogle, om ikke fremragende, så dog nogle, tiden taget i betragtning, slægtsmedlemmer, der ragede op over tidens ellers temmelig grå befolkning. Der blev fostret nogle personligheder i slægten Hansens tidligere forfædre, eksempler på mænd, der så afgjort var i besiddelse af nogle særlige egenskaber. Det var egenskaber som kan karakteriseres som f.eks. flid og ærlighed, det var deres adelsmærke også for slægtens efterkommere, hertil kom en ikke ringe slægtsfølelse og -stolthed, der prægede familien.

Som vi kan se, slog ligeledes de kreative evner igennem i flere led i den efterslægt, der kan læses om her.

Den første, vi skal beskæftige os med, er Jens Hansen, som var amtsforvalter m.v. over Dueholm, Ørum og Vestervig amter i Thy og på Mors. Han blev født i 1642 og døde i 1719, 77 år gammel. Han var gift med Karen Christensdatter, født 1662 og død omkring 1730.

Jens Hansen ejede to små herregårde på Mors og på Thy, Momtoft og Ullerup. Han havde med sin hustru en hel del børn, bl.a. den senere kommandørkaptajn Peter Hansen, der døde 1725.

Familien talte også flere af tidens kendte personer, f.eks. var en farbror til Jens Hansen, etatsråd, oberzalmester Ole Hansen, admirals sideordnede i flåden i 1710, han fandt døden 4. oktober 1710 om bord på Ivar Huitfeldts linjeskib "Dannebrog", da han som deputeret i generalkommissariatet førte tilsyn ombord.

Blandt disse mange børn efter Jens Hansen og Karen Christensdatter skal der kun her følges linjen for sønnen præsten Hans Hansen og hans efterslægt.

I 1730 døde kong Frederik IV (1699-1730), og omtrent samtidig døde provst Peder Fers-

lev, sognepræst i Skelby og Gunderslev sogne. Men det var først året efter, den 12. januar 1731, den nye sognepræst tiltrådte de to tvillingesogne. Det var præsten Hans Hansen, som indtil da havde været præst i Sørbymagle-Kirkerup pastorat.

Hans Hansen var født i 1682 i Thisted og blev student i København fra Vor Frues skole i 1703 og fik sin teologiske eksamen 23. januar 1710.

Han boede i flere år i Borchs Kollegium fra 1705 og de næste fem år. Han blev Inspector collegii, inspektør og kollegiets daglige leder, og boede på dette kollegium samtidig med forfatteren Ludvig Holberg (1684-1754), da denne var alumne på kollegiet.

Magistergraden tog Hans Hansen samme år i 1710 og blev i 1711 skibspræst, hvilken han var i tre år indtil 1714, hvorefter han blev præst for den fængslede svenske general Magnus Stenbock (1664-1717) i Kastellet.

Efter dennes død i 1717, fik han en kongelig ordre til at forrette prædikener for krigskommissionen, der da var ledet af von Platen.

Han blev senere i året 1717 kaldet til præsteembedet i Sørbymagle-Kirkerup sogne.

Han blev gift 1. gang den 13. juli 1713 med Ellen Mule, der var født 10. september 1690 som datter af assessor ved den kgl. højesteret m.v. Christian Hansen Mule og hustru født Margarethe Dysseldorph.

Ellen Mule døde allerede den 4. juli 1719 efter at have født en søn, der fik navnet Jens efter sin farfar, og en dødfødt pige.

Hans Hansen blev herefter gift 2. gang den 6. oktober 1723 med Magdalene Henningsdatter Hiort/Jort, med hvem han fik 3 sønner.

I 1730 blev han af Carl Adolf von Plessen til Gunderslevholm, (født 1678 – død ugift 30. januar 1758), kaldet til at være sognepræst for Skelby og Gunderslev menigheder. Han blev beskikket til at være provst i Øster Flakkebjerg herred i tidsrummet fra 1748 til 1756, hvor han selv bad om sin afskedigelse. Om de kirkelige forhold i Skelby Sogn kunne Hans Hansen i 1738 meddele:

at der i sognet er 52 gårdmænd, 25 husmænd foruden en del indsiddere, altergæsternes antal om året har været omkring 650.

Den 24. august 1748 udnævnte biskoppen, Ludvig Harboe (1709-1783), magister Hans Hansen til provst i naboherredet, selv om denne højlydt protesterede. Hans Hansen undskyldte sig bl.a. med, at han kun havde haft berøring med Øster Flakkebjerg Herred, fordi hans anneks sogn lå i dette herred. Biskoppen fik ham dog overtalt til at bestride hvervet. Biskoppen var i øvrigt i 1751 på visitats i herredet, og skrev bl.a. i sin bog om præsten Hans Hansen følgende:

den 18. august i Skelby, magister Hans Hansen, en lærd og redelig mand, prædikede meget godt.

I 1755 fik sognepræsten tilsendt en anmodning fra generalmajor og generalbygmester

Lauritz de Thurah (1706-1759) om at levere en beskrivelse af sognets mærkværdigheder, det skulle senere blive til en historisk-topografisk bog som vor tids ”Trap-Danmark”. Thurah døde dog, inden værket var blevet færdigt.

Magister Hans Hansen, eller måske nok snarere hans ældste søn af andet ægteskab kapellan Henning Hansen skrev bl.a. om Skelby kirkes klokker følgende:

I kirkens tårn er tvende klokker, på den store klokke, som Hans Excellence hr. Obercammer-herren har bekostet, findes denne inskription på den ene side:

”da den ved den sørgelige klokkringning over den døde, fromme konge, Christian VI (1730-1746), højlovlige ihukommelse, fik en stor revne og blev slået itu ved den idelige rystelse og dirren og hørte op med at lyde, blev den atter sat i stand af den højjædle og højt fortjente herre, hr. Carl Adolph von Plessen (1678-1758), hans Kgl. Majestæts Etat- og Geheimeråd, Overkammerherre, Ridder af Elefanten etc.”

Hans Hansens præstegerning udmærkede sig bl.a. ved hans mange og udmærkede prædikener, samt ikke mindst hans smukke og efterlevelsseværdige levned, hertil kom også hans indsigt og viden om hans sognebørn som kom til udtryk ved de mange små nekrologer, han skrev over de sognebørn, han begravede. Hans Hansen døde i Skelby Præstegård 20. maj 1758, og hans eftermæle var meget posi-

tivt, både når det gjaldt bispens visitatser og hans omdømme blandt kollegerne og ikke mindst blandt befolkningen i hans to menigheder.

Jens Hansen, Hans Hansens ældste og eneste søn af første ægteskab, var født i Sørbymagle i 1719 og døde i København i 1754. Han blev student fra Roskilde i 1739. Han arvede en formue efter admiral Deichmann i Wien, hvorfor denne store arv kom til Jens Hansen vides ikke. Han rejste senere til Vestindien, her blev han gift 1. gang på St. Croix med Anatie Benner, hvor han giftede sig til en formue, hun døde i 1742 på St. Croix. Han blev derefter gift 2. gang i 1744 på St. Croix med Kirstine Elisabeth Henningsdatter, født 1721 i St. Thomas, hun døde i 1754 på St. Croix.

Jens Hansens løbebane startede i København, da han af Det Vestindiske Kompagni blev antaget som købmandsdreng på St. Thomas. Han rejste fra København i sommeren 1740 med fregatten ”Fortuna”.

Jens Hansen avancerede efterhånden, da han samtidig uddannede sig til advokat. Han blev derfor i december 1746 af direktionen udnævnt til Opperhoved (guvernør) på St. Croix, i hvilken stilling han fungerede fra maj 1747 til december 1753.

Jens Hansen ejede omkring 1751 på St. Croix, nærmere betegnet på pynten øst for Salt River Bay, en stor plantage med sukkerarealer. Han havde kun et barn, en datter som døde meget ung.

I 1753 var guvernør Jens Hansen kommet tilbage til Danmark fra St Croix. Han foretog derfor en visit for at hilse på sin gamle fader og for samtidig at få sin negertjener døbt. Det foregik i Skelby Præstegård under overværelse af tre personer, pastor J. Buchhard, provst P. G. Beyer og Jens Hansen.

Efter overhøring af negertjeneren Peter i den kristne tro ønskede denne at antage navnet Augustus. Overhøringen var tilfredsstillende, hvilket de tre ovennævnte personer bevidnede.

Efter C. A. von Plessen død som ugift, blev det en brorsøn, general af kavaleriet Frederik Christian von Plessen, (født 1717 – død 1783), der arvede Gunderslevholm. Meget hurtigt efter faderens og C. A. von Plessens død i 1758, søgte sønnen Hans Hansens søn, Henning Hansen om at blive faderens efterfølger i Skelby-Gunderslev pastorater. Dette gik da også hurtigt i opfyldelse, og allerede den 23. juni 1758 blev afdøde efterfulgt i embedet af sønnen Henning Hansen, der havde været faderens personlige kapellan siden 26. september 1754, han var sikkert også den af sønnerne der stod faderen nærmest.

Henning Hansen var født i Sørbymagle 5. januar 1725 og var ældste søn i 2. ægteskab. Han blev faderens efterfølger som præst og senere provst ligesom faderen. Han har forfattet en beskrivelse af sit virke og levned om livet hos faderen i den nu 274 år gamle Skelby Præstegård, der blev nedrevet i 1926.

Han blev student i København i 1746 og teologisk kandidat 9. december 1748 med højeste karakter (laud).

Han blev provst i Tybjerg Herred i 1790 efter at have været viceprovst fra 1788. Den 11. oktober 1758 ægtede han Dorothea Margrete Anchersdatter Borch fra Vordingborg, født i 1740 i Fanefjord i Norge og død 2. juli 1805 i Skelby. Hun var datter af præsten i Fanefjord, senere i Vordingborg, Ancher Christensen Borch og hustruen Drude Margrethe Høyer. I dette ægteskab blev der født 12 børn, hvoraf kun de 5 overlevede.

Børn:

Ancher Borch, født 24. juli 1759. Uddannede sig også som præst, og fik sit første embede i Allerslev, gift 19. oktober 1789 med jomfru Hofnagel i Alsted Præstegård.

Hans, født 25. september 1760 – forpagtede hollænderriet på Raunstrup.

Herman Høyer, født 27. december 1761 – død 15. februar 1763.

Malene, født 7. december 1762 – død samme dag.

Hans Peter, født 9. februar 1764 – død 1. september 1770.

Drude Margrethe, født 10. marts 1766 – gift 22. juni 1789 med forpagter Muus på Bøstrup gods.

Friderica Birgita, født 10. marts 1767 – død 27. januar 1769.

Christian, født april 1786 – død januar 1789

Ellen Cathrine, født 24. februar 1771 – gift 30. juni 1792 med pastor Jens Colding, Blære – Eidrup sogne i Jylland.

Caspar Friederich, født 7. juli 1772 – død?

Dødfødt drengbarn, født 28. august 1776.

Michael, født 9. juni 1774 – død 13. maj 1777.

Henning Hansen blev afskediget i 1798 og døde 15. april 1811 i det enkesæde i Skelby, som han havde ladet opføre.

Begge de to nævnte præster var meget bibelfaste i deres tro, og deres gerning som sognepræster i Skelby-Gunderslev sogne var i store træk ganske lydefri. De to præster bestred præstegerningen i sognene igennem ikke mindre end 68 år, Hans Hansen i 28 år og Henning Hansen i 40 år, og for begges vedkommende tillige som provster en lang række år.

Ole Hansen var Hans Hansens anden søn af 2. ægteskab. Han var også født i Sørbymagle den 20. februar 1726, han blev sømand og døde som ganske ung, da det skib, hvorpå han var forhyret, forliste.

Christian Hansen var den tredje og yngste søn af Hans Hansen af 2. ægteskab. Han var også født i Sørbymagle den 7. februar 1727.

Han har skrevet en bog om sit og familiens liv med titlen:

”Christian Hansens Liv og Levned samt korte Reflexioner over Religionen, Historien etc”.
Udgivet i København 1791.

Fra slutningen af 1700-tallet, benævnte han sig selv som værende filosof.

Han begyndte sin gerning som volontør i Krigskancelliet og endte faktisk med at fæste en bondegård i Skelby. Man ville næppe have kendt synderligt til ham, hvis han ikke selv havde forfattet og udgivet sin biografi og ikke mindst var far til maleren Hans Hansen og farfar til den store guldaldermaler Constantin Hansen.

Han foretog en rejse til Vestindien, hvorfra han kom tilbage 1. september 1756, medbringende den afdøde datter af hans halvbroder. Han havde i nogle år opholdt sig hos sin halvbroder Jens Hansen, og havde haft en del arbejde at udføre efter guvernøren Jens Hansens død derude i 1753 med opgørelse af dennes bo.

Christian Hansen og hans kone døde begge i 1803 – i henholdsvis april og maj.

Christian Hansen var en lidt mærkelig eftertænkssom mand. Ved siden af sin store fromhed og stærke bibeltro nærrede han Rousseau'ske ideer, hvor han i sin bog plæderede

for efterfølgende ret simple filosofiske betragtninger:

det gælder ikke om at glimre her i Verden, men ville man redde sin sjæl og sit menneskeværd, så skulle man søge tilbage til naturen, blive en ven af jorden, simpel bonde og dog pleje filosofiske spekulationer og omgang med høje og lave på lige fod.

Ved samtaler fortalte og opholdt han sig altid længe ved sin ungdom og sine rejser til Vestindien. Han har nok været en hyggelig mand at have haft på besøg både i præstegården og på godset, hvor han både kunne tale om lærde emner og sidde til bords med standspersoner, og også med sine standsfæller, samt de andre fæstegårdmænd i Skelby, hvor han med dem kunne tale om afgrøder og kreaturer. Hans liv og levned på landet i Skelby omtaler han også, her fortæller han at:

endskønt jeg kun har haft liden formue af gods og penge, så har jeg dog haft mit rigelige udkomne til dato, og er derfor blevet bevaret for en trykkende fattigdom, den største årsag til jeg forlod København har været, foruden min formues store formindskelse, den feber hvoraf jeg åbenbart ikke har kunnet komme mig af i byen, thi da jeg efter adskillige ansøgninger ikke har kunnet finde et embede som jeg kunne bestride, så var den bedste måde for mig at indrette en sparsommelig økonomi, derfor at nedsætte mig på landet, hvortil jeg ankom 21. marts 1767.

Christian Hansens eksempel på sin nye levevis skulle være en udfordring i at øve sig på filosofiske betragtninger og hertil leve et heligt kristent liv. Men sådan kom det ikke til at gå. Selv om han øvede sig i filosofiske betragtninger, så var han ikke i stand til at modstå cupidus vold og magt, også han, som utallige andre, blev ramt af et akut anfald af forelskelse.

Som han beretter:

Efter jeg var blevet fuldkommen helbredt for min feber, hvortil en jomfru med hendes omhyggelighed for mig var mere helbredende end alverdens medikamenter.

Denne jomfru var Susanne Christiane Flachebiert, født 14. september 1738 i Skelby, som i nogle år havde forestået præstegårdens husholdning. Hendes fader havde været degn i Skelby, og hendes moder var en købmand Friehs datter fra København, som ved den ulykkelige ildebrand i 1728 var blevet ruineret. De blev meget forelsket i hinanden, og de resolverede hurtigt at stå hinanden bi i medgang og modgang med råd og dåd, med arbejde og stræbsomhed, og derefter blev de enige om at fæste en bondegård i Skelby, for at de derved kunne blive, hvor også deres familier levede, for ligesom Henning Hansen havde afløst sin fader som præst, så havde Susannes broder afløst sin fader som degn. Det viste sig, at den tid, som de efterfølgende sammen fik i Skelby i den fæstede gård, som

ved overtagelsen var ret forfalden, var en tid som huskes som en periode, der var den lykkeligste og mest fornøjelige, de hidtil havde oplevet.

Christian Hansen afslutter sin bog med at fortælle, at han har været lykkelig hele livet:

Thi efter jeg har set en del af vor jordklode både til lands og til vands og med kontakt med så mange forskellige folkeslag havde erhvervet mig lidt mere end almindelig kundskab om det man kalder verden og dens indbyggere og tillige taget del i alle lystige forsamlinger og overdådige selskaber, så har jeg ved Guds nåde haft en velsignet tid -----.

Christian Hansen døde som ovenfor skrevet i Skelby i april 1803 og hans hustru i maj samme år.

Ægteparret havde kun en søn med navnet Hans Hansen, der var født 22. februar 1769 i Skelby – død 11. februar 1828 i København. Det var Carl Adolph von Plessen d.y. (1747-1810), ejer af Gunderslevholm, der opdagede Hans Hansens talent for portrætgenivelser, og han sørgede også for, at den talentfulde unge mand fik den nødvendige undervisning, ved at betale hans uddannelse. Han blev elev af maler Jens Juel (1745-1802), som derefter hele livet igennem var hans store forbillede, ligeledes var maler og kunsthistoriker C. F. Høyer (1775-1855) også hans lærer.

Han kom efter sin konfirmation til Rom for her at studere den klassiske kunst, også ved hjælp af understøttelse af Plessen.

Han kom på Akademiet fra 1786, hvor han i oktober 1789 vandt den lille sølvmedalje og i oktober 1791 vandt den store sølvmedalje.

Hans Hansen blev kunstner, portrætmaler, og også han har efterladt sig dagbogsoptegnelser om mangt og meget, mest om personer han malede, men også om slægten i Skelby-Gunderslev.

Ganske vist var han, efter samtidens mening, en rimelig god portrætmaler, men eftertiden har dog bedømt hans arbejder mere positivt end samtiden, og han har da også fået sin plads i kunsthistorien og er ligeledes fundet værdig til optagelse i Dansk Biografisk Leksikon. Han er dog førhen nok mest kendt for sin dagbog "Portrætmalerens Dagbog 1793-1797" der udkom i København i 1907.

Dagbogen handler om de år, han tilbragte i Jylland beskæftiget med at male mange af de jyske honoratiores og godsejere.

Han boede i en gæstgivergård under sit ophold i Horsens, hvortil han kom den 25. februar 1794. Herefter begyndte han at sætte sig i forbindelse med de velstillede borgere i byen, hvor han introducerede sig selv og sine arbejder, og der kom da også ret hurtigt gang i bestillingerne på portrætter, selv om, som han skrev i dagbogen, byens rige var nærige og ikke ville give mere end ti rigsdaler for et portræt. Efterhånden havde de personer i Horsens og omegn, der ønskede det, fået malet deres portræt, og den 24. august 1794, et halvt år efter Hans Hansen var kommet til byen, forlod han den og rejste ad søvejen til København.

Hans omtale, med navn nævnelse, af de mange modeller, der havde siddet for ham og fået malet deres portræt, fortæller både om denne store mode, det var at få malet sit portræt, og ligeledes om de mere velstillede borgere i den østlige del af Jylland på den tid. Omtalen er et glimrende supplement til personalhistorien. Selv om eftertiden bedømmer Hans Hansen til ikke at være nogen særlig betydende kunstner, så kan man dog ikke fradømme ham en ganske betydelig kunstnerisk kultur, erhvervet under det flerårige studieophold, netop også som senere sønnen, i Italien. Også en stor kulturel ballast medbragte han fra faderens hjem i Skelby – Gunderslev.

Alt dette medførte, at Hans Hansens børn, kulturelt set, blev ganske godt oplyst og uddannet, set i forhold til mange andre af datidens personer.

I 1794 hjalp godsejer v. Plessen maleren Hans Hansen igen, da han af denne fik en rejseunderstøttelse for fire år, derefter fik han understøttelse fra de offentlige fonde i årene 1803, 1804, 1805 og i 1809.

Han rejste i 1797-1803 over Hamborg gennem Tyskland til Wien, og tilbragte 1803-04 i Rom, derefter tog han atter til Wien og var tilbage i København i efteråret 1805.

Efter hjemkomsten deltog han i mange kunstudstillinger, i årene der fulgte. I 1809 fik han en medlemsbolig på Charlottenborg, og han blev herefter lektor i matematik og perspektiv på Charlottenborg Kunstakademi i tidsrummet 1817 til 1822, derefter kun i matematik.

Hans Hansen's virke som lærer medførte, at han blev anset som en skattet lærer ved Kunstakademiet i København.

Han traf sin hustru Henriette i huset hos diplomaten Georg Nikolaus Nissen i Wien, medens han havde opholdt sig der.

Han blev også gift i Wien i 1803 med, som det står i vielsesattesten, jomfru Henriette Georgine Lie, en kammerjomfru, 25 år, født 1778 i København – død 20. januar 1828 i København, begge ægtefæller døde af tyfus. Et halvt år efter Hans Hansen og Henriette Lies bryllup i Wien rejste de sydpå, først til Triest, hvor de tilbragte fire måneder, og derefter rejste de langsomt videre til Rom. Det var også her i Rom deres senere berømte søn maleren Constantin Hansen blev født den 3. oktober 1804. Efter halvandet års ophold i Rom vendte parret i 1805 tilbage til Wien.

Her skulle Henriette og Hans Hansens første-fødte så døbes i 1805, og som gudmoder fik han bl.a. Constanze Mozart, den store komponist Mozarts enke, og det var efter hende drengen fik navnet Constantin.

Constanze Mozart blev senere, i 1809, gift med den danske diplomat Georg Nikolaus Nissen (1761-1826), i hvis hus det unge par havde mødt hinanden.

Efter Constanze Mozart var blevet gift med Georg Nissen bosatte de sig i København fra 1810 til 1820.

Det var først efter otte års fravær, i efteråret 1805, at Hans Hansen med sin familie igen var i København. I de efterfølgende år fik

ægteparret tre døtre som også viste kunstneriske anlæg.

Eftertiden har til dels skattet Hans Hansens evner som portrætmaler, men i datiden blev han hurtigt sat i skygge af C. W. Eckersberg (1783-1853).

Hans sidste år var fattige på penge, men rig på ånd, det hjem, som hans søn Constantin Hansen (1804-1880) voksede op i, rummede en ikke ringe kultur.

Hans Hansen og Henriette Lies søn Carl Christian Constantin Hansen mistede, allerede da han bare var 24 år, begge sine forældre med få måneders mellemrum, og ansvaret for hans tre mindre søskende kom derfor til at hvile på ham som den ældste af børnene.

Han blev allerede i samtiden kun kaldt ved sit tredje fornavn: Constantin.

Han var født 3. november 1804 i Rom – død 29. marts 1880 på Frederiksberg.

Han blev gift 22. maj 1846 i København med Magdalene Barbara Købke født 10. september 1825 i Fredericia – død 18. marts 1898 på Frederiksberg.

Hans fader Hans Hansen havde ønsket, at sønnen skulle være arkitekt, hvilket han også studerede til i en periode. Han begyndte på denne uddannelse allerede som 12-årig, men afbrød den i 1825, det var åbenbart lysten til billedkunst, der sejrede, hvad eftertiden i høj grad kun kan takke ham for.

Allerede under hans arkitektstudier kopierede han billeder til ophængning på Frederiksborg Slot for derved at tjene penge, han var jo nu

efter forældrenes død forsørger for sine yngre søskende. Hans tidligere arkitektstudier betød, at han var dygtig til at male arkitektur og andre monumentale billeder, som f.eks. store opstillinger.

Allerede i 1828 blev han undervist af en anden af Danmarks store malere, C. W. Eckersberg.

I 1835 foretog han sin første studierejse til Rom, og her malede han bl.a. mange af de karakteristiske bygningsværker, som findes i denne by den dag i dag, af de mange billeder fra Rom kan nævnes Forum Romanum og Vesta templet, og ikke mindst det smukke gruppebillede af nogle af de mange kunstnere der på denne tid befandt sig i Rom, og som var på besøg hos arkitekten M. G. Bindsbøll (1800-1856), billedet har titlen:

Et selskab af danske kunstnere i Rom.

Dette billede udførte han ved først at male det rum, hvor Bindsbøll boede, hvorefter han indsatte de forskellige personer.

Hans ophold i Italien fik den allerstørste betydning for hans udvikling. Hans arbejder fra denne periode viser, hvordan det italienske miljø virkede på ham og hans arbejder, hans billeder viser også en meget fin fortolkning af såvel den klassiske arkitektur som af den landskabelige skønhed.

Han mødte også her i Rom den berømte billedhugger Bertel Thorvaldsen (1770-1844). Efter otte år i Italien, fortrinsvis bosat i Rom, men med rejser rundt i Italien bl.a. til Napoli, Pompei og Pæstum, vendte han derefter i 1843 hjem til Danmark. Efter hjemkomsten fik han sammen med dekorationsmaleren Georg Hilker (1807-1875) til opgave at udføre den monumentale udsmykning af Københavns Universitets forhal, hvilket arbejde foregik i tiden fra 1844 frem til 1853 og endnu kan ses. Constantin Hansen malede her de mytologiske figurer, medens Hilker tog sig af de pompejansk inspirerede dekorationer og indramninger. Her viste Constantin Hansen sine store evner til at disponere rummet, det samme viste sig i et af de mest kendte billeder fra hans hånd:

Den grundlovgivende rigsforsamling.

Dette viser, de personer der var medlemmer af rigsforsamlingen i 1848, han malede billedet mellem årene 1860 til 1864.

Constantin Hansen er rigt repræsenteret på Statens Museum for Kunst og Den Hirschsprungske Samling. Desuden kan man finde

hans billeder på andre museer i Danmark og på mange af de store udenlandske museers samlinger af malerier.

Constantin Hansen var den af guldaldermalerne, der interesserede sig mest for litteratur og mytologi, som det også kan ses i mange af hans billeder.

Blandt hans mange arbejder, udover arkitekturbillederne, kan man også finde altertavler og portrætter, og han forsøgte også at genoplive de nationalt historiske billeder med baggrund i nordisk mytologi.

Men først og fremmest er det billeder af de arkitektoniske fortidsminder fra Rom, og både før og efter hans ophold i Italien også de mange portrætter af tidens kendte personer og familier, han malede.

Hans billeder viser, at han, også i samtiden, blev betragtet som en af Danmarks største malere.

Han glemte aldrig de rige arbejdsår, han havde tilbragt i Italien og de mange lystige kunstner- venner, han her traf. Ved disse træf var det næsten altid sikkert, at sangen, hvor efterfølgende vers indgår, altid blev sunget:

*Carl Christian Constantin
Født i Rom og døbt i Wien.*

I 1854 blev Constantin Hansen udnævnt til titulær professor, men blev først i 1864 medlem af Kunstakademiet, og hans senere år blev ikke lyse, da det efterhånden kneb med både synet og økonomien. Dog modtog han i

1870, ganske vist meget sent i sit liv, en rimelig statsunderstøttelse.

Constantin Hansen efterlod sig ikke mindre end ni børn, hvoraf to af disse, døtrene Thora og Elise, udviste kunstneriske anlæg. En søn Sigurd blev præst i Jylland.

De her omtalte seks slægtled af slægten HANSEN fra Jylland viser hvorledes en slægt kan fostre større og mindre personligheder.

Ordforklaring:

Alumne =	latin: betegnelse brugt for beboerne på et kollegium, en kostskole, en institutions beboere.
Assessor =	latin: bisidder = medlem af en domstol, hvortil der er knyttet en eller flere dommere.
Cupido =	latin: romersk kærlighedsgud.
Etatsråd =	fransk: titel, der gav en rang indplacering i 3. rangklasse.
Honoratiores =	ansete personer inden for et bestemt område.
Indsidder =	inderste, jordløs person der bor til leje hos en bonde eller husmand.
Inspector collegii =	latin: inspektør - kollegiets daglige leder.
Kapellan =	betegnelse for en præst, der ikke er sognepræst.

Laud =	latin: laudabilis = rosværdigt. Første karakter.
Oberzahlmester =	overrentemester – bestyrer den kgl. kasses regnskaber.
Opperhoved =	hollandsk: afledt af det hollandske ord for guvernør.
Rousseau =	schweizisk-fransk filosof, hvis betragtninger i skriftet <i>Om Opdragelse</i> fra 1796-99 havde stor betydning i samtiden.
Titulær =	at have en titel uden at have det tilhørende embede.
Volontør =	person der arbejder gratis på et offentligt kontor eller i en institution for sin uddannelses skyld.

Kilder:

”Om Skelby Sogn i gamle Dage.”. Niels Stenfeldts håndskrevne skrift fra 1930..
”Maleren Constantin Hansen”. Emil Hannover. Kbh. 1901.
Kirkebøger for Sørbymagle-Kirkerup sogne.
Kirkebøger for Skelby-Gunderslev sogne.
Wikipedia og Google.
”Weilbachs Kunstnerleksikon” Red. Merete Bodelsen og Povl Engelstoft. Aschehoug. Kbh. 1947.
”Guvernører, residenter, kommandanter og chefer”. Kay Larsen. Arthur Jensen. Kbh. 1940.

Peder Bodilsen og Skovkloster

af H.J. Heegaard

Oprindelig mente man, at Næstveds grundlægger var Peder Bodilsen, og derfor blev der opstillet en lille rytterstatue af ham på Hjultorvet ved byens 800-års jubilæum i 1935.

Peder Bodilsen – rytterstatuen på Hjultorv.

Det viser sig dog, at Næstved må anses for at være nogle hundrede år ældre, da de senere årtiers arkæologiske udgravninger rundt om i byen og dens omegn har været så betydningsfulde, da de har givet flere vidnesbyrd om, at byen Næstved har været at betragte som et af datidens betydningsfulde bysamfund.

Det er altså Peder Bodilsens gavebrev i 1135, der er det år, hvorfra byen Næstved alder beregnes, og allerede i 1140 nævnes byens torv. Næstved fik dog sine købstadsrettigheder før 1274, som en af de første i Danmark. Slesvig

var den første købstad, denne by fik sine købstadsrettigheder ca. 1200.

Efter hansestædernes og fetaljebrødrenes fremvækst sidst i 1100-tallet blev Næstved et vigtigt knudepunkt for handel mellem Sjælland og det nordtyske område. Derfor udviklede Næstved sig til i middelalderen at være en af de vigtigste og største byer på Sjælland, med en god strategisk beliggenhed i forhold til hansestæderne, og ligeledes omgivet af gode jorder og skove, Næstved var da anset for at være en ganske velstående by.

Næstveds rigdom betød også, at man i 1200-tallet formåede at ombygge og udvide en kirke mere, nemlig Sct. Mortens Kirke beliggende tæt ved Riddergade, og i 1250 blev den gamle Sct. Peders Kirke erstattet af en anden, bygget på samme plads, hvor den ældre kirke fra omkring år 1000 var opført.

På grund af de store klostre der blev bygget i byen, må den have været en betydningsfuld økonomisk og kulturel faktor i det sydsjællandske område.

I 1259 var der kirkestrid og derfor ufredstid i landet, og der blev efterfølgende udkæmpet et slag i nærheden af Næstved mellem en stor hær anført af fyrst Jarimar af Rügen mod den danske hær bestående af den almindelige befolkning anført af dronning Margrethe Sambiria med tilnavnet *Sprænghest*, gift med kong Christoffer I (1252-1259). Ved dette slag me-

nes det, at adskillige, flere tusinde, sjællandske bønder mistede livet.

Ulykkerne var dog for Næstved dermed ikke afsluttet, byen blev i årene 1271, 1280 og 1297 hærget af voldsomme ildebrande.

Men hvem var Peder Bodilsen?

Han var en meget central person, hvorom man med god ret kan sige, at han fik en meget stor indflydelse på byen Næstveds udvikling, både i samtiden og ikke mindst senere.

Peder Bodilsen tilhørte en af Sjællands rigeste slægter, der herudover også var en slægt, der var meget indflydelsesrig, åbenbart på grund af moderens slægtskab med kongen. Hun var måske en af Svend Estridsens (1047-1074) mange frillebørn, hvoraf han vides at have haft en hel del, ikke mindre end 20 nævnes der.

Peder Bodilsens efternavn var også ret så usædvanligt, da han havde efternavn efter moderen, hvilket var noget af et særsyn, da han ellers på faderens side åbenbart var rundet af en rimelig kendt lollandsk adelsslægt, hvis kilderne ellers er korrekte, slægten Bonde.

Våben:

Skjold: I blå felt en hvid (sølv) hjelm. Hjelmtegn: tre naturligt farvede påfuglefjer.

Peder Bodilsen havde store besiddelser i Eggeslev og i Lille Næstved, og havde bl.a. også en hel del ejendom i Ladby, om ikke hele Ladby, hvor byfolden i centrum af Ladby med voldgraven rundt om en forhøjning i midten

ser ud til at have huset hans stenhus. Stedet er dog endnu ikke undersøgt.

Byfolden i Ladby (forten) – dækket af sne, anno 2010.

Peder Bodilsen var i sin tid én af landets mest ansete personer. Alt hvad historien beretter om ham viser, at han også var ganske nidkær og stædig, men han var også en klog og jævn mand, der, når han først fik interesse for en sag, af al kraft forsøgte at fremme og sætte den igennem, han var begyndt på, uden hensyntagen til høj eller lav.

Peder Bodilsens sociale placering og hans økonomiske magt var under alle omstændigheder så stor, at han flere gange kunne gribe ind ved konge- og bispevalg.

Omkring 1123 markerede han sig f.eks. som den, der rejste sag på tinge mod de gifte præster, da han mente, de burde leve i cølibat, og ligeledes hærgede han på den voldsomste måde blandt præster, der ikke overholdt cølibatet. Det var en sag, der af ham blev udført med så megen iver og med påvirkning af bønderne, så de gik løs på præsterne med så stor energi og brutalitet, at der ofte skete grusomheder overfor de gejstlige, der ikke rette-

de sig efter hans påbud om at lade sig skille fra konerne.

Efter at kong Niels' (1104-1134) søn, prins Magnus havde myrdet Knud Lavard i Haraldsted Skov i januar 1131 rejste han med flere andre af den myrdedes venner land og rige rundt for at ophidse befolkningen til at tage hævn over Magnus og hans medskyldige. Omkring 1137 deltog Peder Bodilsen også virksomt i oprøret mod kongen, Erik II Emune (1134-1137), iværksat af biskop Eskil i Roskilde, selv om Peder tidligere ganske vist havde støttet denne konge.

Det var lykkedes biskoppen at ophidse den sjællandske befolkning til krigen mod kongen, men i de efterfølgende år kan man læse og opleve Peder Bodilsen som en klog fredsmægler, og det lykkedes for ham, efter ærkebiskop Asser Rigs død i 1137, og imod kongens ønske, at mægle i striden mellem Eskil og Riko, således at Eskil blev Asser Rigs efterfølger på Lunds ærkebispestol.

Den mægtige Hvide-slægt på Sjælland havde støttet kongen under det sjællandske oprør og stod derfor i opposition til biskop Eskil og Peder Bodilsen. Historieskriveren Saxo skriver bl.a., at Peder Bodilsen i 1136 på Sjællands landsting – uden held – prøvede at få fradømt slægten Hvide deres ejendom.

Da så forskellige munkeordner som franciskanerne, dominikanerne og benediktinerne begyndte at udvikle og oprette klostre i Næstved-området, blev byen et religiøst centrum i middelalderen. Men det blev benediktinerne, der efterhånden blev det største og rigeste

kloster, og et af de første, der blev oprettet i Danmark – oprettet et halvt års tid senere end benediktinerklosteret i Ringsted.

Takket været Peder Bodilsen og hans slægt. I de privilegier, som kong Erik III Lam (1137-1146) gav det nye kloster i Næstved i året 1140, omtales Peder Bodilsen som endnu levende, senere melder historien intet om ham. Dødsdagen kendes dog, det er den 29. april, men året for hans død er som skrevet ukendt, men det er nok ikke meget galt at anslå hans dødsår til at være omkring 1142.

Peder Bodilsens brødre, Hemming og Jørgen, omtales mindre i historien, men de var også begge anset som mænd af anseelse og høj byrd, bl.a. overtog Jørgen efter Erik Emune (1134-1137) funktionen som jarl over Møn, Falster og Lolland.

Peder Bodilsen havde med sin hustru Una Knudsatter 3 sønner: Jørgen, Knud og Job, disse tre sønner efterlod sig også efterkommere, derfor kan slægten føres helt op til vor tid. Slægten var under alle omstændigheder knyttet til egnen og har brugt Næstved som havneby og handelsplads. Slægtens hovedgods menes at have ligget i områderne nær Skælskør, men slægten ejede store landområder i meget af Sydsjælland og ligeledes mange ejendomme i Næstved, bl.a. Sct. Peders Kirke, hertil også den vandmølle, der menes at være den mølle, der senere blev kendt under navnet Magle-mølle. En del af disse værdier blev i 1135 overført til oprettelsen af et nyt kloster, der senere fik meget stor betydning

for byen. Gavebrevet fortjener derfor at blive citeret her:

Jeg Eskil, af Guds nåde biskop i Roskilde, vil, at det skal være vitterlig for alle kirkens retroende sønner, nulevende såvel som fremtidige, hvorledes Peder Bodilsen og hans brødre Hemming og Jørgen sammen med deres moder - opflammet af guddommelig kærlighed... har overdraget den kirke i Næstved, som synes at høre under deres ret, sammen med alt tilliggende til Gud og Sct. Peder, for at der sammensteds kan blive indstiftet et klostersondsamfund efter den hellige Benedikts ordensregler ...

Peder Bodilsen har givet sin gård, således som han selv besad den, i Ladby og Bukkerup med hele husstanden og med agre, eng og skov og halvanden bol og en fjerding – og sjetteparten af den skov, som kaldes Faksinge Ore, i landsbyen Keldby på Møn 5½ bol.

Altså var det ikke små gaver, slægten skænkede ved oprettelsen af det nye kloster. Store ejendomme i Sydsjælland, på Møn og på Falster. Bodil giver herudover halvdelen af Lille Næstved, 1¼ bol i Store Næstved, halvdelen af skoven Ladby Ore og hendes mølle i Næstved. Sønnen gav diverse strøgods, hvor Peder Bodilsen som den ældste giver mest. Hertil kommer Biskop Eskils gaver som bestod af diverse kirkers bispetiende, bl.a. af Sct. Peders Kirke, og andre besiddelser.

I øvrigt ejede kong Erik Lam også torvet i Næstved, indtil han i 1140 skænkede det til

Næstved Sct. Peders Kloster, for at klosteret fremover kunne nyde godt af indtægterne af torvet i form af handelsafgifter og bytingsbøder m.v., og fremover skulle klosteret oven i købet modtage indtægterne fra den årlige afgift af byens ejendomme, som blev kaldt ”midsommergæld”, efter det tidspunkt den skulle betales. Ligeledes ejede kongen Karrebæk som en del af kongelevet. Kongen skænkede som nævnt torvet bort i 1140 til benediktiner-munkene, og de efterfølgende konger bekræftede de privilegier, munkene efterhånden havde opnået.

Erik Lams omfattende gavebrev til klosteret fik stor betydning både for byen og ikke mindst for klosteret. Dokumentet der omhandler gaverne fortjener at blive nævnt: *Munkene, der tjener Gud og Sct. Peder i klosteret i Næstved (skænker jeg) torvet i den fornævnte by, samt alle torverettigheder med al dens ret og sædvane hos danerne, som nærmere betegnes som tre mark og fyrrermarks bøder, som hører til den kongelige værdighed, sammen med den forpligtelse som med et dansk navn kaldes midsommergæld. I stedet for den leding, der påhviler mændene i denne by og munkenes øvrige landboer, bestemmer jeg, at de skal tjene en dag om året ved at føre mig eller mine mænd over til Falster eller Lolland eller andre omliggende øer, om det er nødvendigt.*

Hertil kom, at klosteret for alle deres ejendomme var fritaget for alle kongelige skatter såvel i krig som i fred, ja, de ejede faktisk

hele Næstved og havde fuld hånd- og halsret over byen. Det kan vel nok siges at være gaver, der forsløg ikke så lidt.

Sct. Peders Kloster var således at betragte som et lille kongerige, fritaget for forpligtelser overfor landets regent, de stod alene under paven og biskoppen i Roskilde. Med så betydelige privilegier blev klosteret hurtigt anset og ligeledes på kort tid et af de rigeste og berømteste klostre i landet.

Det var ikke længe Sct. Peders Kloster stod i Næstved, allerede i året 1261, altså 126 år efter dets stiftelse, brændte alle dets bygninger, undtagen kirken, ned til grunden. Efter branden blev klosteret flyttet til den tæt ved byen beliggende skov, hvor klosteret under navnet ”Skovkloster” igen blev opført.

Klostergården (nu Herlufsholm).

Nitten år senere, i året 1280, udbrød der en storbrand i Næstved, og da gik kirken op i

flammer. Denne blev dog hurtigt opbygget igen på den samme placering som før, og var stadig klosterets ejendom.

Selv om klosteret blev flyttet ud fra byen, så mistede det dog ikke sit faste økonomiske greb om byen og heller ikke alle klosterets opnåede privilegier, tværtimod kunne klosteret altid forvente at få fuld støtte fra de til enhver tid siddende konger, hvilket vil sige helt op til reformationen i 1536. Det er ganske besynderligt, at klosteret således kunne have hånd- og halsret over byen Næstved med dens beboere, så mange privilegier var der ikke andre byer i Danmark, der kunne præstere. Klosterets vigtigste indtægt var netop byen Næstved. Her kunne klosteret tage told af alle de varer, der blev bragt til torvs, desuden grundskat af alle de huse, der var i byen, som nævnt også skatten der skulle betales ved midsummer, også krigsskat og bøder der blev dømt ved retten. Det var ikke kun af Næstveds borgere, der kunne kræves afgifter, men også af alle bøndergårde og huse og tyende måtte betale. Hvis man blev dømt til døden, tilhørte den efterladtes ejendom klosteret. Af enhver arv i Næstved, der måtte tilfalde udenbys personer, skulle der svares en afgift til klosteret, og meldte der sig ikke nogen arving, så tilfaldt det hele klosteret. Desuden måtte Næstveds borgere til klosteret betale en næringsskat.

Udover de ovenfor nævnte indtægter havde klosteret også en god indtægt fra afladshandelen.

Hvor muligheden for en indtægt var til stede, stor som lille, blev denne, ved hjælp af dets mange privilegier, benyttet af klosteret, det var for klosteret et ganske unikt system. Ved reformationen i 1536 overgik Skovkloster til statens eje.

Benediktinernes ordensregler er følgende:

Fattigdom og ugift stand.

Adlyde klosterets abbed og klosterets love.

Leve i fattigdom og skænke sine ejendele til de fattige eller klosteret.

Benediktiner-ordenen.

Den benediktinske munkeorden var oprettet af *Benedikt af Nurcia* (ca. 480 - ca. 543). Han var født i den umbriske by Nurcia i Italien. Hans oprettelse af ordenen og dens regler blev godkendt og stadfæstet af pave *St. Felix* (526-530) i 529.

Denne orden adskiller sig fra andre ordener ved ikke at have nogen fælles central ledelse, de enkelte klostre vælger selv en leder. Grundelementet i denne ordens liv og virke er derfor: *ora et labora* (bed og arbejde).

Benedikts orden havde et absolut krav om, at den enkelte munk skulle være fastboende, ikke eje ejendom, være kysk, samt ikke mindst absolut lydige mod den valgte overordnede.

Arbejdet stod i høj kurs, både åndeligt og legemligt, og ordenen udviklede sig, bl.a. på grund af ordenens store interesser indenfor

videnskab og landbrug, til være en af middelalderens vigtigste kulturfaktorer.

Blomstrende klosterscholer og udvikling af landbruget følger overalt med benediktinermunkene. Ordenen bredte i sig årenes løb til næsten hele Europa. I Danmark kan f.eks. nævnes Sct. Bendt i Ringsted, Sct. Knud i Odense og Sct. Peder i Næstved.

Efterhånden som der skete et forfald indenfor mange af tidens mange munkeordener, kendt som klostertugtens forfald, har det ofte fremkaldt reformbestræbelser af personer uden for ordenen, og hvor reformbestræbelser ikke lykkedes, førte det til dannelse af nye ordensvæsner, som f.eks. Cluniacenserne, Cistercienserne, Karteuserne o.m.a.

På reformationstiden svandt Benediktinerordenen stærkt ind, men siden har ordenen gjort sig bemærket, ikke ved deres munkeklostre, men ved videnskabeligt arbejde.

Ordensdragt: *sort og ved arbejde med en skapular over kutten.*

Benediktinernes betydning som munkeorden var stor, der var ingen anden munkeorden i middelalderen, der opnåede så stor en indflydelse blandt befolkningen og så stor en påvirkning indenfor videnskab, landbrug, undervisning m.v., hertil også for deres asketiske og arbejdsomme levemåde, alle der kom i forbindelse med dem, i de lande hvor ordenen var repræsenteret, havde kun respekt, beundring og ros for deres viden og levevis.

Det nyoprettede Benediktinerkloster i Næstved var for det første et af de ældste blandt alle de 32 Benediktinerklostre i Danmark, det

var hertil også et af de rigeste på gods og ejendomme, og det er herudover det eneste blandt dem alle, hvis oprettelse er fuldstændig dokumenteret, både dato og år for klosterets stiftelse kendes, ligeledes hvem der har oprettet det, og hvor meget gods der fra starten blev skænket ved klosterets stiftelse. Det var således et solidt grundlag allerede ved stiftelsen, klosteret kom til at hvile på. Udover denne store gave bidrog også slægten Bodilsen med gaver til klosteret, nemlig gods i tre landsbyer på Falster.

*Og deres moder skænkede i Næstved-Lille halvdelen af landsbyen og af skoven, som kaldes Ladby Ore, og Torpet, og i Næstved-Store et bol og en fjerding og en mølle.
Dette overdrog de til den fornævnte kirke til bod for deres egne og deres pårørendes sjæle, til frelse for de levende, og til lindring for de afdøde.*

Også biskop Eskil bidrog til oprettelsen af klosteret, da han skænkede sin del af Sct. Peders Kirke i Næstved, kirkerne i Tjæreby og Hårslev med deres indtægter – samt biskoppens andel af tienden for den fjerdedel af Tybjerg Herred, hvori de boede – samt for alle deres daværende og tilkommende besiddelser i hele Roskilde Stift.

Hvis nogen vil krænke dette gavebrev:

Skal han være hjemfalden til Guds straf... skal udslettes af de levendes

bog, iføres sin skam som en kappe og være en forbandelse. Det ske, det ske. Amen!

Dette er forhandlet år 1135 efter Herrens menneskevorden.

Dertil kom allerede fem år efter oprettelsen af klosteret en meget stor og vigtig styrkelse af klosterets stilling, da som nævnt kong Erik Lam den 21. marts 1140 udstedte et brev, hvori han skænkede klosteret meget betydningsfulde privilegier.

Dominikaner-ordenen.

Der var dog også andre munkeordner der i de følgende år slog sig ned i Næstved.

Den dominikanske munkeorden ankom til Næstved ikke lang tid efter gråbrødrenes ankomst, som ankom før 1277, det præcise årstal er lidt usikkert, men det menes at være omkring 1242, altså nogle år senere end franciskanerne. De dominikanske munke blev kaldt for sortbrødrene efter farven på deres sorte uldkappe, og denne orden var også en tiggermunkeorden. Ordenen var stiftet af spanieren *Domingo de Guzmán* (1170-1221) i begyndelsen af 1200-tallet, og var, udover en tiggerorden, også en prædikeorden, men de skulle som franciskanerne udelukkende leve af almisser. Ordenens regler blev stadfæstet og godkendt af pave *Honorius* (1216-1227) i 1216.

Medlemmer af denne orden skulle leve som "vordende forkæmpere for troen og den sande verdens lys", og være en "kannikeorden

efter Augustins regler". Dominikanerne var en tiggerorden, og fulgte i store træk samme regler som for Præmonstratenserne. Allerede i Dominicus' levetid nåede denne orden stor udbredelse. Denne orden har en central ledelse, hvor apostolatet er det vigtigste.

Hele verden er deres sogn. Dominicus udøvede sin hovedgerning i Sydfrankrig ved at prædike for Albigerne, et folk der stod i skarp modsætning til den officielle kirke, da de bl.a. fornægter sakramenterne, ringeagter ægteskaber, afviser kirkens billeder, m.m.

Dominicus tanke var, at kun ved et ydmygt, strengt afholdende liv og ved ivrig prædiken kunne Albigersekte komme på bedre tanker. Selv gav han et strålende eksempel, og han grundlagde en orden af prædikanter, der skulle leve i fattigdom og omhyggelig forberedes til prædikegerningen.

Dens medlemmers særlige opgave er at prædike, derfor er deres uofficielle navn prædikebrødrenes orden. Hvert kloster ledes af en prior og hele ordenen af en "general" der er bosat i Rom.

Ordenen har spillet en meget betydelig rolle og har haft mange store prædikanter og mange videnskabsmænd og kunstnere som medlemmer. Ordenen er meget kendt for inkvisitionen, som de var mestre i at gennemføre.

Det var under Valdemar Sejr (1202-1241), at dominikanerne slog sig ned i de danske byer, hvor de efterhånden kunne findes i ikke mindre end 19 danske købstæder.

Nonneklostrene for Dominikanerne fandtes i Roskilde og på Gavnø.

Dominikanerne kunne efterhånden, som også de andre munkeordener, findes over hele den kendte Verden.

Ordensdragt: *hvid uldskjorte med sort uldkappe og hvid uldskapular.*

De blev i årene der fulgte også overalt kendt for deres store interesse for lærdom og var meget skattede undervisere ved mange af datidens universiteter. Også til denne orden havde benediktinerne et anstrengt forhold der dog også blev afsluttet i 1270.

Ordensbrødre blev meget respekteret i Skandinavien på grund af deres fattigdom. Dominikanernes 4-fløjede kloster var placeret, hvor Den Ostenfeldtske Stiftelse står i dag.

Franciskaner-ordenen.

Franciskaner-ordenen blev oprettet af *Frans fra Assisi* (1182-1226). I 1210 opnåede Frans godkendelse af sin orden af pave *Innocens III* (1179-80), og modtog vielse som diakon og fik dermed ret til at prædike i kirker.

Brødrene er ejendomsløse og tiggere, og må kun leve af almisser og derfor ikke under nogen vilkår modtage penge. Det er også en tiggerorden.

Ordenen spredte sig hurtigt ud over Europa og kom allerede til Danmark i 1230'erne. Ordenen har en centraliseret ledelse, men apostolatet er det vigtigste.

Frans var søn af en velhavende købmand. Han førte et muntert liv som ung, deltog i flere felttog og i endnu flere muntre fester, med andre ord manglede han dyderne til at være en

god købmand, han var ikke sparsommelig, snarere ødsel. Der var dog det særkende ved Frans' ødselhed. Han gav ikke blot til sine venner, men til alle, der bad ham om noget. Han trak sig dog efterhånden bort fra det liv, han havde levet indtil da, og ville nu giftes med "fru fattigdom". Han valfartede til Rom, hvor ikke mindst tiggerne syntes at have gjort indtryk på ham, og hvor de mest frygtede tiggere var de spedalske. Han følte så stor medlidenhed med disse, at han efter hjemkomsten begyndte at pleje dem.

Men Frans søgte stadig efter en mening med livet, indtil en dag det hændte, at han i Assisis omegn kom til, hvad der dengang kun var et forfaldent markkapel kaldet San Damiano.

Det var prydet med et stort krucifiks.

Under en bøn i dette forfaldne kapel, hvor man ikke havde haft råd til vedligeholdelse, fik han et budskab fra krucifikset: "*gå hen og opbyg denne kirke*", hvad han bogstaveligt gjorde. Derefter blev han i tiden der fulgte en både åndelig såvel som en stor folkelig prædikant. I 1207 kom det til et brud med familien, og Frans besluttede herefter at leve et fattigt liv og at give alt, hvad han ejede bort og at give afkald på sin fædrenes arv. Frans ville fra nu af leve som de fattige og gå klædt som dem, det vil sige kun med en kutte med hætte, et reb om livet og bare fødder. Andre unge mænd sluttede sig hurtigt til ordenen, hvorefter de alle bosatte sig i et skur og ernærede sig ved at tage arbejde som daglejere, men brugte dog det meste af tiden på at gå rundt og prædike omvendelse og askese.

De var som en flok hippier, der var optændt af en god idé.

De blev efterhånden mest kendt for deres konsekvent gennemførte fattigdom.

For Frans var alt en gave, en fælles ejendom.

Man fortæller, at Frans en dag prædikede for fuglene. De kom alle ned fra træerne, samlede sig omkring ham, og han talte til dem.

Allerede i året 1217 var antallet af brødre oppe på ca. 5.000. I 1219 udsendtes de første missioner til udlandet, hvor fem af disse brødre led martyrdøden i Marokko.

Frans selv førte fra 1221 et tilbagetrukket liv og benyttede tiden til at skrive nye ordensregler, der blev godkendt i Rom i 1223.

Franciskanerordenen bredte sig hurtigt fra Italien til resten af Europa, allerede i 1232 nåede Franciskaner-munkene, også kaldet "Gråbrødre" efter farven på deres kappe, til Danmark.

I 1343 regnede man med der var 1.500 franciskanerklostre, dels i Europa og dels i Orienten. Franciskanerne var de første "hedningemissionærer" i nyere tid. De tre nordiske riger, udgjorde tilsammen ordensprovinser i Dacia med 6 klostre i Norge, 23 i Sverige og 16 i Danmark.

Ordensdragt: *grå*.

Der gik ikke lang tid før denne orden bredte sig i Europa, og allerede 17 år efter stiftelsen var den franciskanske munkeorden i Næstved. De slog sig ned inde i selve byen, hvor de tog sig af forkyndelse og sjælesorg blandt indbyggerne og var særlig kendt og agtet for de-

res pleje af syge. De ernærede sig ved almisser og testamentariske gaver. Grundlaget for, at denne munkeorden slog sig ned i Næstved, var for en stor parts vedkommende den danske adelsdame Ingerd grevinde af Regensteins (ca. 1200-1258) fortjeneste, idet hun skænkede ordenen en grund og et hus i Næstved, hvor de kunne bosætte sig. Ingerd var datter af den mægtige Jacob Sunesen, altså broderdatter til ærkebiskop Andreas Sunesen og tipoldebarn af Skjalm Hvide. Hvideslægten var for øvrigt kendt for altid at støtte oprettelsen af klostre og kirker i Danmark. Ingerd var først gift med Skore (1199-1224), marsk hos Valdemar II Sejr (1202-1241), og siden med Konrad greve af Regenstein (d. ca. 1250). Hun anvendte sin efterhånden store formue på at fundere franciskanerklostre i Roskilde, København, Kalundborg og Næstved.

Hendes hovedindsats var grundlæggelsen af franciskaner-nonnernes Santa Clara Kloster i Roskilde.

Alle de af hende stiftede klostre sikrede hun med en strøm af pavebreve og andre privilegier.

De første 30 år efter franciskanernes bosættelse i Næstved var der fjendskab mellem disse og dominikanerne på Skovkloster, som vel har set dem som konkurrenter, men i 1270 sluttede de to klostre dog fred.

Gråbrødrene opførte deres 4-fløjede klosteranlæg med kirke på nogle tidligere bebyggede grunde. Klosteranlægget bredte sig over det nuværende Axeltorv og under en del af be-

byggelserne på nordre side af torvet, altså det torv, der i store træk i dag har navnet Axeltorv.

Reformationen i 1536 var hård ved begge tiggermunkenes besiddelser, de var efterhånden blevet lagt for had på grund af deres evige betleri, hvorimod andre ordeners ejendom slap lidt nemmere gennem denne for den katolske kirke så urolige tidsalder. Begge tiggermunkes klostre blev mere eller mindre plyndret af Næstveds indbyggere allerede i 1531, klostrene blev derefter lukket i 1536, man kan sige de blev nationaliseret, og byens indbyggere fik lov til at nedbryde bygningen. Tilladelsen var dog kun givet med den forudsætning, at befolkningen vedligeholdt Helligåndshuset.

Klosterkirken blev dog først nedrevet i 1553, og det viste sig da, at denne havde været gravkirke for mange adelige, hvilket antallet af fundne signeter i gravene bevidner, da signeter normalt fulgte ejerne i graven.

Skovkloster og Herlufsholm

Betænker man, i hvilken ånd og med hvilket formål Peder Bodilsen skænkede sit gods til et kloster, finder man, at ånd og motivering falder sammen med Herluf Trolles, som i sit gavebrev af 23. maj 1565 siger:

"Ephtherthii att alle Mennisker ere skapte tiill Guds ære, oc skyldiige thend att forøge oc formere: Saa ere the oc plictiige att lade the- ris Ephtherkomere Thend retthe guds Dyrckel-

se y sannhdhed oc guds frøcht, Gud till loff oc ære, Land oc riiger tiill forbedring, att alle som y Lane boer må viide at ære gudt af hwff oc hierthe y alle theris wæsenn oc gierninger. Ther fore haffuer Jeg Herløff Trolle oc Jegh Biirgitte Gøie Schickett oc ordinerit thendt allmectigstegudt wor kiere himellske fader tiill ære, mett loffsang, gudeliige bønner oc hans rene hellige ordz forkyndellsse. Thesliigeste oc saa menige Edlinger oc andre Errliige Mendz børnn y Danmarcks riige tiill Lærdom oc gode Seder, oprettit enn Schole”,

Herlufsholm har sin rod i det gamle Benediktinerkloster, der oprindeligt kaldtes *Næstved Kloster* eller *Sct. Peders Kloster*, men som i middelalderens sidste århundrede og indtil reformationen gik under navnet *Skovkloster*. Stiftelsesbrevet for oprettelse af klosteret daterer sig til 29. november 1135.

Klosteret har, efter al sandsynlighed, fra første færd ved sin oprettelse ligget i nærheden af Sct. Peders Kirke, og senere, ca. i 1200 blev klosteret flyttet derud, hvor det nuværende Herlufsholm ligger. Hvornår det skete kan med en vis sandsynlighed sættes til ca. 1200, det lyder meget rimeligt, da nemlig den nuværende sognekirke tilsyneladende på dette tidspunkt var færdigbygget og indviet.

Det udflyttede kloster brændte i 1261 og blev genopført som et firfløjet anlæg på en holm, hvor anlægget var beskyttet af de omgivne fiskedamme.

Den nuværende kirke indeholder i den nordre fløj rester fra den ældste klosterkirke. Der er

fra kirken forbindelse til klosterets østfløj, hvis nederste etage fra 1200-tallet endnu er bevaret.

En part af det gamle Benediktiner-klosters besiddelser er endnu i skolens eje, det drejer sig om godt 1600 ha ager og skov.

Skovkloster indtager på mange måder en fremragende placering inden for de danske Benediktinerklostre. Det var et af de ældste blandt alle de 32 Benediktinerklostre der var i landet, og det var ligeledes et af de rigeste. Der vides nøje besked med år og dato for klosterets stiftelse, hvem der har oprettet det, og hvor meget gods der fra første færd blev skænket til det, og den slags oplysninger findes ikke for de andre danske Benediktinerklostre, i det hele taget heller ikke for andre klostre.

Stiftelsesbrevets ordlyd kendes også fra ende til anden, ganske vist er selve originalen gået til grunde, men Herlufsholm Skole ejer en kopi af originalen, som er meget gammel, nemlig fra året 1245, 110 år efter klosterets oprettelse. Denne kopi er udført på foranledning af biskoppen af Roskilde Niels Stigsen, og man kan måske tænke sig, at biskoppen ved et besøg på klosteret har fundet det oprindelige stiftelsesbrev i medtaget stand og derfor har befalet at afskrive det. Kopien fra 1245 er i fuldkommen uskadt stand og er et meget sirligt og tydeligt skrevet dokument.

Stiftelsesbrevet er dateret 29. november 1135. og stifteren er den sjællandske stormand Peder Bodilsen, hans moder og hans to brødre.

Men det er ikke selve stifterne der optræder som brevets udsteder, men derimod den daværende biskop i Roskilde, Eskil, som senere blev ærkebiskop i Lund. Man må formode, at Peder Bodilsen og medstiftere har været ude af stand til at skrive, eller måske kun mådeligt, og derfor har anmodet biskoppen om at udstede stiftelsesbrevet på deres vegne.

Ifølge dette dokument skænker Peder Bodilsen, hans moder og brødre kirken i Næstved til et munkesamfund efter den hellige Benedikts regler og forærer til munkenes underhold store gaver af jord, som er nævnt foranstående.

Også biskop Eskil, der udstedte brevet for dem, bidrog med rige gaver til klosterets oprettelse, der også er nævnt foranstående, han lyste for en sikkerheds skyld band over alle, der i fremtiden måtte søge at fratage klosteret noget som helst af deres ejendomme eller rettigheder.

Ved hjælp af disse store rige gaver havde klosteret fået et solidt grundlag at bygge på.

Ret hurtigt blev klosteret yderligere styrket, da kong Erik Lam allerede i 1140 udstedte et brev, hvori han skænkede klosteret meget betydningsfulde privilegier, disse er også nævnt foranstående.

Næstved lægges altså ind under klosterets jurisdiktion, således at det gennem sin foged ledede retsplejen i byen og oppebar samtlige bøder, der ikendes ved domstolen. Klosteret blev i enhver henseende byens herre. Der var ikke tilsvarende system i andre danske bysamfund.

Alt sammen takket være Peder Bodilsen og hans slægt, og de efterfølgende konger.

Reformationen i 1536 var starten på en ny tid, der efterhånden betød et farvel til den katolske religion, og dermed også for munke- og nonneklostrene i Danmark. Det skete dog ikke fra den ene dag til den anden, der gik faktisk flere år, men de store værdier der hermed blev tilgængelige, bl.a. klostrenes store jordarealer, blev hurtigt overtaget af kronen (kongen). Det gjaldt også for Skovklosters vedkommende.

Ganske vist gik der omkring 20 år, før man kan sige, at Skovkloster med dets verdslige og økonomiske magt efterhånden fortonede sig, da klosteret med dets munke og abbeder kunne blive boende, indtil de døde.

Den afsatte biskop Ove Bilde fik som et bevis på kongelig nåde, forleningen af Skovkloster i 1537. Han bosatte sig og opholdt sig her indtil sin død 80 år gammel i 1555.

Efter biskop Ove Bildes død blev klosteret bestyret af abbed Christopher, og han var den sidste, der bestyrede det tidligere Benediktiner-kloster, Skovkloster, indtil også abbeden døde i 1560. Samme år mageskiftede Frederik II (1559-1588) Skovkloster med admiral Herluf Trolles (1516-1565) gods i Nordsjælland, det senere Frederiksborg.

Herluf Trolle og hustruen Birgitte Gøyes (1511-1574) overtogelse af det tidligere Skovkloster medførte også, at det tidligere kloster nu fik navnet *Herlufsholm*. I øvrigt fik Herluf Trolle med overtagelsen også alt dertil

liggende gods, hvilket beløb sig til 131 gårde og en del huse, møller, kirker, m.m. Klosterkirken blev ved samme lejlighed sognekirke. I 1565 besluttede Herluf Trolle og Birgitte Gøye, da de var barnløse, at oprette en lærd skole for:

menige Ædlingers og andre ærlige Mænds Børn i Danmarks Rige,

med plads til 42 drenge.

Af den kongeligt stadfæstede fundats af 23.5.1565 fremgår det, at Herluf Trolle og Birgitte Gøye selv ville stå for skoledriften, men at rigsrådet efter deres død skulle være patron for skolen, og til forstander skulle de udnævne:

en gudfrygtig og velbeskeden Adelsmand.

Herudover skulle der også tilknyttes en præst og en skolemester til at forestå henholdsvis gudstjenester og skoledrift.

Herluf Trolle faldt i Den Nordiske Syvårskrig umiddelbart før skolens åbning, og derfor blev skolens første forstander Birgitte Gøye.

Hun fratrådte allerede i 1567 mod et løfte om, at forstanderen herefter skulle udpeges indenfor hendes egen eller hendes mands slægt. Det var et løfte, som blev holdt indtil 1731.

Ifølge Næstved Museums "Liv og Levn" nr. 4, 1990, side 25, så boede Birgitte Gøye efter sin fratrædelse først på Maglemølle i årene 1567 til 1572 og fra 1572 til sin død i 1574 i Sortebrødregården.

Herlufsholm skole har her i 2010 eksisteret i 445 år.

Litteratur:

"Skovkloster – Herlufsholm. 1135 – 1935".

H. J. Helms. Herlufsholms Stiftelse. 1935.

"Næstved i Middelalderen" Svend C. Dahl. Suså-Komiteen. 2001.

"Historiske efterretninger om Herlufsholm" H. B. Melchior. Kbh. 1822.

"Kirkeleksikon for Norden" I-IV. Jydsk Forlags-Forretning. Aarhus 1900.

"Trap Danmark" 5. udg. Bind - Præstø Amt. G. E. C. Gad 1955.

"Umbrien-Perugia – også værd at se og vide -" H. J. Heegaard. 2008.

"Den Store Danske Encyklopædi. Bd. 8 - side 402. Gyldendal. Kbh. 1997.

"Tidlige Klostre i Norden" Lars Bisgaard m.fl. Syddansk Universitetsforlag 2006.

Ordforklaring:

Albigenser =	kristen sekt i det sydlige Frankrig i 1200-tallet.
Apostolat =	regler/vejledning for afholdelse af de daglige bønner.
Bol =	et bol var tidens jordmål og svarede til ca. 150 tdr. land.

Cistercienser =	en selvstændig gren af benedictiner ordenen.		adelig herkomst, til sit underhold fik hver kannik indtægten fra en bestemt godsmængde.
Cluniacenser =	en strengere og mere regelbunden orden der i begyndelsen havde til formål at stramme reglerne for klostrene.	Karteuser =	eneboermunke hvis ordensregler stammer fra 1127, bl.a. spiser de kun vegetarisk kost og er forpligtet til tavshed.
Cølibat =	leve i ugift stand.	Kongelevet =	den regerende konges ejendom.
Fetaljebrødrene=	nordtyske kapere (fra 1389 og følgende år) blev også kaldt for Vitaliebrødrene.	Ladby Ore =	Ladby Overdrev område mellem Ladby og Holløse, på dette tidspunkt var området skovbevokset.
Frille =	kvinde der lever i fast parforhold uden at være gift.	Leding =	borgerens pligt til krigstjeneste.
Frillebørn =	børn af ovenstående.	Magle =	store.
Hansestæderne =	nordtysk handels-selskab i 1300 til 1600-tallet	Marsk =	rigets øverste hærfører, han skulle være indfødt adelig, titlen afskaffet ved reformationen i 1536.
Inkvisition =	borteliminering af anderledes religiøse tænkende i 1400 og 1500-tallet ved hjælp af vold og tortur.	Middelalder =	ca. 700 til 1500.
Kannik =	fornemme gejstlige der i senmiddelalderen for en stor parts vedkommende var af	Opgejle =	ophidse.
		Ore =	overdrev.
		Patron =	(latin) beskytter – velynder.

Præmonstratienser =	var en orden der kæmpede for kirkelig frihed, idet kannikerne for- enede munkeidea- let med virkeligt menighedsarbejde.
Skapular =	skulderbeklæd- ning/klædnings- stykke som nogle munke- eller/og nonneordener bru- ger som skulder- stykke.
Tiende =	afgift til kirken – en tiendedel af af- grøden.
Torp =	en mindre udflyt- terbebyggelse.

Hans Henrik Bøgh, Erik Bøgh og Fuglebjerg 1819-1899

Fra Jonstrup via Farumgaard til Fuglebjerg 1841-1842

af Knud Danielsen (fortsat fra Årsskrift 2009)

I sommeren 1841 havde den 19årige *Erik Bøgh* nået sit højeste mål: at blive skolelærer fra Jonstrup Seminarium, selv om han ingen økonomisk hjælp havde kunnet få fra sin fattige, syge fader med den store og voksende børneflok og den ringe landsbylærerløn. Han havde to velyndere og velgørere at takke for, at det var lykkedes: godsejer *Neergaard* på Førslevgaard og en morbroder, som var skolelærer, men som han ikke nævner ved navn.

HVEM VAR DEN GODE, VELHAVENDE OG INDFLYDELSERIGE MORBROR?

som også kunne bruge nogle forsommerdage til med hest og vogn at hente den unge herre fra Nordsjælland til Sneslev, som på seminariet på stedet kunne ryste op med 100 Rd. - det samme som storgodsejer *Neergaard* på Førslevgaard havde gjort - det svarede til en stor del af årslønnen for mangen landsbyskolemester - og som havde autoritet til at tage diskussionen op og forhandle aftaler med seminariets professorforstander og hans økonomichef?

Vi må tilbage til havnefogedfamilien i København. *Eriks* morforældre *Erik Nielsen Møller* og *Margrethe Zimmermann* blev gift i 1790 og fik sønnen *Frederik Christian*, som før 1815 også blev havnefoged og faderens medarbejder

ved store og - åbenbart - også små problemer i Københavns havn og kanaler - f.eks. udsendte de sammen i juni 1819 denne advarsel:

"Politidirektøren har andraget for Administrationen, at Svømning i Kanalerne og uanstændig Legemsblottelse i større og mindre Fartøjer gaar meget i Svang, og at der bør gøres alt for at forhindre slige Usømmeligheder. Ligesom Administrationen deri er aldeles enig, og at Københavns Politi umuligt kan være overalt tilstede, saaledes ville Bromændene og Havnefogederne, som Havnepoliti betragtet, nøje paase hver i sit Distrikt, at slig Svømning og Blottelse i eller ved Stadens Kanaler og Havne ej finder Sted, og naar nogen antræffes at handle imod Advarselen, da at lade dem anholde og aflevere enten til Politikammeret eller i nærmeste Vagt."

Frederik Christian døde allerede d.22.9.1828, kun 1 måned efter faderen, og om sønnerne *Niels Gregorius*, f.1793, og *Carl Christian*, f.1796, ved vi kun, at de heller ikke har været på Jonstrup Seminarium. Sønnen *Erik Nielsen Møller*, f.1799, hvis tvillingsøster, *Marie Elisabeth*, døde 13 dage gammel, kom derimod på seminariet og blev som omtalt færdig (med karakteren "ej duelig") sammen med *Erik Bøghs* far *Hans Henrik Bøgh* i 1819. Men han blev

lærer i Hoven ved Tarm og døde i 1835 og kan udelukkes som frelsende morbror i 1840.

Men efter datteren *Marie Dorothea, Erik Bøghs* moder, f.1803, fik havnefogeden en efterfølger, *Peter Anthon Møller*, f.17.1.1806. Hans søskende var født i København, han i Søllerød Sogn - nemlig på faderens omtalte landsted i Nærum - men døbt i Holmens Kirke 9.2.1806. Om ham fortælles i bogen "Den Jonstrupske Stat" 1884:

"Peter Anton Møller f. i Kbh. ca. 1804, på Jonstrup 1822-25 1. Karakter. Afgik ifølge Kancelliets Skrivelse 4.6.1825 til Fellenbergs Institut i Bern; ved 1841 Huslærer paa Catharinelyst ved Sorø; senere Ansættelse ubekjendt." - Ugift.

Det lyder jo interessant, men det er en længere historie!

HVAD VAR DE "FELLENBERGSKE INSTITUTTER"?

Ved et børnehjem i fellenbergske forstand forstod man en opdragelsesanstalt, hvor landligt arbejde anvendtes som et af opdragelsens hovedmidler. Svejtseren *Johan Heinrich Pestalozzi* (1746-1827) var på mange måder elev af *Jean Jacques Rousseau* (1712-78) og var den teoretiske pædagog bag ideen. Han oprettede i 1798 i Burgdorf i Unterwalden et sådant redningshjem for 80 pjaltede og elendige børn. Danmarks konseilspræsident *Moltke* besøgte det i 1802 og fandt metoden fortræffelig. I 1803

var en seminarielærer *Strøm* fra Blaagaard (Jonstrup) Seminarium og en lærer *Tornitz* i 7 måneder på studieophold i Burgdorf, og pestalozziske prøveskoler blev oprettet herhjemme, men opgivet igen i 1808.

Pestalozzis elev *Filip Emanuel v. Fellenberg* (1771-1844) var derimod en stor praktiker og administrator. Han købte i 1799 et gods, Hofwyl ved Bern i Svejts, og startede her i 1804 sin skole for "fattige, forsømte og vildledte Børn". *Frederik d. 6.* havde som kronprins besøgt den og blev i foråret 1825 - især gennem embedsmanden *Jonas Collin* - vundet for tanken om at oprette en lignende her og lovede sin støtte dertil.

Ministeriet bad Jonstrup og Tønder Seminarier om at udpege hver en interesseret og egnet ung mand til - på kongens bekostning - at rejse til Hofwyl for at lære den fellenbergske opdragelsesmetode at kende for senere at anvende den i Danmark. På det ærketyske Tønder Seminarium foreslog forstanderen den danske, *Peter Poulsen Schmidt*, født i Sønderjylland d.22.11.1797, men også tysktalende, hvad der kom ham til gode i Svejts. Faderen var gård-ejer, men døde tidligt; *Peter* tog landmålereksamen 1818, blev herredsfogedskriver og kom 1823 på Tønder Seminarium. Han var i 1825 straks begejstret for rejseplanen og blev udskrevet af seminariet uden at afslutte eksamen. Efter et ophold i sit hjem i Sendrup kom han l. pinsedag 1825 til København, hvor *Collin* modtog ham og sendte ham til Jonstrup Semi-

narium, hvor hans rejsefælle stadig læste - og det var *Peter Anthon Møller*, Erik Bøghs morbror, udvalgt her af forstanderen 1819-38, *Jens Ernst Wegener*, som skulle forberede dem til rejsen og vise dem, hvad der var skrevet om Hofwyl. *Wegener* havde selv udgivet et skrift "Om Fellenbergs Fattig-Opdragelsesanstalt i Hofwyl, samt nogle Betænkninger om lignende Indretningers Anvendelse hos os".

Det var dog ikke udelukkende filantropi, der drev regeringen til at søge disse opdragelsesanstalter oprettet her i landet, eller som var sjælen i "Komitéen for at grundlægge en Anstalt for moralsk fordærvede Personers, især den opvoksende Ungdoms, Forbedring", en sammenslutning, der dannedes af indflydelsesrige mænd i slutningen af 1820erne. Ved siden af, og vel oftest foran menneskekærligheden, gik i disse foretagender den kløgtige beregning, at hvad man ofrede her, kunne man spare på fængselsvæsenet, og desuden kunne man jo ad denne vej skaffe arbejdskraft til landbruget.

14 MÅNEDER PÅ STUDIETUR I SVEJTS 1825-26

Efter *Møllers* eksamen (med 1. karakter) afrejste de to *Peter'er* d. 3. juni 1825 og ankom 24 dage senere til Hofwyl. Staten betalte deres rejseomkostninger og opholdet i Svejts, der varede 14 måneder til d.28. aug.1826.

De to unge danskere beundrede *Fellenberg* og hans meget dygtige pædagogiske medarbejder

siden 1810, *Johan Jakob Wehrli*, og vandt deres tillid. De deltog i undervisningen og lærte børnene at bruge spade og hakke, plejl og økse - og skolebøger. Foruden instituttet for fattige børn var der på Hofwyl også et ældre institut for 100 fornemme og formuende folks større børn fra Tyskland, England, Frankrig - og endog en ung russisk storfyrste; de lærte klassisk dannelse, men måtte tillige deltage i det landlige arbejde. Mens de to danskere var her, begyndte man at anlægge en filial af opdragelsesanstalten i en øde skovegn, der skulle opdyrkes, og til dette arbejde betroede *Fellenberg* de to danskere vigtige tillidsposter. De nåede også at rejse rundt og se andre tilsvarende mindre anstalter.

I samråd med *Fellenberg* og *Wehrli* skrev de en udførlig beretning om deres indtryk og tanker og lavede udkast til en plan for den påtænkte danske "Fattigopdragelses-Anstalt", beregnet for børn, der på grund af vilkårene i hjemmet kunne tænkes at blive forsømte, og hvor opdragelsen var planlagt med en nøje forbindelse mellem undervisning og landligt arbejde. Heri udtrykte de, at de "ved ikke at have set mere op til noget Menneske end til *Fellenberg*". De fremhævede, at nøjsomhed ikke er en ulykke: "Indboskabet kan være Simpelheden selv; vi husker nok endnu, hvor vi forskrækkedes, da vi første Gang sprang i en Hofwylsk Seng, eller som vi siden have kaldt dem, i vore "Avner"; men vi vide tillige, hvor sødt vi dog sov, og hvor veltilfredse vi hele Tiden have været med disse Senge; vi tvivle ligesaa lidt om, at saa-

danne Senge vil behage os og vore Elever i Dannemark; de bestaae af følgende Deele: en Underdyne, denne bestaaer af en stor Sæk af grovt Lærred, omtrent 12 Alen, fyldt med Spely-avner; (da man i Dannemark vel ikke har Spely-avner, saa kan Havreavner eller Boghvedeavner anvendes i disses Sted), en Hovedpude af samme Slags, 2 Alen og med samme Fyld, og med et Lærreds-Pudevaaer, som kan vaskes med Lagenerne; 2 Lagener og 1 eller 2 uldne Dækker (Tæpper) (af godt stampet Uldent, eller Vadmél). Helst var det at ønske, at hver Elev strax erholdt sin egen Seng. Indretningen af Sovestederne (3-3½ Al. lang og 1½ Al.br.) kan være saa simpel som muligt."

Den 28. aug. 1826 startede de hjemturen, som de mest tilbagelagde til fods for bedre at se sig om, at opleve og lære mest muligt. Fodturen varede 33 dage, var interessant og nøjsom: "Et Sted vandrede vi med Skarer af Pilgrimme, der valfartede til et Kloster, de sang og bad stadig deres Ave Maria. Vi kom den samme Aften sent i Logi i et Bondeværtshus, vi kunde kun blive, naar vi ville sove paa Straa paa Skænkestuens Gulv... Til en bestemt Tid blev der lagt Halm frem paa Gulvet, hvor man da selv kunde tage Plads og rede sit Leje. Vi sov meget fredeligt og godt paa samme Leje som 4 andre Rejsende, og jeg stod op om Morgenen med Betragtning over Menneskets Fornødenheder, hvor få dog! o hvor vi behøve lidet, naar vi blot er nøjsomme."

De var hjemme igen d. 1. okt. 1826, og efter en

måneds ophold i hjemmene mødtes de igen i København, hvor etatsråd *Collin* modtog dem meget venligt, udtalte sin tilfredshed med deres rejseudbytte og ønskede, at de skulle hilse på kongen. *Frederik d. 6.* udspurgte dem, fortalte om planen for deres virksomhed og lovede at hjælpe dem til herhjemme at få virkeliggjort noget af det, de havde set i det fremmede.

Under forventning og uvished forløb der omtrent et helt år, som de brugte til teoretisk og praktisk uddannelse, men *Schmidt* gjorde ikke som *Møller* sin seminarieuddannelse færdig. På allerhøjeste sted så man sig om efter en passende landejendom til instituttet. Sorø Akademi, som var statsejendom og administreredes af Universitetets direktion, havde netop i 1825 erhvervet hovedgården Mørup. Man startede forsåvidt også her, hvor *Ove Malling*, som også havde arbejdet for Svejts-rejsen, opholdt sig en tid for at lære deres planer at kende og sikre, at anstalten fungerede i overensstemmelse med deres erfaring fra Hofwyl. Men den komité fra Direktionen for Fonden ad usus publicus, som man ved kgl. resolution af 7. juni 1826 havde sat til at styre instituttet, arbejdede så langsomt, at *Malling* klagede til kongen, som ophævede komitéen og d. 11. sept. pålagde Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler - og specielt *Malling* - at overtage bestyrelsen af anstalten.

DET FØRSTE DANSKE FELLEBERG-SKE INSTITUT KATHRINELYST 1827
Sorø Akademi tilbagekøbte så i 1827 "en forhen til Arvefæste afhændet Bondegaard i

Pedersborg Sogn, Cathrinelyst kaldet, af omtrent 7½ Td. Hartkorns Størrelse", en typisk sjællandsk bondegård med fire længer i strå-tækt bindingsværk i en parkagtig have, og med et nyt stort stuehus fra 1813. Her åbnedes d. 27.okt.1827 det første danske fellenbergske institut med *Møller* og *Schmidt* som forstandere og med 10 fattige drenge fra Akademiets bøndergods. Det kneb med at få vedtægter og reglement stablet på benene, men de godkendtes den d.4.juli 1828 på allerhøjeste sted og offentliggjordes i Collegial-Tidende.

Kathrinelyst, hvor Det fellenbergske Institut havde til huse 1827 – 1949.

Instituttet på Kathrinelyst var beregnet til 20 forældreløse, fattige, forsømte, dårligt stillede drenge af bondestanden, i alderen 6-14 år, børn fra de omliggende sogne - drenge fra Akademiets eget bøndergods havde dog fortrinsret. De skulle her have datidens sædvanlige landsby-skoleundervisning samt oplæres i almindeligt mark- og havearbejde og kvægpasning samt lære at fremstille de redskaber, der brugtes på en bondegård. Alt arbejde i mark, have og gård

udførtes af instituttets to lærere og af drengene, lærlingene. Forstanderen skulle være som en far for disse børn og prøve at skabe et enkelt, men godt hjem for dem, med husandagt og kirkegang. Man troede, at eksperimentet kunne være økonomisk selvbærende, bortset fra forstanderlønnen, idet de kommuner, som drengene kom fra, skulle betale 4 tdr. rug årligt for hver af de 6-10årige, 3 for 11-12årige, 2 for 13-14årige. Desuden blev der af Akademiets kasse givet et årligt tilskud på 2.200 Rd. til forstanderløn og til udgifter, som instituttets indtægter af gården ikke kunne dække. Det stod under Sorø amts direktion og visiteredes af amtsprovst og biskop, der afgav beretning til universitetet og de lærde skoler.

Selv om der var begyndervanskeligheder, stram økonomi, kritik og mistro fra omgivelserne, gik de første år udmærket. Efter høst 1828 kom endnu 10 drenge, og kun én havde måttet bortvises "for ikke at skade ved sit Exempel". I november 1828 afholdtes skolekundsksprøve, som gik meget tilfredsstillende.

På visitatsrejsen i 1829 overværede biskop *Münter* undervisningen på Kathrinelyst Institut, hvor "Fremgangen var god, Skrivning og Hovedregning vel øvet. Der var 20 Elever. Lærerne Peder Møller og Peder Schmidt duelige."

I 1830 var Akademiets udgift til instituttet 679 Rd. - foruden forstanderløn, som skulle blive mindre fremover, for det var fra starten meningen, at hver af de to unge lærere skulle lede en

sådan anstalt, og *Schmidt* længtes tilbage til Jylland. I foråret 1830 fik han brev fra *Collin*, som meddelte, at kongen d. 14.6.1830 havde bifaldet et forslag om, at *Schmidt* skulde rejse over til amtmanden i Viborg for ved hans hjælp at finde en passende ejendom i Viborg amt, hvor der kunne oprettes et fellenbergsk institut. *Schmidt* var ikke sen til at rejse, og den 11. forfaldne bondegård, som de besigtigede, Bøgildgaard mellem Viborg og Silkeborg, blev købt af staten for 2000 Rd. Den 10. aug. 1830 startede *Schmidt* her og døde 1885 her efter 55 år som forstander - dog ikke uden også at have økonomiske vanskeligheder; trods støtte fra *Collin*, som i 1837 sammen med etatsråd *H.C. Ørsted* og politirets-assessor *Drewsen* stiftede "Foreningen til forsømte Børns Frelse", måtte han i 10 år på samme tid arbejde som landmåler.

På Kathrinelyst var det i 1831 lykkedes *Peter Møller* at drive landbruget næsten uden fremmed hjælp. Dog var udgifterne stadig større end indtægterne; men underbalancen forventedes at blive mindre, efterhånden som jorderne, "der modtoges i en udmarvet Tilstand og slet behandlede", blev bragt i bedre drift. Akademiets tilskud var 1040 Rbd., og sognenes fattigkassers bidrag kunne næppe dække udgifterne til elevernes "skønt simple" beklædning. Da "hos os, hvor ogsaa Bonden er van til en rundeligere og bedre Føde, den strenge Nøisomhed og den deraf følgende yderligere Sparsomhed, som findes ved lignende Instituter i andre Lande, ikke lader sig aldeles indføre, og da en Bondegaard

som Cathrinelyst neppe uden særdeles Lettelse i Byrden eller uden ved Anvendelse af ualmindelig Kraft kan blive dreven til at afgive det Overskud, som udfordres til anstændig Forsørgelse af 20 Børn, saa er det ikke at formode, at Institutet nogensinde vil kunne opretholde sig selv eller behielpe sig med ringere end 4-500 Rd.'s Tilskud aarlig fra Akademiets Kasse".

Men - hed det - når Sorø Akademi kunne ofre så meget på de højere stænders dannelse, så kunne det vel også nok bringe bondestanden dette ringe offer i et lignende øjemed - "især da det ogsaa fornemmelig er Bondestanden paa Akademiets Godser, som denne Opofrelse kommer til Gavn". Kathrinelyst "nød i August Maaned 1831 den Lykke, at DD.KK.HH. Prinds Christian Frederik og Prindsesse Caroline Amalia paa Høistsammes Tilbagereise fra Fyen bærede det med et kort Ophold, og behagede at tage Opdragelsesanstalten i Øiesyn".

I 1832 var man tilfreds med anstaltens trivsel. "I Foraaret 1832 konfirmeredes og udgik 2 Drengene, og de ledige Pladser besattes straks. Ingen større Forseelser var begaaet i det forløbne Aar. Aarvaagen Omhu og milde Midler var tilstrækkelige til at rette smaa Fejl og forebygge disses Udartning til større". - Drengene "nærede Kærlighed til Indretningen og Hengivenhed for Bestyrelsen. Elevernes stadige Sysselsættelse og omhyggelige, moralske Opdragelse syntes nødvendigt at maatte danne dem til at blive særdeles nyttige Medlemmer af deres Stand". - "Den tarvelige, men tilstrække-

lig nærende Kost gav Eleverne et i det hele frisk og triveligt Udseende. Sundhedstilstanden var derfor ogsaa god". Kommunernes fattigudvalg, der i begyndelsen havde visse fordomme mod Institutet, havde nu fået større tillid til det.

STEPHANSEN OG MØLLER TAGER VED LÆRE AF MORBROR PETER PÅ KATHRINELYST

Det var i oktober 1832, *Anders Stephansen* som omtalt - efter sin aftale med Grev *Holstein* om Fyrendal-institutet - på hjemrejsen til Jylland besøgte *Erik Bøghs* morbror *Peter Møller* på Kathrinelyst for at lære af hans erfaringer!

Utvivlsomt har også *Christen Møller* aflagt besøg i 1835-36 ved etableringen af Flakkebjerg-institutet, det 4. og sidste danske fellenbergske institut efter Kathrinelyst i 1827, Bøggildgaard i 1830 og Fyrendal/Holstensminde i 1833.

Ved folketællingen i 1834 var *Peter Møller* stadig ugift og styrede alene de 24 elever sammen med en 33årig husholderske, en enke med 2 børn.

Den 1.april 1835 blev en festdag på Kathrinelyst: Da blev "Peder Møller, Lærer ved det paa Gaarden Cathrinelyst under Sorø Academies Gods indrettede Opdragelses- og Lære-Institut for Drengene af Bondestanden For udmærket Duelighed, ufortrøden Flid og roesværdige Nidkiærhed for Institutet Udnævnt til Dannebrogsmænd den 1. April 1835. Hæderstegnet er tilsendt det Danske Cancellie den 14. de s.M. Skriftlig Eed indsendt den 11 Maie 1835".

Dannebrogsmændenes hæderstegn (sølvkorset) indstiftedes d.28.juni 1808 af kong *Frederik d.6.* for mænd (!) af almuen, den menige mand, "der ved klog og redelig Stræben for Brødres Vel og ved ædel Daad, i en engere Kreds har gavnet Fædrelandet". Når en Dannebrogsmænd døde, var det en pligt for alle på stedet værende Dannebrogsmænd at følge ham til graven. Den afdødes sølvkors skulle lægges på kisten på en sort pude, der aftoges, inden kisten sænkedes i jorden. Efter dødsfaldet var det afleveringspligtigt og returneredes. Det afskaffedes 1952. Der stod altid stor respekt om en dannebrogsmænd.

Den nye biskop *Mynster* skrev efter sin visitats i 1837: "Den 13de Julii besøgte jeg: Det Fellenbergske Institut på Cathrinelyst. Det har nu 24 Drengene, og er egentlig nu kun en Skole, hvor Børnene ogsaa tilbringe Natten, og tillige gjøre Mark- og Have-Arbeide, thi af anden Haandgierning læres næsten Intet. Det er ret nyttigt, men koster meget. Gaarden er en Bondegaard med 66 td. Land; Bygningerne meget gode. Læreren Møller, Dannebrogsmænd, er brav og duelig. Læsn.mg. Gymnastik ligesaa. Det Øvrige ret godt. Ingen Geographie eller Historie. Indb.Und. passer ikke til de faa Børn."

Ved folketællingen 1840 var der på "Opdragelsesanstalten for fattige Børn fornemmelig fra Sorø Akademis Godser" den ugifte *Peter Møller* på 34 år, en husholderske, enke på 47, en ugift tjenestepige og 22 lærlinge på 9-18 år.

Mon ikke morbror *Peter* havde sølvkorset i

Erik Bøghs tegning af moderen Maria Bøgh

knaphullet, da han hin dag i 1840 på Jonstrup Seminarium mødtes og forhandlede med forstander *Jensen* og økonomichefen? Og mon ikke morbror *Peter* i 1841 var med til bords, da man i Sneslev skole fejrede *Eriks* lærereksamen og *Marie Emilies* dåb, også for at være sammen med sine gamle "elever", nu kolleger og venner, *Stephansens*, som begge havde stået fadere til *Peters* lille nye niece.

En måned før barnedåben var provst *Brasen* på 1841-visitats i Sneslev, og *Eriks* efterfølger hos provsten, skriver *Jahn*, som samme år fik det

Erik Bøghs tegning af faderen Hans Henrik. Bøgh

lærerembede i Ting Jellinge, som *Eriks* Far i 1819 havde betakket sig for, skrev i protokollen: "Anno 1841 d. 9. Juni besøgte jeg Sneesløv Skole. Sangen er ret god. Religionsundervisningen er ... men Børnene kunde Lærebøgernes Ord. Tavleregning ret god. Læsning god. Skrivning ret god. Hovedregning ret god. Samme Dag besøgte jeg det i Sneesløv Skole District værende Institut paa Holsteinsminde, hvor Børnenes Fremgang i det hele ikke synes stor. Læsning staar her tilbage."

SKULLE SEMINARISTEN ERIK BØGH LÆSE VIDERE?

Tilbage til den nybagte skolelærer - hvordan skulle *Erik Bøgh* nu bruge sine store evner og kundskaber?

Den dag, han havde været til eksamen i bibel-historie, mødte han i haven en nobel ældre mand - hvis kusk titulerede ham "*Provsten*" - som foreslog ham at tage studentereksamen og studere videre, f.eks. teologi, med mulighed for højere stillinger. Der var jo mulighed for understøttelse til fattige studerende. *Bøgh* afslog det, da han ikke havde "Anlæg for at være velærværdig" og ikke ville låne flere penge. At blive skolelærer havde været hans højeste mål, som nu var nået.

De mødtes ikke mere; men senere i livet kunne *Bøgh* overveje, om han havde forspildt mandens velvilje og chancen for en større og lysere livsbane, men fortrød det angiveligt ikke og ville ikke indrømme en mindreværdighedsfølelse. Tværtimod hoverede han over, hvor langt man kunne nå med en seminarieuddannelse, f.eks. da *Johanne Louise Heiberg* mange år efter beklagede sig over, at hun og Det kongelige Teater med ham som censor ved teatret fik "en simpel Landsbyskolelærer"; denne udtalelse bragte dem i øvrigt længe efter deres død i "*Blæksprutten 1915*", som lader *Johanne Louise Heiberg* betegne *Bøgh*: "Den simple Erik Bøgh".

Det tyder dog på, at han livet igennem har haft

et mindreværds kompleks, når han mange år efter, d.15.4.1875, som redaktør af landets største avis, *Folkets Avis*, i sin såkaldte "Dit og Dat"-rubrik førte en polemik med bladet "Nær og Fjern"s *Peter Hansen* om "Seminarisme og Akademisk Beskedenhed, om det svælgende dyb mellem Studenter og Ikke-Studenter", og han endte med at omtale dette møde med "Provsten". *Bøgh* skrev:

"Det nye Nummer bragte en Artikel: "*Et Exempel paa Seminarismens Farlighed*". Denne korte og overraskende uforbeholdne Artikel meddelte:

1) at Erik Bøgh er Seminarist og at "Det Seminaristiske og det begrænsede" vil sige det Selvsamme -

2) at "Seminarismen næsten bestandig bliver hængende ved et Menneske", og at Erik Bøgh aldrig har kunnet blive den kvit -

3) at "en Diskussion om Spiritismen med Erik Bøgh er haabløs", fordi han paa Grund af Seminarisme er "utilgængelig for Andres Argumenter", mangler "Aandens Smidighed og Sindets Humanitet" og staar paa "den lille Tabels begrænsede Standpunkt" -

4) at Erik Bøgh for 20 Aar siden var "let, indholdsrig og original i sin Stil og havde Hr. H.P. Møller paa Gammelmønt til Forlægger, men at han nu er "tung, gold, tør, formalistisk" og faar sine Værker udgivne hos Gyldendal i Klareboderne - samt

5) at Hr. Peter Hansen "ikke nærer nogen Agtelse for den akademiske Dannelse, der kun har en Universitetsexamen at vise hen til, men megen for de dygtige Seminarister der veed,

hvor langt deres Kundskaber rækker", og at han følgelig ikke udtaler sig fra "noget akademisk Hovmodstandsstandpunkt".

Vi kommer nu til Nummer 1 i Afhandlingen, nemlig den ubestridelige Kendsgerning, at: Erik Bøgh er Seminarist. Den er i en meget lang Række af Aar jævnlige bragt i Erindring i de Vittighedsblade, der har baaret Mærket "redigeret af danske Studenter" - men det generer hverken Hr. Peter Hansen eller mig, ti den bliver jo ikke mindre sand, fordi den er gammel og velbekendt. At jeg ved mit Ophold paa Seminarieret skulde have paadraget mig en saa konstitutionel Seminarisme, som "Nær og Fjern" antyder, er derimod - i det mindste for mig selv - en temmelig overraskende Nyhed, ti paa Seminarieret opnaaede jeg aldrig at blive anerkendt som nogen ivrig Elev. Jeg gik endogsaa Glip af en Friplads, fordi det var kommet til Forstanderens Kundskab, at jeg hverken havde ejet eller aabnet en eneste af de mange og tykke Bøger, der skulde have været læste i Aarets Løb, og det Faktum, at jeg alligevel fik en fuldt saa god Dimissionsattest som de Studenter og filosofiske Kandidater, der tog Examen sammen med mig, blev dengang kun opfattet som et Tegn paa, at jeg burde slaa ind paa en anden Vej, ja en lærd Mand, der var øvet i at lave Studenter, vilde endogsaa se saa meget Studenterstof i mig, at der i Løbet af et Aarstid maatte kunne gøres en hel akademisk Borger deraf... Men desværre. Hvad enten det nu var min Frygt for ikke at kunne taale en saa stolt Bevidsthed, eller det var min Tilbøjelighed til at tage Parti for de svageste, der gjorde Udslaget -

nok er det, jeg søgte aldrig at naa Rushuen. Skolelærerne var den Gang et undertrykt Folketærd og jeg traadte ind i deres Række. Siden har Forholdene forandret sig....Det var i Aaret 1841 jeg paadrog mig den skæbnesvangre Examen..... "

Bøghs antipati mod akademisk hovmod blev ikke mindre, da han i Fuglebjerg oplevede sin principal, præstens, akademikerens "fødte" gejstlige tilsyn og overlegne tilrettevisninger til læreren, der kun var seminarist: "Det at være Seminarist er en Forbrydelse, der ikke tilgives, hverken i denne Verden eller den tilkommande".

PRIVAT HUSLÆRER PÅ FARUMGAARD ET HALVT ÅR 1841

Oven på eksamensspændingen, hvor *Erik Bøgh* dag og nat havde spekuleret over de spørgsmål, der muligvis kunne blive stillet, følte han en uhyggelig tomhed ved - 19 år gammel - at have afsluttet ungdommen og nu skulle være alvorsmand. Han skulle være gammel uden at have fået tid nok til at være ung, skulle udvikle andres evner uden at have prøvet sine egne - det var, som havde han næsten allerede nået enden på livet.

Mange kammerater med første karakter havde allerede før eksamen tilsagn om en lærerstilling. På selve dimissionsdagen 20.6.1841 fik *Bøgh* tilbud om en huslærerplads hos en holstensk forpagter *Hartz* på Farumgaard nær Jonstrup for hans 2 drenge og lille pige, med fri

station og 60 Rd. om året - og han tog imod det.

Det blev en stor forandring for ham at være børneopdrager, han savnede det fornøjelige kammeratliv. Ensomheden drev ham ud i det allersørgmodigste digteri fra morgen til aften, det blev til "en talrig Yngel af smaa sorte lyriske Digte". Han savnede romantik i sit trivielle hverdagsliv, og han søgte derfor at leve sig ind i en drømmeverden, hvortil han hentede motiverne fra romantikkens digtere.

I et rimbrev på 130 linier til sin hypokondre studenterven, der havde skrevet til ham om *sit* nye liv, gav han et tydeligt indblik i sin triste tilværelse og sindsstemning. Til at begynde med tager han det hele spøgefuldt: hans drømme om eksamensmareridt, herskabets blandede dansk-tyske sprog, de forkælede børn, en ravjysk husjomfru, en schwitzertysk køkkenpige; men til sidst kan han ikke lade være at udtrykke sin knugende ensomhedsfølelse og melankoli.

Studenten havde en ven, der kom hos digteren *B.S. Ingemann*. Til vennen sendte studenten en afskrift af rimbrevet og et par af *Bøghs* digte og bad ham om at få *Ingemann* til at "sige sin Mening om, hvorvidt de røbede nogen Digterbegaelse eller ikke". Herpå kom der kort efter det svar, at *Ingemann* havde "fundet Romancerne saa vel formede, at de kunde trykkes, hvor som helst, og at Rimbrevet viste en Magt over Sproget, som man neppe skulde tiltro et ungt Menneske".

Bøgh blev både overrasket og glad over at høre om denne udtalelse, men ventede ikke, at den skulle få praktisk betydning. Han tvivlede på sine evner, "hvad skulle en Almuelærer med saa unyttig en Lærdom?" Men det øgede hans lyst til at skrive digte og rimbrev, flest til seminariekammeraten, som brændte dem. Kun et enkelt er bevaret.

AFSTRAFFELSE AF BØRNENE

Bøgh havde ikke regnet med, at han foruden at undervise børnene også skulle opvarte og opdrage dem, passe på dem i hele deres fritid - og følgelig derved selv fik begrænset sin. Men hvis børnene forså sig, skulle straffen overlades til faderen, som havde det faste princip, at børn aldrig måtte straffes korporligt. *Bøgh* fandt, at det var et urimeligt indgreb i deres lærers myndighed. Han fandt en sådan straf berettiget ved f.eks. mishandling af de mindre søskende og ved åbenlys trods mod læreren. Faderen ville kun straffe med indespærring i et kvistværelse og sultekur - og hjalp det ikke: mere sultekur.

Faderen brugte ofte denne straf, *Bøgh* nødigt og sjældent - og han syntes da heller ikke, at børnene var særligt bange for denne straf. Da den en dag blev eksekveret af faderen, skulle man plukke kirsebær fra de højeste træer i haven, og fra toppen af stigen fik *Bøgh* indblik i fængslet i kvistværelset, hvor børnene glade stillede deres appetit ved en stor portion tykmælk med puddersukker. Derefter diskuteredes sultestrafen ikke foreløbig.

KAALUND, CLAUS NAR OG GEORG CARSTENSEN

Tre ting bødede på ensomheden: Herremandens store bibliotek med de tyske klassikere og romantikkens værker i den ubeboede hovedbygning - den dejlige natur med Farum Sø og skovene med oldtidsminder - og en flok gode kunstner venner, digtere, komponister og malere. De mødtes ofte hos præstefamilien *Aagaard*. Blandt dem var digteren *H.V. Kaalund*; han boede i mange år i sin glade ungdom i Farum om sommeren. Det var en munter ungdomsflok, som forstod at nyde livet i den smukke natur og at more sig uden store midler. Her trivedes *Bøghs* vittige og muntre lune og bidrog meget til det fornøjelige liv. Sammen fik de arrangeret små koncerter og baller i den store smukke lejlighed i hovedbygningen, som de havde til deres rådighed, når familien var bortrejst; de havde selv deres madkurv med, og præsten og hans sønner spillede til dansen. Den lattermilde *Kaalund* var en udmærket vært og forstod at more sine gæster. Der var lystighed og munterhed, med også alvor, "her gik Spøg og Alvor Haand i Haand".

De unge kom en dag på en spadseretur langs søen forbi den lille skovklædte ø "Claus Nars Holm", hvor gæssene til kongernes gåsejagt udrugedes. Om holmen fortalte man sagnet, at *Valdemar Atterdag* lovede sin ellers lystige hofnar *Claus* at blive konge på en af de danske øer, da *Claus* en dag var trist og misundelig på sin magtfulde konge. *Claus* fik så denne lille ø og indbød kong *Volmer* på ålesuppe, og da

kongen kom, bad *Claus* ham om selv at søge ålen i den suppe, der omgav øen, og forklarede den utilfredse konge: "Som Øen, saa Kosten". *Claus* blev lykkelig ved at vende tilbage til sit beskedne job som hofnar.

Kaalund fortalte *Erik Bøgh*, at man havde et utrykt digt om *Claus Nar*, skrevet af *Edvard Storm*; men dets indhold svarede ikke til sagnet. Så gik *Erik Bøgh* hjem og skrev sit digt "Kongen og Narren" i *Chr. Winther*-stil. *Kaalund* blev glædeligt overrasket, da han så det, og kort efter læste han det op ved et selskab med sit særegne tonefald, og alle var begejstrede og troede, det var et af hans egne nyeste digte. Begejstringen kølnede, da han fortalte, hvem der var den ukendte forfatter; men *Bøgh* fik adskillige opfordringer til at lade sin "Hofnar" trykke. En af hans bekendte, som havde leveret stof til den populære, smarte salonjournalist *Georg Carstensen*s kunstneriske ugeblad "Portefeullen" (1839-41), tilbød at vise digtet til redaktøren. *Bøgh* sendte det til *Georg Carstensen* - f.1812, den senere stifter af "Tivoli" i 1843 og "Casino" i 1845-47. Denne udtalte sig meget anerkendende og bad om flere af samme kvalitet til trykning. *Bøgh* gav ham flere af sine digte "til behageligt Udvalg og mulig Optagelse" og åbnede i flere uger spændt ugebladet, men så ikke noget til sine digte. Han forhørte sig flere gange om deres skæbne, fik først at vide, at de nok kom i *Carstensen*s nye ugeblad "Figaro", som var startet den 1.7.1841; men de kom heller ikke dér i de følgende uger. Til sidst betroede

Carstensens tjener ham, at Herren nok for længe siden havde "forlagt" digtene. *Bøgh* kaldte derfor ironisk *Carstensen* "sin første Forlægger", men var senere meget taknemmelig over, at disse digte aldrig blev trykt med hans navn under. Han havde dog den fornøjelse, at hver gang han forhørte om deres skæbne, gav tjeneren ham til undskyldning et par fribilletter til de "Festinoer", store illuminations- og fyrværkerifester, som *Carstensen* dengang arrangerede for bladets abonnenter i Ridehuset og Kongens Have.

FARVEL TIL FARUM DECEMBER 1841

Endelig efter et halvt (og ikke som *Erik Bøgh*, Dansk Biografisk Leksikon m.fl. angiver: halvandet) år indtraf i december 1841 den kritiske situation, hvor *Hartz's* ældste dreng trods forbud fortsatte med groft at genere sin lillesøster og ved *Bøgghs* trusler om prygl svarede, at *Bøgh* turde bare ikke slå ham, for det havde hans far forbudt. Hylende måtte han dog hente spansk-røret og forstod nu, at *Bøgh* godt turde, men *Bøgh* nøjedes med at sige: "Saa ved Du det til næste Gang!" Senere overfusede faderen *Bøgh* og spurgte, hvorfor han havde slået *Heinrich*, og fik at vide, at det havde han ikke. Jamen - så skulle *Bøgh* have ladet faderen straffe drengen, hvortil *Bøgh* supplerede: "Med Tykmælk og Puddersukker?" - og blev bedt om at "gaa Pokker i Vold, hellere idag end imorgen". Næste dag var faderen faldet til ro, forstod *Bøgghs* reaktion og roste ham. Han ville slå en streg over alt, hvad der var hændt og sagt, men *Bøgh* fastholdt sit løfte til drengen om "næste Gang".

Kort efter kom postkarlen med to breve til *Bøgh*. De viste, at det var en fordel at være kendt af skolepatroner, som indstillede til lærerstillinger - kendt for sine gode sider. Det ene var fra hans gamle principal, provst *Brasen*, der d.10.12.1840 var blevet præst i Skælskør og stadig var herredsprovst. Han tilbød *Bøgh* en andenlærerplads ved Skælskør Borgerskole. Det andet brev var fra hans far i Sneslev, der fortalte, at Fuglebjerg skolekald var blevet ledigt, og at kaldspatronen, fra 1835 den unge godsejer *Neergaard*, Førslevgaard, som havde sikret hans seminarieuddannelse økonomisk, havde lovet, at *Erik* skulle få embedet, hvis han søgte det. Begge stillinger skulle tiltrædes til nytår 1841/42. Han valgte det sidste tilbud - godsejeren satte pris på *Bøgh*-familien, medens provst *Brasen* i 1841 ikke var helt tilfreds med faderen i Sneslev skole: "*Bøgh* har en Deel Kundskaber, men ikke just den Dannelses og Dygtighed som hans Stilling udkræver. Religions-undervisningen er simpel, Skolen iøvrig i ret antagelig tilstand".

Otte dage efter holdt *Erik Bøgh* på Farumgaard afskedseksamen, der viste en så stor fremgang i børnenes kundskaber, at han fik udmærkede vidnesbyrd både af præsten og af fader *Hartz*, som brødebetyngtet, men forgæves tilbød *Bøgh* at blive til dobbelt løn - og børnene kom nu i byens skole.

ERIK BØGH FLYTTER IND I FUGLEBJERG SKOLE

Den 1.1.1842 tiltrådte 19årige *Erik Bøgh*

embedet som skolelærer og kirkesanger i Fuglebjerg, og alle lykønskede ham med så ung at have fået fast embede. Hans egen begejstring var mere behersket. Fremtiden burde tegne sig lys, men han forestillede sig vel, at han - som de fleste landsbylærere - skulle tilbringe resten af sit liv her med at terpe med bønderbørnene, og det stod ham ikke klart, hvordan han så skulle bruge sine andre og særlige evner, de musikalske, poetiske og dramatiske.

Plessens endnu bevarede skole i Vallensved. Hans skole i Fuglebjerg har lignet den meget.

I *Plessens* gavebrev fra 1724 om skolen og i forordningen af 1739 stod der: "Skoleholderen skal være mindst 22 Aar gammel. Til Skoleholder antages dygtige Subjekter, der er veloplyste og funderede i deres Kristendom, kan undervise i det rene danske Tungemaal, læse i danske Bøger og skrive nogenlunde. De skal være gudfrygtige, ærlige og uberygtede. Naar et saadant Subjekt anholder om et Skoleembe-

de, skal han eksamineres af Sognepræsten og meddeles Kaldsbrev af Stedets Herskab. Løn 30 Rd. plus fri Bolig og 10 Rd. til Lys og Brændsel. Sognepræsten skal mindst 4 Gange aarligt besøge Skolen og sammen med Stedets Herskab een gang aarligt afholde Eksamen".

Ifølge "Skole Calender 1842-43: Fuglebjerg Skole" var den faste løn, da *Bøgh* blev ansat:

3 Tdr. 4 Skpr. Rug, in natura.

7 Tdr. Byg, in natura.

6 Tdr. Byg og 2 Tdr. 2 Skp. Rug, betales efter Cap.

46 Rbd. Sølv, funderet Løn.

6 Rbd. 68 Sk Sølv Refusion.

Offer og Accis. - efter Pl. - 15 Rbd. aarlig.

Jordlod, Brændsel og Fourage efter Anordning.

TIDLIGERE LÆRERE I FUGLEBJERG

Plessens lille skole i Fuglebjerg kan ikke siges at have været overrendt af fremragende pædagoger, så *Bøgh* havde ikke nogle store forbilleder at skulle leve op til. I de 131 år, skolen havde hjemme i Fuglebjerggaards have, var der 12 skoleholdere. De fleste af dem kom gennem årene i klammeri med præstefamilien, en enkelt blev endog fradømt embedet på grund af drukenskab og forargeligt levned.

Den første lærer, den 18-årige Krummerupdegnesøn *Niels Frandsen Vinding Dorph* (1724-29) blev i 1728 af præstens ildfulde kone - vist uden grund - beskyldt for at efterstræbe bøndernes koner. Han efterfulgtes 1732 af den

ret ukendte *Bjørn Drachardt*.

Jørgen Frederik Hoffmann (1851-68) var vægelsindet, dumdrstig og næsvis og havde ligeledes tilbøjeligheder, der førte til slagsmål med damerne, f.eks. var han beruset på kroen blevet gennembanket af sognepræstens stridslystne enke, men hun havde også øvet sig på sin mand med banden, skælden og pryglen, så denne ofte måtte gå til kirke med revet ansigt og hovne øjne!

Jens Sandrue (1768-88) var sergent ved Livgarden, "et ubesindigt, udueligt, galt og grovt Menneske, opsætsigt med Lyst til Slagsmaal". Han ville ikke rette sig efter præstens gode råd om undervisningen, hvad der i 1770 medførte voldsomme skænderier grænsende til slagsmål: "Vil I have groft af mig, skal I få det - Vil I ikke give mig et Par Ørefigen, saa skal jeg, min Sjæl, give jer et Par straks igen". Præsten var bange for at blive overfaldet, anså ham for afskediget og klagede til bispens for at få sagen for en provsteret. *Sandrue* blev gift 1772, men døde 1788 fra 4 små børn. Men ham skal vi senere høre mere om.

Ivar Dahl (1788-95) var foruden skolelærer også fuldmægtig på kontoret på Fuglebjerggaard og holdt en medhjælper til at passe skolen. Denne blev dog rost ved bispevisitatsen i 1789.

Andreas Iversen Hersted (1795-1800) var "ikke nidkær og driftig nok, ikke meget duelig". I

vinteren 1800-01 var skolestuen uden kakkelovn. Præsten klagede forgæves til herskabet, men først efter at han i februar havde klaget til biskoppen, kom kakkelovnen. I ventetiden havde præsten formået ham "til at tage ind i Stuen til sig selv saa mange, han kan rumme" af børnene. Han arbejdede i øvrigt for at få en "skikkelig Kone" i byen uddannet til jordemoder.

Holger Andreas Wilgaard (1800-01) var fra 1787 også degn i Krummerup-Fuglebjerg og fra 1799 skoleholder i Haldagermagle; de mange embedspligter fik præsten til at anmode biskoppen om at pålægge *Wilgaard* at passe skoletiden og undervise flittigt, ansætte en ringe i Krummerup til ringning og til at besøge embedspost - han var "en svag Mand, hans Kone stifter vel den største Nytte", og forældrene i Fuglebjerg og Vinstrup Overdrev måtte være med til at undervise børnene.

Erik Bøgh kaldte i maj 1844 sig selv "en mærkelig Degn ved Navn Bøgh den Anden (thi hans 3die Formand Bøgh den Første havde resigneret for 20 Aar siden)".

"Den første" var lærer *Henrik Andersen Bøgh/Boegh* (1801-22), som kom fra Tystrup rytterskole (1789-1801) med 8 børn. Ved visitatsen i 1808 var "Skolens Tilstand ikke slet, 29 af 31 Børn mødte, Karen Hansdatter af Sneslev udmærkede sig. Boegh ikke uduelig og mangler uden tvivl hverken Lyst eller Evner, men han trænger til Dannelsen". Han døde på "Slagelse Hospital" i 1831, hvor også hans hustru, *Anne*

Sørensdatter, døde 1845. Hvorfor *Karen Hansdatter* ikke gik i Sneslev skole, kan undre.

Niels Peter Christian Hansen (1822-28) havde ikke seminarieeksamen, men gode anbefalinger. Men han blev i 1828 efter en provsteret afskediget på grund af drikfældighed, også i skoletiden, forargeligt ægteskabeligt levned, forsøg på skilsmisse, embedsforsømmelser - f.eks. lå han ofte døddrukken på gulvet, eller måtte køres hjem på sneslæde, gik ind og sov i kirken, havde fra Fuglebjerg kro ladet hente brændevin, som han sammen med bønder og karle drak ude på gaden foran kroen. En af tilskuerne fastnaglede ham ved et søm gennem hans kjoleskøde til rækværket udenfor kroen. Han havde i skoletiden i skolehuset spillet Polskpas med 2 mænd og drukket og ladet skolebørnene hente brændevin, og det endte med slagsmål, hvor han blev pryglet. Han døde 1854 på en vogn under transport fra Sorø til Krummerup fattiggård.

Hans Jacob Jensen Sønderup (1828 til sin død 26.12.1841) var ret dygtig som lærer, og familien kom hyggeligt sammen med nabolærernes familier i Sneslev, Gimlinge, Arløse og Holløse, som udvekslede selvforfattede smådigte med hinanden. Men han var ret voldsom og hensynsløs overfor bønderne, som han følte sig højt hævet over og ikke blandede sig med. Han holdt dem tre skridt fra livet, og "kom der nogen Uenighed mellem Læreren og en Mand af hans Skolekreds, da skulde førstnævnte være saa grov som muligt, og dersom han fik Grov-

heder igjen, da skulde han slaa Bonden på Snu-den". Hans popularitet i den lille landsby var begrænset.

Ved bispevisitatsen i 1835 var der 68 børn, "Skolebygningen temmelig god, Skolestuen noget indskrænket, men der er ikke Plads til Udvidelse. Læreren Sønderup 35 år, Jonstrup, en ret duelig mand, katechiserer godt. Øverste Classes Fremgang er god. Indb.Und., Læsning og Skrivning god, det øvrige maadeligt. Gymnastik maadeligt". Og pladsen i den lille lærerbolig må om muligt have været endnu mere "mådelig": I 1840 boede 41årige lærer *Sønderup*, fru *Bodil Petersen*, deres 3 børn på 7, 10 og 15 år, en 12årig plejesøn, en 24årig tjenestepige og en 28årig mand med "midlertidigt Ophold i Skolen"! *Erik Bøgh* kendte til små boligforhold fra hjemmet i Sneslev og må have følt det herskabeligt at kunne flytte ind og bo helt alene i huset, efter at enken var flyttet.

Efter langvarig sygdom var *Sønderup* i 1840 "ikke meget duelig og endnu mindre flittig, Skolen i maadelig Tilstand". Derfor havde den 50årige meget populære nabolærer fra Krummerup skole, *Mads Sørensen*, som selv var lidt svagelig og havde været drikfældig, men havde en svigersøn, *Rudolph*, som hjælperlærer, i nogen tid læst lidt med Fuglebjergbørnene.

SKOLEPATRONEN PETER JOHANSEN DE NEERGAARD

Den unge cand.jur. *Peter Johansen de Neergaard* overtog 1830 Førslevgaard og Fugle-

bjerggaard. Fuglebjerggaard blev bortforpagtet, og han tog ophold på Førsløv, hvor både den langvarigt ubeboede hovedbygning og avlsbygningerne var meget forfaldte. Han gik straks i gang med at istandsætte det indre af hovedbygningen, der stod færdigt, da han i 1831 blev gift med sit søskendebarn, *Betty Isidora Østergaard*. Skønt ikke-landmand af uddannelse overtog han straks gårdens drift, startede mergling og dræning af jordene og opførte senere afbyggersgården Petersminde og drev denne ejendom for egen regning, medens Førsløv var bortforpagtet.

Det kan ikke undre, at den driftige godsejer også ønskede at forbedre skoleforholdene i Fuglebjerg og håbede på at kunne gøre det ved at ansætte *Erik*. Hvor længe før *Sønderups* død d.26.12.1841 *Neergaard* havde tilbudt *Erik* embedet, og hvornår bispens godkendelse af hans ansættelse forelå, vides ikke, men formentlig kort før jul. Forinden havde Pastor *Lemvig* nået at foreslå en af sine gamle venner til embedet, men det var blevet afvist af *Neergaard*.

VIKAR-KOLLEGAENS PESSIMISTISKE VELKOMST

Bøgh besøgte inden jul 1841 Fuglebjerg, sin nye foresatte, pastoren, og sine nye arbejdspladser, skolen og kirken. Straks ved sin ankomst til skolen blev han budt velkommen af sin kollega fra hovedsognet, vikaren *Mads Sørensen*, som ønskede ham held og lykke.

"Ja, De kan tro, at det kan behøves, for De faar meget at gaa igennem!" tilføjede han. "De gør Dem ikke noget Begreb om, hvordan Skolen er blevet forsømt under deres Formands lange Sygdom! Børnene kan ingen Verdens Ting, saa De maa begynde helt forfra i Alt".

"Naa! saa faar jeg jo Æren for det Hele, naar de lærer Noget!" mente *Bøgh* optimistisk.

"Æren - ja vist! - og Paaskønnelse!" sukkede *Sørensen*, "Saadan tænkte jeg ogsaa den Gang, jeg var ung og kry. Nej, gør Alt, hvad De formaar, slid og slæb for at lære Børnene Alt, hvad de kan nemme, stræb at være saa nøjagtig i hele Deres Embedsførelse som muligt, og naar De saa venter, at det skal blive anerkendt, saa skal De se, at jo bedre det lykkes Dem at røgte Deres Kald, jo mere Uvilje vil De paa-drage Dem og jo mere vil man chikanere og bagtale Dem! Jeg taler af Erfaring. Jeg har ogsaa været ivrig i Tjenesten og taget mig Verden nær, men inden to Aar efter, at vi havde faaet vor nuværende Velærværdighed (1935), saa var jeg traadt ned. Jeg var blevet ti Aar ældre, nervøs, graahaaret og sløv, lod alting gaa som det bedst kunde, og fandt mig i Alt. Lad mig se at De staar bedre imod! De har jo hverken Kone eller Børn som jeg stakkels syge Mand!"

Bøgh forsikrede, at han da ikke var bange for præsten. Han antog, at når han passede sit embede og ikke fornærmede ham, kunne præsten jo ikke få noget imod ham.

"Han har allerede saa meget imod Dem, som

man kan have mod et Menneske, man slet ikke kender. For det første kan han ikke fordrage at se glade Mennesker, dernæst fordi han har interesseret sig for, at en anden skulle faa Embedet. Han havde nemlig anbefalet en halvgammel, hellig Fyr, som havde haft Uheld i forskellige Stillinger og tilsidst faaet en daarlig Eksamen, men ham ville Herremanden ikke kalde, og det kommer nok til at gaa ud over Dem. De bliver vist modtaget som en Hund i et Spil Kegler! Præsten har allerede omtalt Dem som "den første den bedste Vindhass, der har haft lidt Held ved Eksamensbordet" - i Modsætning til *hans* Klient, som havde haft Uheld der."

BØGHS FØRSTE MØDE MED PASTOR LEMVIGH

Fuglebjerger var anneks sogn til Krummerup, hvor sognepræsten boede. *Bøgh* mødte derefter op i Krummerup præstegård - og ingen kan bedre end han selv beskrive velkomsten:

"Det var kort før Jul, og det begyndte allerede at mørknes saa smaat, da jeg om Eftermiddagen traadte ind i hans "Studerkammer". Han sad ved sit Skrivebord, med Ryggen imod mig, og uagtet jeg havde ladet mig melde, lod han ikke til at bemærke min Ankomst. Jeg blev imidlertid med degnelig *Ærbødighed* staaende ved Døren i tavs Forventning om, at han skulde afbryde sin Læsning og værdige mig et Øjeblikks Opmærksomhed, men det varede syv lange og syv brede før jeg naaede saa vidt. Endelig, efter at jeg havde faaet mere end fornøden Tid til at indse, hvor lidet værdig jeg var til at komme i

Betragtning, og efter at jeg gentagne Gange forgæves havde søgt at tilkendegive min Nærværelse ved sagte at rømme mig, rejste Præsten sig og gik henimod mig.

Jeg bukkede saa pænt, som jeg kunde, men det lod han ikke til at bemærke. Han gik hen imod mig, stak mig et stirrende Blik i Ansigtet, lod det derpaa et par gange maale mig fra Øverst til Nederst og udbrød saa med en alt andet end venlig Stemme og tilsvarende Mine: "Naa saa det er Dem!"

Jeg bekræftede naturligvis dette Overraskelsesudbrud og fortalte, at jeg var kommet for pligt-skyldigst at hilse paa min Foresatte og præsentere mine Attester...

Mere fik jeg ikke sagt, før han afbrød mig: "Jeg bryder mig aldeles ikke om Attester. Man kan have en meget god Demissionsattest uden at du til at være Lærer."

"Saa er det ret heldigt, at jeg har Vidnesbyrd i denne Retning fra den Mand, for hvis Børn jeg har været Informator, og fra den Præst, der har eksamineret mine Elever" - svarede jeg, men det syntes han heller ikke at høre. Han lod mig blive staaende med Papirerne i Haanden og gav sig til at gaa op og ned ad Gulvet.

"Jeg skal sige Dem det rent ud, Fa'r" fortsatte han stadig promenerende. - "Det gør mig meget ondt, at De har faaet Kaldet, uagtet jeg har interesseret mig for en Anden, som jeg syntes

bedre om!"

Jeg svarede beskedent, at jeg haabede, at denne interesse ikke vilde vække nogen Fordom eller Uvilje mod mig - o.s.v. - men ogsaa det lod han upaaagtet og ubesvaret. Han vedblev tavs at spasere frem og tilbage - jeg tror en Snes Gange og lod mig yderlig forbavset blive staaende ved Døren.

På een Gang fo'r han hen mod mig, saa nær at hans Næsespids næsten berørte min og spurgte: "Hvordan staaer det til med Deres Tro, Fa'r?"

Dette med den barskeske Røst og det skarpeste Blik pludseligt og uventet opkastede Spørgsmaal bragte mig næsten fra Koncepterne - i alt Fald ud af den højtidelige officielle Stemning, og halv instinktmæssig, som om han havde spurgt til mit eget Befindende, svarede jeg med et høfligt Smil: "Jo Tak! Ret godt!"

Det Svar var han aabenbart ikke belavet paa. Efter et par Ture op og ned ad Gulvet standsede han igen og fortsatte: "Jeg spørger Dem alvorligt: har De den rette Tro?"

"Nej, det kunde det aldrig falde mig ind at paa-staa. Jeg tror ikke engang på Pavens Ufejlbarhed endsige paa min egen. Der kan vist være meget Urigtigt i min Tro, som i alle Andres".

Atter to, tre Ture op og ned ad Gulvet, og saa en ny nærgaaende tæte à tæte. "De kniber ud, Fa'r! De vil ikke bekende Kort. Er de "Opvakt"

eller er De Vanekristen eller Fritænker eller hvad er De?"

Nu syntes jeg, Situationen ligefrem fristede til Drilleri, og svarede ganske roligt: "Som Barn havde jeg Ord for at være temmelig opvakt, men jeg tilhører for Resten ingen Sekt. Det vil aldrig falde mig ind at føre kættersk Lære i Skolen".

Manden var lige ved at eksplodere. Han greb fat i Spidserne på min Frakkekrave og vedblev: "Nu ingen flere Udflugter! Ja eller Nej! Tror De paa Djævelen?"

Erik Bøghs karikaturtegning af hans plageånd, præsten Chr. Lemvig - i skænderi med en fuglebjergenser i kirken.

"Ham har jeg jo forsaaget ved min Daab, og jeg tilstaaer, at jeg siden den Tid har givet mig saa lidt som muligt af med at tænke paa hans Væsen og hans Germinger."

"Det er nok! Det er med andre Ord: De tror ikke paa nogen personlig Djævel, og den, der

ikke gør det, han tror heller ikke paa nogen personlig Gud".

"Men Hr. Pastor ..." --- "Nej jeg tænkte det nok! Nu ved jeg hvad Aands Barn De er, Fa'r! - og det skal jeg vide at rette mig efter. Lad mig saa faa Deres Kaldsbrev og Kollats. Jeg er jo nødt til at indsætte Dem i Embedet på Søndag - det er sandelig sørgeligt!"

Overfor et saadant Raisonnement var der intet at sige. Jeg gav ham Papirerne og sagde Farvel og skyndte mig ud af den Dør, ved hvilken jeg under hele Samtalen havde maattet staa Skoleret. Det var Introduktionen."

Såvidt *Erik Bøghs* egen beretning. Man fortæller endnu en historie om mødet: Efter at de havde talt om adskilligt, skulle præsten have spurgt: "Jeg ved ikke, om De er enig med mig, men jeg hælder til den grundtvigianske Side?" - Det uforknydte og selvsikre svar lød: "Nej, Hr. Pastor! Jeg hælder ikke til nogen Side, for naar man først hælder, saa falder man snart."

INDSÆTTELSEN I FUGLEBJERG KIRKE

Bøgh fortæller: "Næste Søndag indtog jeg min Plads i Degnestolen og hørte min nye foresatte *ex cathedra* oplæse mit Kaldsbrev og Bispens Bekræftelse paa min Udnævnelse. Da det var gjort, erklærede han mig for velbestaltet Skolelærer og Kirkesanger, men kunde ikke engang paa Prædikestolen tilbageholde den Oplysning, at han havde gjort, hvad "der stod i

hans Magt for at en anden, til hvem han havde mere Tiltro", skulle have faaet Embedet.

Den Udtalelse syntes dog ikke at have skadet mig i Menighedens Øjne, ti efter at Gudstjensstenen var endt, kom de tilstedeværende Honoratiores op i Koret for at byde mig Velkommen, mens Præsten med sammenbidte Læber og rynkede Bryn skyndte sig ud af Kirken. Det var, som jeg erfarede, en Demonstration imod ham, og da jeg beklagede, at Præsten paa Forhaand havde været stemt imod mig, svarede en af Bymændene, at han "ikke kunde have givet mig nogen bedre Anbefaling". "

FUGLEBJERG KIRKE ANNO 1842

Fuglebjerg Kirke blev nu *Bøghs* ene arbejdsplads. Den var netop nyrestaureret i 1838 af kirkens ejer, *Bøghs* velgører, godsejer *Neergaard*: det oprindelige, men forfaldne lille gotiske tårn var blevet ændret til det tårn, som kirken har i dag, og kun den spidse tårnbue til skibet blev bevaret; samtidig blev tårnrummet omdannet til våbenhus. *Neergaards* initialer samt årstallet 1838 i jernankre ses jo stadig udvendigt på tårnvæggen. Men kirkens indre lignede ikke kirkerummet i dag, da der skete store forandringer ved tilbygningen i 1888. Som minde fra skolebyggeren baron C.A. v. *Plessen* kunne man dengang som nu studere den indskriftstavle, som han lod ophænge her i 1725. Den giver et smukt udtryk for datidens kirkepatrons forpligtelser - og den kunne *Bøgh* nu studere og repetere som adspredelse, når han søndag efter søndag skulle holde sig vågen

under *Lemvighs* prædikener:

"At bygge paa Guds Huus og fly paa Templens Muure,
Det fordrede min Pligt, deri vil jeg fremture
Saalænge Kircker, Grund og Godser mig tilhør,
Hvor Gud een Helligheds Forsamling have bør,
Dend Omhu er det dog, jeg beder, de vil pleye,
Som eengang efter mig skal disse Kircker eye,
At Zions Muure ey skal sønderrevet staa,
Da de maa vente sig, hvad der vil følge paa,
Opbygger Zion da, I Præster, Gud til Ære,
I Engler, som Guds Lov for Folket har at lære,
Opbygger paa dend Grund, som Paulus haver sagt,
At Hand paa Jesu har som Hjørnестenen lagt,
I, som tilhøre skal, Gud Eder saa formeere,
I Tal og Naadens Deel, at der maa Ingen fleere,
Uomvendt komme fra, mens hver ved Lovens Tugt,
Omfafne Christus i sin Troe og Troens Frugt,
Saa bliver Kircken bygt paa rette Fundamenter,
Saa samler dend sin Skat, og beste Ornamenter,
Naar hver Tilhørere Guds egen Tempel er,
Og et Jerusalem udi sit Hierte bær."

FUGLEBJERG SKOLE ANNO 1724

Skolehuset var *Erik Bøghs* anden arbejdsplads og hans bolig. *Sønderups* er vel blevet boende til hans død mellem jul og nytår 1841, og *Bøgh* kunne tilbringe juledagene hos forældrene i Sneslev. Af nedenstående rimbrev fremgår det, at han den 17. januar både er flyttet ind og har lært forholdene at kende, samt at *Sønderups* enke blev boende en tid, men hendes børn om-

tales ikke.

Da kammerherre *C.A. v. Plessen* i 1724 havde købt de store gårde på enen, udstedte han - den 19. okt. - et gavebrev om oprettelse af de første 5 af i alt 15 skoler her. Gavebrevet blev undertegnet på *Vemmetofte*, hvor *Plessen* boede, og foruden *Fuglebjerg* angik det skoler i *Førslev*, *Hyllinge*, *Vallensved* og *Fodby*. Alle skolehusene var ens.

Fundatsen for *Fuglebjerg Skole* begynder med den begrundelse, at "saasom det er det evige Liv at kende den eneste sande Gud og den, han udsendte, Jesum Christum, det og ligger paa Enhvers Ansvar og Samvittighed, som Gud dertil Evne og Vilkaar har betroet, for Ungdommens Undervisning i den sande Guds frygt og Dyrkelse at sørge," så vil han lade oprette en skole og bygge et skolehus i *Fuglebjerg*.

"Huset bestaar af 7 Fag i Længden og 5 Fag i Bredden, Bindingsværk og Straatag, det udvendige af Eg og det indvendige af Fyrretømmer, med behørig Skorsten. Skolen staaer paa en øde Husplads, som ligger til *Fuglebjerggaard* og hører til Herskabet, hvilken er uden nogens Fornærmelse og Paaanke. Bygge- og Havepladsen er bestaaende i Længden 35 Al. og i Bredden 17 Al. Til Indgangen i dette Hus ere tvende Halvdøre med 4 Hængsler, Haspe og Kroge. Til den højre Side af Huset er en Dør med tvende Hængsler, Laas og Nøgle til. Skolestuen bestaaende af 3 Fag, derudi 4 Vindves-Karme med 8 Vindver, alle med be-

hørige Hængsler og Kroge, Gulvet af Leer, Loftet med Brædder. Udi Skolestuen findes tvende lange Fyrre-Borde paa Pæle og 4 Bænke af Fyrrebrædder, og til Skoleholderens Stue, som er 3 Fag, en Dør til den venstre Side af Indgangen med tvende Hængsler, Laas og Nøgle. I Stuen findes en Leer-Kakkelovn, en Vindveskarm med tvende Vindver og tilbehørig Beslag, Gulvet af Leer, Loftet med Brædder. En aparte Dør til Skolestuen (som opvarmedes ved, at denne dør stod åben) med tvende Hængsler, Laas og Nøgel. En Dør til Køkkenet med 2 Hængsler, Haandfang og Klinkefald. I Køkkenet en Skorsten med derhos en liden Bagerovn. En Dør ud til Haven med tvende Hængsler, Haandfang og Klinkefald; et Halv-Vindve ud til Haven, en Dør til Spisekammeret med tvende Hængsler, Laas og Nøgel; et halvt Vindve til Haven med behørig Beslag; en Lem til Loftet med 2 Hængsler og en Haspe; En Stie dertil af 10 Trin. Til Skolens Inventarium og Børnenes Læsning findes en Bibel, fyrgetyve nye Testamenter med tilføjede Psalmebøger, saa og et Hundrede Katekismuser og et Hundrede ABCer, af hvilke Bøger nogle ved Skolen og nogle ved Kirken forblive.

Ved Skolehuset er saa megen Jord anvist, som til en liden Kaalhave er fornøden, efter Stedets Lejlighed. Samme Plads er forsynet med fornøden Grøft og Gærde. Husene ere Skolemesteren frigivne for al Udgift, i hvad Navn det og have kan, ej heller skal Husets eller Kaalhavens Vedligeholdelse komme Skolemesteren til nogen Last; men hvad Leer og Langhalm an-

gaar, det bliver ved Bønderne hvert Aar repareret, og hvad stor Reparation, som paa Tømmeret og Murværk formedelst Alder og Forraadnelse eller anden ulykkelig Tilfælde kunde foraarsages, bliver paa min Bekostning igen sat istand.

Skolemesteren skal holde Skole baade Sommer og Vinter. Han skal tilholde Børnene at vænnes til Gudsfrygts idelige Øvelse og begynde og ende Læsningen med Bøn og Sang, til hvilken Ende han skal lære Børnene at bede og ret at kende Gud af de Egenskaber, han i sit hellige Ord har aabenbaret, saa og at vide og forstaa deres Katekismum og endelig at kunne læse perfekt i Bibelen. Skolemesteren skal omgaas Børnene og traktere dem lempelig, fornuftig og med Kærlighed. Hvis Forældre er genstridige med Skoleforsømmelse, vil Herskabet straffe. Løn 30 Rigsdaler aarlig, til Lys og Ildebrandspenge 10 Rigsdaler. Han maa ikke forlange Betaling for Børnene, men hvad nogen af kristelig Kærlighed vil give, maa han tage imod."

Sognepræsten skulle mindst 4 gange årligt besøge skolen og sammen med stedets herskab 1 gang årligt afholde eksamen.

Skolen blev bygget ved landsbyens "hovedgade" overfor kirken i et hjørne af Fuglebjerggaards have hen mod torvet. Kålhaven var på 1½ Skp.(ca.1000 kvm.), bygning med blomsterhave 35x17 alen = 600 kvm.), bygningen ca.100 kvm. Grunden blev forsynet med grøft og gærde, større vedligeholdelses-

arbejder ved huset var det fundators og senere skoleejerens opgave at sørge for. Dog skulle skoleholderen selv foretage småreparationer ved vinduer, dørbeslag o.lign. Imidlertid har det vel været bygget saaledes, som man dengang fandt huse forsvarlige.

FORPAGTER LUDVIG JOHAN GRANDJEAN PÅ FUGLEBJERGGAARD

Fuglebjerggaard havde dengang en tre-fløjet een-etages hovedbygning, opført 1755 i bindingsværk med tegtag; den blev i 1857 erstattet med den nuværende. Gården var, da den i 1724 tilfaldt *Chr. Frederik v. Plessen*, i såre slet tilstand, så han påtænkte at nedlægge den som hovedgård. Dette frarådede gårdens dygtige forpagter, *Ludvig Johan Grandjean*, en skovridersøn fra Vemmetofte, som i en årrække havde fungeret som forvalter på de Plessenske godser, og det var hans skyld, at den blev bevaret som hovedgård. I 1773 fik *Grandjean* godset med hoveri, landgilde og tiender i forpagtning på livstid. Han var sat næsten fuldstændig i ejers sted og bekostede store forbedringer af både bygninger og landbrugsdrift og af bøndernes forhold. Det kan derfor ikke undre, at han også havde omsorg for sine bønders børns skolegang og udvidede skolen 1774. Han fik i 1795 arvefæsteskøde på gården, men solgte denne i 1798, og i 1803 overgik den til *Neergaardslægt*en.

HVAD SKETE DER MED "SKOLEN" I 1793?

Der er almindelig enighed om, at skolehuset i

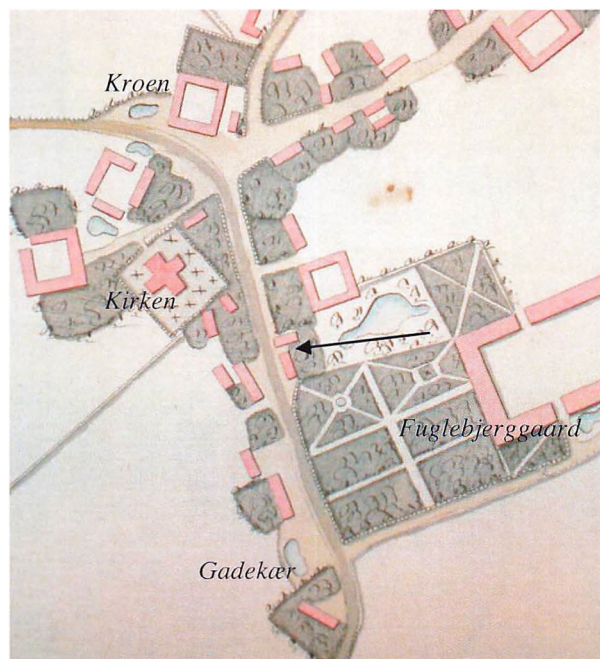
1774 blev udvidet med 1 fag, og at skolen dermed blev top-moderne: Det nye fag blev nemlig indrettet til lade og "appartement" = toilet - dette fandtes i regelen ikke ved skolerne før 1856!

Omkring samme tid, inden 1788, havde ovennævnte lærer *Jens Sandrue* imidlertid for egen regning bygget et udhus på 6 fag med stald, lo og lade. Der nævnes ikke noget om kreaturer, derimod at der var kane og seletøj med bjælder! I dødsboet 1788 blev det vurderet til 18 Rd., men blev overtaget af *Grandjean* for 12 Rd.

Ifølge *Johs. C. Jessens* "Skolehistorie" blev i 1793 "Skolehuset bortfæstet, og anden Bygning indrettet til Skole". *Jessens* kilde er ikke fundet, men en oplysning til Dansk Folkemindesamling siger: "Skolen var et gammelt, lerklinet Bondehus, der var indrettet til Skole og Lærerbolig" (i to bygninger?), og: "Skolestuen i Fuglebjerg Skole var på Erik Bøghs Tid en Stald og en Lo, der var indrettet til Undervisningslokale, uden at Præget af Stald og Lo helt var forsvundet". *Bøgh* kalder selv skolestuen "en Mellemting af en Stald og en Lo". *Jens Sandrues* udhus med stald og lo og lade - og som sådan jo uden kakkelovn - må have ligget i haven tæt ved *Plessens* skolehus, hvor skolestuen (oprindelig) som nævnt opvarmedes gennem "en aparte dør" fra skoleholderens stue. 1800-01 var skolen (skolestuen?) som omtalt uden kakkelovn, men præsten havde formået skoleholderen til at "tage ind i Stuen (lærerboligen, hvor han

havde kakkelovn?) til sig selv saa mange, han kunde rumme".

På Vejdirektoratets bykort fra 1796 og på bykort fra 1793 ses i hjørnet af Fuglebjergaards have to næsten lige store bygninger, gadehuse, vinkelret på hinanden. Huset parallelt med gaden er utvivlsomt *Plessens* skolebygning.

Udsnit af bykortet 1796. Pilen viser skolens beliggenhed.

I "Skole Calender 1842-43: Fuglebjerg Skole" omtales "Bygningernes Assurance er 580 Rbd.", "Bygningerne" i flertal - er det mon tegn på, at der stadig var to bygninger, *Sandruess* som skolehus, *Plessens* som lærerbolig? - i så

fald forstår man bedre, at "*Bøgh den Første*" kunne bo der med kone og 8 børn (og pige?), at der i *Sønderups* tid var plads til 8 beboere og 68 skolebørn i "skolen", og at *Bøgh* taler om "sine Værelser".

Det må være *Plessens* gamle bygning med kakkelovnen og den "aparte" dør til opvarmning af den gamle skolestue, *Bøgh* beboede og beskrev - humoristisk og fortvivlet - 17.1.1842, og som "renoveredes" i 1843. Skolehuset til undervisningen skulle så - hvis *Jessens* oplysning om en ny skolebygning i 1793 er korrekt, være lærer *Sandruess* udhus, solgt til Fuglebjerggaard i 1788, i 1832 udvidet med 2 fag, af bispen i 1835 betegnet som: "i temmelig god Stand", og næppe i 1843 så forfaldent, som *Bøgh* beskriver. *Bøgh* skelner i nedenstående rimbrev mellem: "min Bolig" (med svamp og rotter og kakkelovn) og "Skolestuen" (en smuk mellemting mellem stald og lo).

Skolelodden, skolelærerens markjord, matrikel no. 1, var på knap 8 Tdl., altså dobbelt så stor som faderens ved Sneslev skole. Den lå syd for Krummerup-vejen, knap halvvejs til Krummerup (se kort i Årsskrift 2009). Den fik *Erik Bøgh* ikke brug for, så han lejede den ud til sognefogeden, som (i 1845) var gårdmand *Jørgen Jensen*, som til gengæld holdt *Bøgh* med ridehest.

RIMBREVET FRA ERIK BØGHS 20 ÅRS FØDSELSDAG 17.1.1842

Kun 17 dage efter sin indsættelse i "Skolelærer-

og Kirkesanger-Embedet" gav *Bøgh* på sin 20-års fødselsdag i et rimbrev (på over 300 linier), måske stilet til en tænkt ven, måske til sin læsekammerat, en beskrivelse af sin nye alvorlige eneboer- tilværelse, hvor hans digter-muse *Hagar* trods alt ikke kunne lade ham i fred.

Den er både morsom, original og dybsindig, men kræver lidt forklaring. *Hagar* var navnet på den egyptiske trælkvind, som *Abrahams* hustru *Sara*, der syntes for gammel til at få børn, selv overlod til *Abraham*, for at hans slægt ikke skulle uddø. *Abraham* og *Hagar* fik sønnen *Ismail*. Så nedkom *Sara* alligevel med *Isak* - og pressede gamle *Abraham* til at sende *Hagar* og *Ismail* ud i ørkenen. Hver gang *Bøgh* tror, at nu må det være forbi med at bruge tid og kræfter på rimeri og digteri, kommer fristerinden *Hagar* trippende og besnærer ham - imod *Sara*, hans retsmæssige, alvorlige, fornuftige lærerkald og embedspligt med sine to snese børnderbørn:

Min Ven!

Nu gaar jeg atter hen
Og gør en stakkels Gaasepen,
Der nys var blæk- og brødefri,
Delagtig i
Det Rimeri,
Som jeg kun altfor tidt begaar.
Og det er Synd og Skam, ti naar
Jeg rigtig nøje overvejer
Min nye Stand
Som Alvorsmand,
Jeg ved: det kan

Ej mér gaa an
At gøre slige Narrestreger!
Men ak! Det gaar mig som det plejer:
Bedst som jeg tror, det er forbi
Med alt det gamle Maskepi:
Triptrip! Saa kommer Fristerinden,
Og saa er jeg igen i Vinden;
Thi Pligten raaber: "*A la porte!*"
Men hun - nej, *hun* gaar *ikke* bort!
Ak, Fader Abraham! Du, som
Jeg nys holdt Forelæsning om,
Jeg staar som Du, da *Sara* kom
Grum som en Tyrk
Og bød Dig mørk:
"Driv *Hagar* ud i Parans Ørk!"
Ja, jeg staar meget, meget værre!
Thi da var Du en gammel Herre,
Og naar de Hundredeoget
Er ude, koster det kun lidt
At holde Hjertet og dets ømme
Inklinationer smukt i Tømme.

Med mig er det en anden Sag.
Jeg fylder just den Dag idag
Paa anden Snes det første Aar -
En Alder, som kun lidt forslaar
Imod den Skæbne fuld saa gram
Som den, der ramte Abraham!
Jeg har, som han, en ærbar *Frue* -
Saa ærbar, at jeg tidt maa grue!
(Det er - *mit Kald*,
Ifald
Jeg skal
Forklare, hvad der er naturligt:

At "Frue" kun er brugt figurligt)
En Sara, ingenlunde fager -
Hun er desværre meget mager,
Endel tilaars og meget kjedelig
Og i en mere end tilstedelig
Potens forfalden til Askese.
Af Børn hun har, vel talt, to Snese.
Tildels forsømte, ilde avede
Og ikke synderlig begavede;
Dem skal jeg være Stedpapa
Og aldrig vende Tanken fra!

Nu, jeg har ofret dem min Tid,
Min bedste Kraft, min største Flid,
Men al den Tak, hun hidtil gav,
Var kun Bebrejdelser og Gnav:
    Thi hun gør Krav
    Paa meget Mere,
End det er muligt at præstere:
Min Dag, min Nat, mit Liv, min Sjæl,
Min Krop fra Hoved og til Hæl -
Alt hører jo kun hende til!
Naar blot jeg om en Anden drømmer
Hun paastaar, jeg min Pligt forsømmer
Og sætter hendes Vel paa Spil.
Hvert Suk, hvert Savn hun strængt fordømmer,
Og mindst af alt hun taale vil,
At under hendes Tag jeg huser
Forfløjne og forløbne Muser.

Min stakkels *Hagar* derimod -
Ak, hun er kun Slavinde,
Et fattigt Barn af blandet Blod,
Der flakker om paa Tater-Fod;
Men hun er ung og glad og god

Og pukker ingensinde.
Om hun er smuk, det ved jeg ej,
Men min, det er hun, og for mig
Er hun komplet forførende;
Og hun er uinteressert,
Opoffrende og resignert,
Saa det er mer end rørende:
Hun taaler Alt, selv Haan og Tort.
Tit har jeg jaget hende bort
Om Morgenen med Skam og Skænd,
Og næste Kvæld stod hun igen
Og nynned udenfor min Dør
Saa kærlig og saa blid som før.
Og hvad var saa den Løn, hun fik?
Et fattigt, ledigt Øjeblik,
Som altid ved sit Komme hun
Forvandlede til en Glædesstund!
Derfor til Trods for den Estime,
Som *ex officio* jeg maa
Udvise mod min Legitime,
Kan Du vel sagtens nok forstaa,
At hvad hun her har foreskrevet,
Kun slet er blevet efterlevet,
Og at *pro forma* blot den Smaa
Er jaget ud i Overdrevet!

Jeg sad i Aften ganske ene -
    Det hænder tit
    En Eremit! -
Hvem skulde gøre *mig* Visit?
Jeg var aldeles paa det Rene
Med Skæbnen om, at uden Gæst
Jeg skulde ende Dagens Fest,
Jeg havde holdt mit Solo-Taffel
Saa nøjsomt, som det vel er set

Hos en Asket,
Og lagt Salvet
Og Smør og Brød og Kniv og Gaffel
(Og Appetiten med) igen
I min Komodeskuffe hen,
Besørget Kakkelovnen proppet
Med Tørv - idag den ryger ej
Af særlig Høflighed mod mig! -
Item min største Pibe stoppet
Med Nestved-Knaster - ja, min Ven!
Du kender mig vist knap igen.
Men jeg er bleven saa solid
I disse fjorten Dages Tid,
At jeg endogsaa, skøndt det kniber,
Gaar med Kalot og holder Piber! -
Jeg sad alt dybt fordybet i
Et mig velvilligst laant Parti
Af vel aflagrede Aviser
Dels fra i Aar, dels fra i Fjor,
og diverteres mig med Mord
Og Ildebrand og Torvepriser
Og Stænder-Præk og Kunstnoticer;
Min Tanke fløj til Hovedstaden,
Jeg saa' det glade Liv paa Gaden
At tumle sig
Ved Bjældeklang
Og Vægtersang
Og Tappenstreg
I livlig broget Hurlumhej -
Fik Blod paa Tand og drømte mig,
Forlokket af en dum Fortælling,
Til Lande, som jeg aldrig saa',
Men husked i det Samme paa,
At jeg, der neppe mer tør gaa
Tversover Gaden uden Melding,

Bør passe paa min Fantasi
Og "nøjes med min Kres", hvori
Jeg har det godt og er saa fri
Som nogen anden tøjret Ælling!

Ja, jeg er en uskønsom En!
Det Tøjr, der haler i mit Ben,
Misundes mig af Mange -
Det veed jeg nok, men kort og godt:
Nu var Humøret blevet graat,
Min "frie Bolig" en Cachot
Og jeg en stakkels Fange.
Da nærmed der sig lette Skridt,
Ved Ruden hvisked det "Titit" -
Det var den Lilles Stemme!
Og saa blev Døren aabnet lidt,
Og gennem Sprækken lød et blidt:
"Titit! Er Degnen hjemme?" -
Og tror Du, jeg blev hende kvit?
Nej, hun gør Fødselsdagsvisit
Til Midnat vist, den Slemme!
Desaarsag kan Du nok forstaa
Hvorfor, saalænge det staar paa,
Min Pen faar Lov at danse Ril
Og slaa sig løs i bunden Stil.
Altsaa - Indledningen er skrevet,

Nu kommer Brevet:
Min kæreste Ven! "Jeg griber min Pind
Og sætter mig hen og letter mit Sind
Og skriver Dig til og lader Dig vide,
At" - nu har jeg fyldt den fjerde Side.
Men Nyt er her ikke paa denne Egn,
Undtagen at jeg er udraabt til Degn,
Har læst i Kordøren højt og lydeligt

Og sjunget Amen særdeles nydeligt.

Indvielsen gik lidt broget for Resten.
Paa Prædikestolen erklærede Præsten,
At *han* "havde hellere set en Anden,"
Hvori jeg ikke fortænker Manden.
Ti, som han siger, jeg kan "faaenskam"
Sige præcis det Samme om ham,
Og, hvad der er mere; hans hele Menighed
Vil stemme i med den skønneste Enighed.

Som Prædikant var han ellers herlig,
Skønt ikke videre menneskekærlig.
"Svovlpølen" nævnte han elleve Gange
Og "Tændersgnidse!" vist dobbelt saa mange.
Værst skal han være, naar Kirken er tom
(Det er den nok næsten Aaret om!)
Til Paaske, Pintse og Jul er han bedst,
For han er nidkær som "Offer"-Præst.

Fugle-Bjergboerne - de er honnette!
Med dem kan jeg herlig komme tilrette.
De er velvillige og beskedne,
Somme er blot en Smule svedne.

Der er to Slags, som er højst forskellige:
Dem, der bander, og dem, der er hellige,
Dog lader det til, at den første Sekt
Har en betydelig Overvægt.

"Omgang med Mennesker" holder jeg ikke,
Her kan man saa dejligt undvære Knigge.
Jeg sidder som en umagen Ugle
Midt mellem Fuglebjergs pæne Fugle.
Her er en Forpagter, meget agtværdig,

Men halvgammel, ordknap, mørk og stiltfærdig.
En yngre Forvalter, der ikke er fri
For gode Anlæg til Hypokondri.
En skikkelig Kromand, hos hvem jeg spiser,
Informerer og læser Aviser,
En sprænglærd Smed, der er ret kuriøs,
En Skomager, som har en Skrue løs.

Og saa er der Bønderne - det er dygtige
Folk, der er meget brave og kløgtige;
At slaa mig til dem vilde være det Bedste,
Men ak! jeg kan sletikke snakke om Heste!
Forleden var jeg i Gildeslag;
Men jeg var tilovers, jeg manglede Smag
For dampende Piber og trampende Hæle,
Toture, Trekort og halve Pægle.

Dog, jeg har min Bolig at more mig i:
Den hører til Embedet og er "fri" -
Ikke for Skatter blot, men for Alt,
Hvad der er Hygge og Luksus kaldt.
Den ligger ved Byens fornemste Gade
En meget afvekslende Promenade
Med Bakker og Søer, hvori man kan vælte,
Om Sommeren Støv og om Vinteren Ælte.
Af Ler og Pindeværk Muren er bygget,
Taget er kedelig pukkelrygget,
Skorstenen bøjer sig mildt deltagende:
Den gør mig vist en Visit en af Dagene!
Bjælkerne gnider mig Haaret af Ho'det,
Bræddeloftet er skjoldet og sodet,
Ovnen ryger, men Enken derinde
Forsikrer: Det er kun med visse Vinde.
Gulvet er ikke særdeles tørt,
Men derimod er det blødt og mørt;

I Hulleme vokser der store Svampe
Og Rotter - Du skulde se hvilke Tampe!
Væggene er elegant dekorete:
I Frostvejr bliver de krystalliserede,
Og naar det tør, er de straks betrukne
Med broget Tapet, for saa er de mugne.
Men - hvad der hverken er kønt eller sundt:
Af og til skal de løbe rundt,
Fortalte min Formand. Stakkel, han led
Selv saa meget af Fugtighed!

Skolestuen er smuk, kan Du tro:
En Mellemting af en Stald og en Lo.
Luften derinde staar ikke en Smule
Tilbage for den i "den sorte Hule".
Nu sidder jeg daglig fra Ni til Tre
Og mader Ungerne med ABC,
"To Gange To" og "Bibel" og "Balle" -
Bare de kunde fordøje det Halve!

Nu ved Du altsaa, hvordan jeg har det,
Dejligt og daarligt - alt som man ta'r det.
Det er just ikke enhver Mands Sag
At opleve saadan en Fødselsdag.
Nu er den endt. Hør, Klokkeren slaar!
Parcen har hentet en ny Tot Blaar -
Ak! Naar det blot er en Tamp, hun vil tvinde,
Maatte hun helst holde op at spinde!
Lyset er nedbrændt. God Nat, min Ven!
Hagar mig vinker til Lejet hen -
Hvad der jeg tør drømme ved hendes Side,
Faar Præsten i Krummerup aldrig at vide!

BØGHS NYE OMGANGSKREDS

Når *Bøgh* allerede efter at have boet et par uger

i skolehuset kunne skildre forholdene og perso-
nerne i byen, skyldtes det også, at han ofte fær-
dedes her, mens han 1834-37 boede i Sneslev,
hvor det kirkelige røre var som i Fuglebjerg.
Fra Sneslevtiden var han kendt med skellet
mellem "dem, der er hellige" og så "dem, der
bander", mellem de pietistiske og de sekteriske
kredse; der var også brydninger mellem for-
samlingsfolkene indbyrdes; de lededes dels og
oftest af lægfolk og dels af præster. Da grev
Holstein efterhånden havde kaldt både nidkære
præster og nidkære troende lærere til egnen,
talte biskoppen nedladende om "Præstekristne",
som gik i kirke hos præsten, og "Degnekristne",
som holdt sig til lægprædikanterne. *Bøgh* følte
sig nu alene, "som en umagen ugle" midt imel-
lem dem alle. Hvad var det så for mennesker,
han var havner midt iblandt og beskrev i sit
rimbrev?

KRUMMERUP-FUGLEBJERG- PRÆSTEN CHRISTIAN LEMVIGH

Den vigtigste person var hans nærmeste
foresatte, den 47årige præst *Christian Lemvigh*.
Bøgh har ikke været uvidende om, at også
menigheden "i den skønneste Enighed" ligesom
han selv "havde hellere set en anden" - nemlig
en anden præst; den fandt, at han var alt for
dømmende, og fyldte derfor sjældent kirken -
og at han brugte og misbrugte udtrykket "faa-
enskam" lidt for ofte. *Lemvigh* var provstesøn,
f. 1795, kandidat 1823, residerende kapellan i
Skovlænge, Gurreby og Søllested 1825, sogne-
præst i Sandby 1827 (alle på Lolland), og kom
til Krummerup og Fuglebjerg 28.10.1835. Han

blev 14.8.1825 gift med *Charlotte Grønbeck*, men de havde svære sorger de første år: sønnen *Jacob Abel Daniel* f.28.5.1826 døde to år gammel, og 5 dage efter fik de *Jacob Abel*, som knap blev 1 år. Så kom datteren *Gjertrud* og i 1838 sønnen *Jacob Lemvigh* blev i embedet til sin død 1.5.1863.

Præsten boede i hovedsognet Krummerup, som havde over 1000 indbyggere og 2 skoler mod Fuglebjergs 3-400 beboere og under halvt så mange skolebørn, i en "rigtig præstegård" med 4 heste, 12 køer og 4 beder. Han var i mange år sognerådsformand, en konservativ åndsaristokrat, meget forskellig fra visse af sine forgængere:

I slutningen af det 18. og begyndelsen af det 19. århundrede var rationalismen en meget udbredt åndsretning. Den ville gøre fornuften til højeste dommer også på det religiøse område. For rationalisterne var *Jesus* ikke frelseren, men den store lærer og det moralske forbillede. De lagde megen vægt på folkeoplysningen og indlagde sig herved stor fortjeneste; men deres prædikener var ofte praktisk-nyttige foredrag. *Georg Frederik Weinschenck*, præst i Krummerup-Fuglebjerg 1812-25 var en typisk repræsentant for denne åndsretning. Han offentliggjorde afhandlinger om "Markfred", om "Staldfodring om Sommeren", og "Nye Midler mod Frost, Edder og Bollenskab" samt "Anvisning til at finde Vand". Han udgav et skrift "Om latinske Stiløvelser" samt en "Prædiken i Anledning af Oversvømmelsen" i Slagelse 1825. I

1818 modtog han Landhusholdningsselskabets guldmedaille for sin afhandling om markfred! - *Lemvighs* prædikener 10 år senere må unægtelig have forvirret Fuglebjergbønderne.

Som en reaktion mod rationalismen og en slags forløber for Grundtvigianismen og Indre Mission startede "de gudelige vækkelser" i Sydvestsjælland o.1829. *Lemvigh* blev i 1840 optaget i "Det sydvestsjællandske Broderkonvent af 1837", de 12 - både grundtvigske og mere pietistiske - præster, som biskop *Mynster* spottende kaldte "de 12 Apostle" fra "Det hellige Land". De var meget forskellige, ofte med modsatte anskuelser, men med en åndelig frihedstrang, der i samvittighedssager ikke lod sig kommandere af statskirkelige myndigheder, så biskop *Mynster* (1834-54) så skævt til dem. De mødtes ca. 1 gang om måneden, ret ofte i Krummerup, hvor den pietistiske *Lemvighs* diskussionsindlæg viste andre sider af ham, som ikke passer til hans behandling af *Bøgh* - og for øvrigt også af andre, som følgende historie viser:

Engang lod *Lemvigh* afholde præstekonvent i Fuglebjerg kro. En ung forældreløs tjenestepige, *Hansine Marie Knudsen*, serverede for gæsterne. Ved konventets afslutning foreslog en af deltagerne at lade "tallerkenen gå rundt" til fordel for den unge pige som tak for serveringen. Dette forslag vandt bifald, og et beløb blev indsamlet, som pastor *Lemvigh* senere skulle overrække pigen. Da præsterne var taget af sted, gik *Lemvigh* hen til kromanden og sag-

de: ”Der er indsamlet nogle penge til den pige, som serverede, men er det ikke meningsløst at give så ung en pige så mange penge? Skulle vi ikke hellere give pengene til de fattiges kasse?” Kromanden blev irriteret over præstens spørgsmål og svarede: ”Jeg lønner selv mine folk!” Og herved blev det. - Præsten var sognerådsformand, og som sådan sendte han en mand ud for at opkræve "fattigpenge". Da manden kom til pigen i kroen efter "fattigpenge", sagde hun: ”Hils præsten og sig, at jeg betalte "fattigpenge" den dag, her var præstekonvent”. Hun blev ikke senere krævet for "fattigpenge" - har pigens barnebarn fortalt.

I en af Bøgghs viser, "Verden og jeg", der stammer fra denne tid, om end den senere til dels er omarbejdet, siger han om *Lemvigh*:

"Jeg fatted aldrig rigtigt, hvad
Der gik af Præstemanden,
Naar han tog paa at præke Had
Mod Verden og mod Fanden.
Vel har jeg stor Respekt for Alt,
Hvad der er velærværdigt,
Men dette Had, det forefaldt
Mig altid uretfærdigt.

Han skrev senere: "Han er nu død og borte for mange Aar siden, og saa vist som jeg ingen-sinde har hørt ham tale godt om Nogen, så vist har jeg aldrig hørt Nogen tale godt om ham". *Lemvigh* frastødtes af den unge uforknydte og noget selvsikre lærer og synes - også lige fra starten - på alle tænkelige måder at have gjort

livet surt for *Bøggh*. Han har æren for, at *Bøggh* senere nød at give et og andet hip til præsterne. *Bøggh* holdt sig "saa langt og længe borte fra ham som muligt".

DE HONETTE FUGLEBJERGBOERE

Præsten boede i hovedsognet og nabobyen Krummerup, men heldigvis var der gode og hæderlige medborgere i Fuglebjerg: Forpagteren, forvalteren, kromanden, smeden, skomageren – men dem må vi vente med at høre om til i næste års årsskrift.

Erik Bøgghs tegnede selvportræt.

De første 25 byfester i Fuglebjerg

af Preben V. Andersen

I august 2010 afholdes byfest nummer 50 i Fuglebjerg.

På et bestyrelsesmøde i Fuglebjerg Idrætsforening den 20. januar 1961 besluttedes enstemmigt at forberede en sommerfest, hvis mulige overskud skulle gå til en byggekonto til opførelse af en sportshal i Fuglebjerg. Sommerfesten fik dog hurtigt karakter af en byfest, og dens traditioner har været holdt i hævd lige siden.

Bestyrelsen bestod af:

Svend Lindgren, formand

Svend Henning Pedersen, kasserer

Svend Aage Hansen, sekretær

Georg Nielsen

Jørgen Eriksen

Henning Lindgreen Larsen

Henning Nielsen

Knud Petersen og

Ib Lund Ludvigsen.

Tanken om en sportshal i Fuglebjerg begyndte at spøge i slutningen af 1950'erne, hvor sporten i byen, og ikke mindst håndbolden, havde fået et opsving. Man havde nødtørftige, men dog langt fra tilstrækkelige, udendørs faciliteter, kun gymnastikken i skolens trange gymnastiksal, kunne holdes i gang i vinterhalvåret, hvis man da ikke – hvad efterhånden blev nødvendigt – måtte leje sig ind i de be-

stående haller i Sorø, Slagelse eller Gerlev og finde sig i at tage de sene – nærmest natlige – træningstider, som den lokale ungdom ikke ville have. Endnu er der nogle, der husker, hvordan de som håndboldspillere, på cykel, fredag aften i slut og snestorm kørte til Sorøhallen for at få lov til at træne fra kl. 22.30 til 23.30, hvorefter man kunne begynde den lige så problematiske hjemtur.

I løbet af foråret 1961 begyndte man at tilrettelægge en tredages byfest, der skulle dels være sportsarrangementer, dels underholdning og dans.

Allerede i dagene 25.-27. august 1961 var man klar med den første byfest i Fuglebjerg. Den blev afholdt på den gamle sportsplads ved Fuglebjerg skole, samt et areal mod den nye Erik Bøghs Vej.

Fredag kl. 19 åbnede Tivoliparken ”Sjælland”, hvis ejer var Johannes Hansen, som nåede at holde 25 års jubilæum med byfesterne i Fuglebjerg. Efter få byfester kendtes han kun i byen som ”Tivoli Johannes”.

Kl. 19.30 gav Flensted-Jensens elitegymnaster opvisning, 16 piger og 16 mænd, det blev en enestående oplevelse. De stod foran en rejse til Grækenland og USA. Aftenen sluttede med folkedans.

Festlighederne om lørdagen skulle indledes med et høstoptog, der blev ført gennem byen

af den lokale politibetjent Frederik Gustafsen. Det var byens handlende og erhvervsliv, der havde pyntet 20 vogne med stor opfindsomhed – se billedet på Årsskriftets forside. Hus-holdningsforeningens medlemmer havde bundet 500 blomsterbuketter til at pynte vognene med. Optøget efterfulgtes af en rullende kæmpe-blomsterkurv med smukke blomster i sensommers pragt. 15 piger fra idrætsforeningen solgte blomsterne til publikum langs ruten.

Byfestoptøget passerer Torvet.

På sportspladsen var der håndboldturnering mellem Agersø, Sandved og Fuglebjerg. På festpladsen havde idrætsforeningen en tombo-la. Idrætsforeningens medlemmer havde været rundt i alle byens gader for at indsamle gevinster, og der var mange fine ting at vinde. Om aftenen var der dans på åben estrade, og underholdning af Melody Mixers og rocksangeren Peter Abrams.

Søndag kl. 15.00 gik Vedbæk Pigearde - 60 piger, gennem byen og gav Tattoo på sportspladsen.

Vedbæk Pigearde gør klar på skolens legeplads.

Der var underholdning af 9 piger fra Pingklubben, der viste akrobatik, og musik og sang. SASG & I's amtshold gav opvisning. Om aftenen var der igen dans på åben estrade og underholdning af Katy Bødtger. Byfesten sluttede med festfyrværkeri kl. 24.

Det blev en kæmpe-succes, der oversteg selv de dristigste forventninger. Overskuddet blev på den nette sum af 13.500 kr.

Det enorme forarbejde, der lå forud, blev ikke alene udført af idrætsforeningens bestyrelse og medlemmer, men i hundredvis af beboere i byen og omegnen. Takket være det flotte overskud blev der allerede ved den første byfest lagt en gnist og en lyst til at fortsætte. Det viste sig, at denne form og opbygning af aktiviteter, underholdning og dans med afsluttende festfyrværkeri holdt mange år fremover, ja, næsten til i dag, dog med ændringer og udvidelser på grund af samfundets udvikling, og ikke mindst ungdommens krav til, hvad der er tidssvarende.

Den halfondsbestyrelse, der blev stiftet i efteråret 1961 med repræsentanter fra idrætsforeningen, badmintonklubben og håndværker- og handelsforeningen havde et godt grundlag at arbejde videre på.

Byfesten 1962 var en tro kopi af 1961 med gymnastik, boldspil og underholdning, men overskuddet var stigende og blev på 17.222 kr.

Efter byfesten i 1964 stod der 85.232 kr. på den halfondskonto, som var oprettet efter den første byfest.

Nu begynder man at øjne målet. Den 21. december 1964 afholder bestyrelsen et møde om hallens indretning og eventuelt placering. Politiaffluent Frederik Gustafsen som repræsentant for Sognerådet og den da nyetablerede, ungarskfødte arkitekt Gustav Gergelyffy, Sla-

gelse, var inviteret med som konsulenter. Gergelyffy præsenterer de første skitser til en Fuglebjerg-hal, hvis placering der imidlertid ikke var nogen afklaring på.

Fuglebjerg Sogneråd var i starten ikke den bedste samarbejdspartner, idet det vel nok tvivlede på om sligt et projekt kunne realiseres uden skattekroner, og pladsen ved FIF's gamle klubhus ved boldbanerne op til Fuglebjerg skole blev som et slag i ansigtet på FIF reserveret til et muligt rådhus-byggeri i forbindelse med dannelsen af Fuglebjerg Storkommune.

Halfondsbestyrelsen forestillede sig derefter i en periode, at sportspladsen kunne opføres ved en ny omfartsvej, som var på trapperne, og kombineres med et benzintankanlæg, som den kommende halinspektør kunne have som væsentligste levebrød, men det blev droppet, da omfartsvejen fik en sydligere linjeføring end først antaget.

Den 5. marts 1965 meddeler Fuglebjerg Sogneråd, at et nyt rådhus formentlig skal opføres på den nuværende sportsplads. En sportshal vil da få en udmærket beliggenhed overfor, øst for Sandvedvej.

Den 9. april 1965 blev "Foreningen Fuglebjerg-Hallen" stiftet, og placeringen af hallen faldt senere på året endelig på plads, da kommunen af Fuglebjerggård købte hele trekantområdet mellem Sandvedvej, Næstvedvej og den nye omfartsvej til rådhusbyggeri, halbyg-

geri, stadionanlæg og boligbyggeri ("Fuglebjerg Syd").

Fuglebjerg-Hallens fædre - fra venstre malermester Henning Lindgreen Larsen, tivoliejer Johannes Hansen, værkfører Svend Lindgreen, politiassistent Frederik Gustafsen, bogholder Svend Aa. Hansen, maskinarbejder Henning Nielsen, isenkrammer Ib Nielsen, repræsentant Jørgen Eriksen, Knud Pedersen og redaktør Svend H. Pedersen. Bemærk det store album, som Svend Aa. Hansen holder - det findes i dag på Lokalhistorisk Arkiv og indeholder bl.a. en del af de billeder, som illustrerer denne artikel.

Den 9. december 1965 fik foreningen byggetilladelse som "selvbyggere" på den betingelse, at arbejdet var iværksat inden 1. marts 1966. Forinden havde foreningen fra en stor skare af frivillige fået indtegnet ca. 7.500 arbejdstimer, så det var med optimisme, at der den 26. februar 1966 blev taget første spadestik til Fuglebjerg-Hallen. Efter byfesten i 1966 stod der 153.000 kr. på halfondskontoen, inden man begyndte at bruge af beløbet til materialebetalinger m. v. Alene i 1966/67 brugte Fuglebjergs borgere næsten 15.000 frivillige arbejdstimer, før man

kunne indvie hallen den 18. november 1967 med stor festivitas.

Først i 1970'erne blev byfesten udvidet med en dag mere, hvor man om torsdagen afholdt reklamebankospil. Nu blev overskuddet fra byfesterne i nogle år en kærkommen hjælp til driften. I 1972 oprettede halbestyrelsen en byggekonto med henblik på udvidelse til "kursuscenter". Årets byfest gav et rekordoverskud på 40.000 kr..

Lidt tal for byfesten 1972: Der blev skænket 1700 kopper kaffe, drukket over 8000 øller og spist over 10.000 af verdens bedste æbleskiver.

Igen i juni 1973 får repræsentantskabet og kommunen forelagt et udvidelsesprojekt til 1.8 mio. kr. Heri er også ønsket om en svømmehal. Byggefonden er nu på 69.219 kr., men anlægs- og byggestop stiller planerne i bero. 1974 bød på en nyskabelse; publikum skulle kåre en "Miss Byfest", eller "Fuglebjerg Byfests sødeste pige", søndag aften. Der var 12 kandidater til titlen. Det blev en Præstø-pige, Jette Andersen, som publikum med overvældende majoritet kårede til "Miss Fuglebjerg 74". Den charmerende pige blev begavet med en lysestage, blomster og et festligt rødt silkeskærf til erindring om en festlig aften i Fuglebjerg. Jettes forældre, Irma og Preben Skov Andersen, er dog gamle Fuglebjergensere. Vores egen Connie Andreasen blev nr. 2, og Lis Eriksen, Fuglebjerg, nr. 3.

Den 15. byfest vil gå over i historien af flere årsager. Ølbeholdningen slog kun lige til. Den sidste dag måtte man ”nøjes” med dåseøl. En kraftig blæst med orkanagtigt nedslag havde nær sendt festpladsen til himmels. Da det i længere tid havde været meget tørt, havde byfestens formand, Svend Lindgren i Regionalradioen bedt om regnvejr, så fyrværkeriet traditionen tro kunne slutte festdagene af. Regnen kom også – på det mest ubelejlige tidspunkt - netop da lørdagens blomsteroptog var på vej gennem byen. Alle de mange tilskuere langs ruten blev gennemblødte. Hverken Svend Lindgrens bøn eller ønsket om ophævelsen af afbrændingsforbuddet lykkedes. Det blev den første byfest uden fyrværkeri. Trods regnbyger og storm holdt publikum sig heldigvis ikke hjemme. De mødte trofast op og tog del i de mange forlystelser. På ét punkt var der glæde i en sen natte-time, overskuddet blev opgjort til ca. 38.000 kr. - nær rekorden på 40.000 kr. i 1972.

Politiassistent Frederik Gustafsen anførte gennem mange år byfestoptøget med værdighed og alvor.

Ved byfesten i 1977 udeblev Holbæk-Garden, Dens bureau havde glemt eller overset, at den skulle til byfest i Fuglebjerget. I stedet blev blomsteroptøget ledsaget af Vestsjællands Hjemmeværnsorkester, men søndag trådte den flotte Vedbæk Pigegarde til foran optøget i et varmt og flot solskinsvejr.

I 1978 havde byfesten igen rekordoverskud, 55.000 kr.

25 års jubilæumsfesten 1985, havde et så flot program som nogensinde og med så stort publikumsbesøg, som aldrig tidligere er set i Fuglebjerget.

Fra byfestkomiteens side var der lagt op til, at der skulle festes for alle aldersgrupper - og det blev også tilfældet.

Redaktør Svend Henning Pedersen, skriver i Næstved Tidende: ”Det er uomtvisteligt, at 1985-festen for både ung og gammel vil sætte alle tidligere byfester i skygge. Der meldes om rekordomsætning på omkring 230.000 kr., og selvom det næppe bliver tale om rekordoverskud som følge af de stadigt stigende udgifter ved arrangementet, vil der dog helt sikkert blive en ganske pæn skilling til hallens byggefond”.

Som sædvanlig startede jubilæumsfesten med stort reklamebanko torsdag aften. Fredagen var også som sædvanlig ungdommens med diskotek ved ”Rendez Vous”.

Initiativtageren til byfesten i 1961 og hallens første formand, Svend Lindgren havde taget initiativ til at indkalde bestyrelsen fra 1961,

samt tivoliejer Johannes Hansen og politiassistent Frederik Gustafsen, der havde været med som konsulenter ved mødet i 1961, fredag aften i Fuglebjerg-Hallen. ”Jubilæumsbestyrelsen”, alle mand kom, gennemgik 1961-festprogrammet, som – nu med et væld af dejlige minder hæftet på – blev fundet acceptabelt, og bagefter hyggede man sig med et traktement, som man ligesom i 1961 betalte af egen lomme.

Efter weekendens byfest kunne ”veteranerne” med glæde konstatere, at arrangørerne 1985 så absolut havde holdt standarden.

I den forbindelse fortalte Svend Lindgren erindringer om byfesten 1961 til Næstved Tidendene:

”Det var et ræs – men hvor var det morsomt! Men kunne ønske, at festarrangørerne, ja, alle byens borgere kunne opleve samme stemning og gejst som i 1961, da Fuglebjerg holdt sin første byfest. Tiderne er blevet anderledes, og det mål, man satte sig for de nu 24 år siden, blev jo nået, så det er vel forståeligt, om noget tilsvarende ikke kan opleves i dag. Da først ”bolden var givet op”, tog tingene fart, og der blev nedsat et festudvalg, som fik hænderne fulde, eftersom der blev lagt et program, som der aldrig var set magen til i Fuglebjerg. Det fik hurtigt navn af byfest, og i nabobyerne, hvor man ikke havde den store økonomiske succes på ”Anlæggsfest”, ”Ildregatta” og hvad de traditionelle begivenheder ellers blev kaldt, rystede man lidt på hovedet af det optimistiske Fuglebjerg, der synes at have fået storhedsvanvid. Også mange borgere i Fug-

lebjerg by var lidt bekymrede: Det går aldrig, sagde de. Hvem skal dog betale dette under-skud, I næppe kan slippe for?

Festens højdepunkt og dyreste investering var besøg af Vedbæk Pigegarde, men udgiften hertil skulle dækkes af stadepladsen fra Tivoli-parken ”Sjælland”, og så kunne det ikke gå helt galt, selvom besøgstallet skulle svinge. Vi havde politiassistent Frederik Gustafsen som konsulent, idet han sørgede for alle myndighedstilladelser, og det var også ham, der skaffede kontakt med Johannes Hansen, Tivoli-parken ”Sjælland”. – Stadepladsen er din, hvis du kan rejse de 1.000 kr., som vi skal bruge til nogle ”lårsvingere”, sagde Gustafsen til tivoliejeren – som med lidt betænkelig mine slog til.

Katy Bødtger (billedet) indvilgede i at optræde gratis af hensyn til den gode sag. Maskin-

fabrikken HAKA skænkede en "Combine" vaskemaskine som lotterigevinst.

Den gamle sportsplads ved skolen var ideel og virkelig festplads, men der opstod ved publikumstilstrømningen mangel på alt, og vi havde pludselig ikke byttepenge nok til éntrekassen, idet folk stod i kø langt op i byen for at komme ind. Et samlet besøgstal i festdage på næsten 5.000 var aldrig tidligere set i Fuglebjerg og oversteg vore dristigste forventninger.

Byfesten var kommet for at blive som noget helt selvfølgeligt".

Lørdagen startede traditionen tro med Håndværker- og Handelsstandens morgenkaffebord i Kirkestrædet, hvor 600 rundstykker og litervis af kaffe blev sat til livs. Holbækgarden gav koncert på torvet en halv time, før optoget tog sin begyndelse. Sv. H. Pedersen skiver: "Med spænding imødeses hvert år det store blomsteroptog gennem byen, og det er vanskeligt at finde superlativer, der dækker begejstringen over jubilæumsoptoget. Også her blev nemlig sat en rekord, som det synes umuligt at slå fremover. Det var simpelthen fantastisk, hvad de unge mennesker, der havde påtaget sig at realisere årets optog over "Matador-temaet", havde formået. Bifaldet bragede da også spontant op mod hver vogn, efterhånden som Skjern- og Varnæs-familierne sammen med tante Møghe, "Fede", Laura, grisehandler Larsen og alle de andre populære personer fra Tv-serien rullede frem. Endog foxterrieren "Kvik" var med i så tro kopi, at

man vægrede sig ved at tro, at han såmænd blot var lånt i Kvislemark. Et væld af blomster var medgået til de opfindsomt smykkede vogne, og det hele blev ekstra farvestrålende, da der under passagen af Torvet blev sendt kaskader af flotte balloner op mod himlen. Underholdningsprogrammet var også stort med de mest populære kunstnere, blandt andre Birthe Kjær fra dansktoppen, Kirsten Siggaard og Søren Bundgaard og Ove Bager og Sønner. Bal til musik af "Players" og "Rendez Vous".

Sv. H. Pedersen slutter således: "Det var glade og tilfredse arrangører, der sagde tak for i år, mens "25 år" lyste over festpladsen midt i det til dato flotteste festfyrværkeri. Jo, det var vel nok byfest ... Mange har stået sammen om at skabe den, tusinder havde glæde af den".

Der har næsten efter hver byfest gennem de 25 år været nogle sætninger, der år efter år er gået igen: "Det var vel nok det flotteste blomsteroptog, der endnu er set", eller "Aldrig tidligere er der set et flottere festfyrværkeri". Det er kun dejligt at høre, at pressen år efter år er begejstret for det store arbejde, der udføres, visse år af helt op til 100 frivillige, før og efter byfesterne.

Omtale af de 25 næste byfester fortsætter i årsskrift 2011.

Kilder: Næstved Tidende, Sjællands Tidende og Fuglebjerg Folkeblad.

Fotos: Henry Rasmussen, Fuglebjerg.

Bestyrelsens årsberetning 2009

v/ Preben V. Andersen

Sidste år besluttede bestyrelsen at udgive årsskriftet med billeder i farver. Det blev godt modtaget af medlemmerne, derfor har vi et ønske om, at det kan fortsætte i årene fremover. Det er et spørgsmål om økonomi, da årsskriftet koster noget mere i farver.

Årets generalforsamling blev afholdt den 28. marts i Fugleparken med deltagelse af ca. 25 medlemmer. Hans Jørgen Heegaard ledede, som sædvanlig, generalforsamlingen med myndighed til alles fulde tilfredshed. Formanden aflagde bestyrelsens beretning, der blev godkendt. Alle valg var genvalg. Kassereren aflagde regnskabet, der ligeledes blev godkendt. Bertel Hansen fortalte om artiklerne i årbogen.

Der har været afholdt fem bestyrelsesmøder året igennem. Bestyrelsen har på disse møder blandt andet planlagt forskellige arrangementer. Derudover har der været afholdt tre redaktionsudvalgsmøder vedrørende årsskriftet. Vi bestræber os på at gøre årsskriftet så alsidigt som muligt, både i tid og emnemæssigt.

Der skal lyde en stor tak til de skribenter, der har glædet os med artikler. Redaktionsudvalget håber, flere af vore medlemmer vil bidrage med fortællinger og begivenheder fra vor gamle Fuglebjerg Kommune til næste årsskrift.

Efter generalforsamlingen fortalte museumsinspektør Susanne Outzen om undersøgelserne ved Arløse Ødekirke og om undersøgel-

serne ved Hovgården i Vinstrup. Hos tilhørerne var der stor spørgelyst, da mange havde fulgt arbejdet under udgravningerne.

På bestyrelsesmøde den 21. april konstituerede bestyrelsen sig med Preben V. Andersen som formand, Ulla Jankovic, næstformand. Karen Bjerre, kasserer. Bertel Hansen og Peter Schou, sekretærer.

I maj afholdtes en byvandring i Haldagermagle, hvor Karen Bjerre fortalte om bygninger, mennesker og området i det hele taget. Hun blev suppleret af Jørgen Ravn, der fortalte om udskiftningen af landsbyen Haldagermagle.

På byvandring i Haldagermagle.

Som noget nyt i år, havde vi i samarbejde med Næstved Museum, arrangeret en tur til Nationalmuseet, hvor vi skulle se den flot

opsatte udstilling om Danmarks Oldtid. Derfra til Besøgscentret på Carlsberg, der er indrettet i Carlsberg Bryggeri fra 1847. Begge steder var det utroligt interessant. Desværre var der ikke så mange med fra vor forening, men vi har aftalt med Næstved Museum, at vi skal fortsætte samarbejdet omkring forskellige udflugter, og andre historiske møder. I oktober havde vi en meget interessant tur til Hammersvold, Hovgården og Vinstrup. Igen havde vi stor glæde af vort samarbejde med museumsinspektørerne Susanne Outzen og Henrik Høier. Vi var også ejeren af Hammersvold, Jørgen Borella Jensen, meget taknemlig for, at vi fik lov at besøge voldstedet. For flere af deltagerne havde det været et ønske i over 20 år.

Der lyttes til Susanne Outzens beretning om Hammersvold.

Blandt de 30 deltagere, der havde trodset den kolde blæst, gik diskussionen livligt om, hvor bygningerne præcis havde ligget, og hvor vi skulle finde Vinstrupgaard.

Foreningen deltager i et samarbejde med de andre lokalhistoriske foreninger i kommunen og Lokalhistorisk Arkiv om at få registreret de købmænd og høkere, som har været i de tidligere Fladså, Holmegaard, Suså og Fuglebjerg kommuner. I den gamle Næstved Kommune er der tidligere foretaget en sådan registrering.

Vi er i dag 107 medlemmer, men vi har plads til mange flere. Det bliver jævnligt drøftet i bestyrelsen, hvad vi kan gøre for at øge medlemsskaren. I efteråret delte vi brochurer ud ved Brugsen og Netto, hvilket gav nye medlemmer, derfor har vi besluttet at gøre det igen til foråret.

Vi tror dog på, at den bedste måde at få nye medlemmer på er "mund til mund" metoden. Derfor vil vi gerne bede vore medlemmer, såfremt I synes om vort årsskrift og arrangementer, at fortælle i jeres omgangskreds, hvad man får for et årskontingent på bare 150,- kr.!

I 2010 er det 100 år siden amatørarkæolog Svend Dyhre Rasmussen blev født. Det var Dyhre Rasmussen, der gjorde Axel Steensberg opmærksom på, at der var nogle oldtidsgre i Borup Ris Skov. Det viste sig, at det var middelalderagre. Uden Dyhre Rasmussen

- ingen udgravning af middelalder-landsbyen Borup og dens agre.

Derfor har bestyrelsen besluttet, at man vil forsøge gennem fonde og institutioner at skaffe midler til en biografi om Dyhre Rasmussen.

Det er Borupris' Venners medlemmer bekendt, at materiale til biografien kommer vi ikke til at mangle, da der findes omkring 10.000 A4 sider, mange protokoller, der er brugt som dagbøger, og masser af kladdehæfter fra Dyhres Rasmussens hånd i vort lokalhistoriske arkiv.

Vi har allerede modtaget et pænt beløb fra Holsteinborg Fonde v/Holsteinborg Gods.

Fra "Lokalhistorisk arbejdsgruppe i Skelby og Gunderslev sogne" ved Hans Jørgen Heegaard og Svend Jørgensen har vi modtaget restbeløbet fra deres bogsalg i forbindelse med udgivelse af 3 bind om Skelby og Gunderslev – træk af sognenes historie.

Derudover har vi modtaget støtte fra P. H. Sørensen, Sparekassen Den lille Bikube og Næstved kommune til vort arbejde.

Vi beder alle bidragsydere modtage vor hjerteligste tak.

Preben V. Andersen

Regnskab 2009
for
Fuglebjergens Lokalhistoriske Forening – Borupris' Venner

Indtægter	2009	2008
Indgået kontingent	16.050,00	14.310,00
Modtagne tilskud	13.883,70	700,00
Renter	37,07	37,34
Salg af bøger og CD	200,00	245,00
Indtægter ved møder	<u>280,00</u>	<u>465,00</u>
Samlede indtægter	30.450,77	22.757,34
<u>Udgifter</u>		
Årsskrift 2009	22.630,00	11.392,50
Administration	3.681,63	4.234,58
Generalforsamling	0,00	287,45
Gaver, kørsel	<u>1.280,00</u>	<u>2.475,90</u>
Udgifter i alt	27.591,63	18.390,43
Periodens overskud	<u>2.859,14</u>	<u>4.366,91</u>
Balance	30.450,77	22.757,34
<u>Status</u>		
<u>Aktiver</u>		
Den lille Bikube	30.855,28	28.779,14
Kontant beholdning	<u>1.272,20</u>	<u>489,20</u>
Samlede beholdning	32.127,48	29.268,34
<u>Passiver</u>		
Beholdning pr. 01.01.2009	29.268,34	24.901,43
Periodens resultat	<u>2.859,14</u>	<u>4.366,91</u>
Egen kapital	<u>32.127,48</u>	<u>29.268,34</u>

Karen Bjerre

Regnskabet revideret.

Bank og kassebeholdning afstemt. Intet fundet at bemærke.

Fuglebjerg, d. 23.1.2010. Erling Nielsen

Fjellebjerg.

